

Odjeci slučaja Aldo Moro u Jugoslaviji

Šulentić, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:509578>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

Ivan Šulentić

ODJECI SLUČAJA ALDO MORO U JUGOSLAVIJI

Diplomski rad

Mentor: red. prof. dr. sc. Tvrtko Jakovina

Zagreb, veljača, 2023.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. "OTET ALDO MORO"	3
3. TKO SU CRVENE BRIGADE?	5
4. "ZAŠTO BAŠ MORO"	9
5. "SUĐENJE ALDU MORU"	18
6. PSIHOLOŠKI RAT SE NASTAVLJA.....	28
7. "VISOKA CIJENA ZA MORA"	37
8. "UBIJEN ALDO MORO"	51
9. ZAKLJUČAK	61
BIBLIOGRAFIJA.....	65

1.UVOD

U svojoj knjizi-dnevniku Joško Palavršić, bivši Vjesnikov izvjestitelj iz Rima, zapisao je uz datum 6. listopada 1977. godine sljedeće: "*Agencija Doxa anketirala je mlade. Jedna trećina(!) na pitanje: "Ima li slučajeve da može biti opravdano nasilje?" – odgovara pozitivno. Daju mladi ovakve komentare: "kad je čovjek provociran", "iz legitimne obrane", "kao forma protesta", "kad to zahtijeva politički trenutak". Zanimljivi postotak, veliki postotak. U mnogome objašnjava aktualne "živosti".*¹ Rim i ostatak Italije, a posebice veliki urbani centri poput Milana, Torina i Genove, već su 8 godina poprišta učestalih politički motiviranih terorističkih napada i međusobnih sukoba ekstremno lijevih i ekstremno desnih skupina. Eskalacija političkog terorizma započela je nakon podmetanja bombe u Poljoprivrednoj banci u Milanu, u prosincu 1969. godine koja je rezultirala smrću 17 osoba i još 88 ranjenih i trajala je duže od desetljeća.² Ovo mračno razdoblje povijesti Talijanske republike nazvano je *Anni di piombo*, tj. *Godine olova*. S obzirom da je tijekom spomenutog razdoblja ubijeno 415 osoba i ranjeno 1181, a uz to je počinjeno i preko 14 580 djela političkog nasilja poput otmica, pucnjava, podmetanja bombi, napada hladnim oružjem i uništavanja ureda političkih stranaka i novina, nije teško objasniti odabir takvog imena.³ Unatoč brojnim gnjusnim napadima koji su rezultirali desetcima mrtvih, malo koji događaj je odjeknuo u javnosti kao otmica Alda Mora, jednog od najutjecajnijih i najpoznatijih talijanskih političara Prve Republike. Iza otmice, koja se odvila 16. ožujka 1978. godine, stajala je ekstremno lijeva teroristička skupina *Brigate Rosse*, tj. *Crvene brigade* (dalje u tekstu CB). "Slučaj Moro", kako je nazvana čitava saga koja je trajala 55 dana, a koje je Aldo Moro proveo u zatočeništvu, završila je njegovim smaknućem koje su počinili otmičari. Čitav događaj popraćen je s posebnim zanimanjem i u Jugoslaviji. Naime, Aldo Moro bio je prvi talijanski premijer koji je posjetio Jugoslaviju. Jedan od ciljeva vanjske politike njegovog prvog mandata u ulozi premijera Italije 1963. godine bio je poboljšanje odnosa sa susjedima i graničnim državama. Tako je 1965. godine Moro posjetio Beograd i Josipa Broza Tita. Na krilima ovog posjeta, a u skladu s njegovom politikom sporog i temeljitog napredovanja u građenju odnosa, u sljedećih deset godina održani su

¹ Joško Palavršić, *Gerila na asfaltu*, (Zagreb: Centar za informacije i publicitet, 1988.), 157.

² Robert C. Meade, *Red Brigades: The Story of Italian Terrorism*, (London: Palgrave Macmillan, 1990), 36.

³ Ibid, xx

brojni bilateralni sastanci, uključujući Titov posjet Italiji 1971. godine⁴, da bi se 10. studenog 1975. godine u mjestu pored Osima, konačno riješilo granično pitanje između Italije i Jugoslavije na području Slobodnog Teritorija Trsta.⁵

Cilj ovog rada je analiza praćenja "Slučaja Moro" u jugoslavenskim dnevnim novinama *Borba* i *Vjesnik*. Pritom će se pokušati odgovoriti na sljedeća pitanja:

- 1) Tko je i na koji način prenosio događaje?
- 2) Jesu li autori članaka bili pristrani i ako je odgovor da, koju stranu su podržavali?
- 3) Razlikuju li se stavovi novina *Vjesnik* i *Borba*?
- 4) Kakve su bile reakcije jugoslavenske vlasti na smrt Alda Mora?

Tijekom rada i analizom sadržaja novinskih članaka upoznat ćemo se s glavnim akterima - Aldom Morom i Crvenim brigadama, ali i brojnim političarima, policajcima, karabinjerima, agentima tajnih službi, sucima i pripadnicima ekstremno desnih organizacija koji su svi odigrali značajnu ulogu u "Slučaju Moro". Na samom početku predstaviti ćemo novine koje će se koristiti kao izvori i centralni dio ovog rada.

Novine *Vjesnik* osnovane su odlukom CK KP Hrvatske 1940. kao ilegalni tjednik pod nazivom *Politički vjesnik*, a od 1941. do gašenja lista 2012. izlaze pod nazivom *Vjesnik*. Prvi broj je tiskan 24. lipnja 1940. u nakladi od 300 primjeraka. Nakon završetka Drugog svjetskog rata iznova je počeo izlaziti u Zagrebu kao dnevni list u znatno većoj nakladi (više od 80 000 primjeraka), a vrhunac je postigao 1968. s više od 106 000 tiskanih primjeraka. Glavni urednik tijekom razdoblja kojim se bavi ovaj rad bio je Pero Pletikosa (1975–83), a iz Rima se za *Vjesnik* javljao Joško Palavršić (1975 – 1980).⁶

⁴ Posjet se trebao održati sredinom prosinca 1970. godine, međutim nakon dvije, za Jugoslaviju neprihvatljive izjave Alda Mora u parlamentu o međunarodnim granicama, posjet se odgodio za kraj ožujka 1971. godine. Više o samom posjetu u: Božo Mandić, *Tito u dijalogu sa svijetom*. 2. izd. (Novi Sad: Agencija Mir, 2005.), 357-366.

⁵ Luciano Monzali, "Aldo Moro, Italian Ostpolitik and relations with Yugoslavia", u *Italy and Tito's Yugoslavia in the Age of International Detente*, ur. Massimo Bucarelli, Luca Micheletta, Luciano Monzali & Luca Riccardi (Brussels: P. I. E. Peter Lang, 2016): 202 i 214

⁶ *Vjesnik*. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 6. 2. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64985>>

Dnevnik *Borba* počeo je na tjednoj bazi izlaziti 19. veljače. 1922. u Zagrebu kao »nezavisan politički i društveni list«. Pokrenula ga skupina komunista. Zbog cenzure i progona uredništva izlazi s prekidima mijenjajući ime: *Borba*, organ Nezavisne radničke partije Jugoslavije; *Radnička borba*; *Borba*, radničko-seljačke novine. Zabranjena nakon Šestosiječanjske diktature 1929. godine, ponovno počinje izlaziti od listopada 1941. na teritoriju pod partizanskom kontrolom (Užice i Drinići). Od 19. studenog 1944. izlazi dnevno u Beogradu kao glasilo KP Jugoslavije, a od 1954. glasilo je Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije. Od 22. ožujka 1948. izlazi i latinično izdanje u Zagrebu (do 1987). Za potrebe ovog rada koriste se brojevi upravo zagrebačkog latiničnog izdanja. Dopisnik *Borbe* iz Rima tijekom razdoblja kojim se bavi ovaj rad bio je Dragan Vukobratović.⁷

2. "OTET ALDO MORO"

Jutro je, 16. ožujka 1978. godine, a Aldo Moro, predsjednik Demokršćanske stranke (Democrazia Cristiana, dalje u tekstu DS), nakon nekoliko godina slabijih rezultata i sve većih izbornih uspjeha Komunističke Partije Italije (Partito Comunista Italiano, dalje u tekstu KPI), odlazi prema Parlamentu kako bi sudjelovao u izglasavanju nove vlade nastale na temelju dvogodišnjih pregovora i koja je po prvi put od osnutka Talijanske republike trebala imati podršku KPI. Kao i svaki dan, Moro se vozio u Fiatu 2300⁸, s njim su bila dvojica od petorice policajaca i karabinjera iz njegove pratnje, a iza njih su u brzom Alfa-Romeu bila preostala trojica. Tek što su napustili Morovu kuću, u zavoju u Ulici Mario Fani, put im je presjekao Fiat 128 iz kojeg su izašla trojica terorista i odmah počeli pucati prema njima. Na mjestu su poginuli karabinjeri iz Morovog automobila i dva agenta iz pratnje dok je treći podlegao ranama u bolnici. Predsjednik DS je izvučen iz automobila i odveden u nepoznatom smjeru. Otmičari su na automobilu imali diplomatske oznake i bili su maskirani u avijatičare. Ovako su rekonstrukciju trenutka otmice Alda Mora prenijele jugoslavenske novine *Vjesnik* preko svog izvjestitelja Joška Palavršića i *Borba* koja je prenijela podatke dopisnika TANJUG-a, 17. ožujka 1978. godine.⁹

⁷ Borba. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 6. 2. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8734>>

⁸ U obje novine je pogrešno navedeno kako je Aldo Moro bio u automobilu Fiat 2300, ali zapravo je bio u modelu Fiat 130. Dalje u novinama također pišu Fiat 130 iako nisu službeno priznali pogrešku

⁹ Joško Palavršić, "Otet Aldo Moro", *Vjesnik*, 17. ožujka 1978, 1 i Tanjug, "Otet Aldo Moro", *Borba*, 17. ožujka 1978,

Od preostala četiri članka koja se bave događajima u Italiji, tri donose informacije iz TANJUG-a, doduše drukčije raspoređene. Počinitelji otmice javili su se u 10:10 sati novinskoj agenciji ANSA, nepoznati glas preuzeo je odgovornost za "gnusno djelo", kako ga je nazvao dopisnik TANJUG-a, u ime grupe Crvene brigade i zatražio je puštanje svih njegovih drugova kojima se sudi u Torinu. Naime, u Torinu se, između ostalih, vodio proces protiv vođe Crvenih brigada Renata Curcia, koji je prije nego je postao šefom CB, bio jedan od vođa neofašističkih Crnih odreda. U slučaju da se ne zaustavi proces u Torinu, najavili su da će *"napasti još jednu od najpoznatijih ličnosti."*¹⁰

Na nekoliko mjesta novine prenose reakcije visokih političkih dužnosnika kojima je zajedničko da osuđuju teroristički čin. Bivši predsjednik Giuseppe Saragat izjavio je da je otmica *"najteža činjenica koja je pogodila Italiju nakon oslobođenja"* te također smatra da u pitanju više *"nije gerila nego pravi građanski rat"*. U znak protesta terorističkog čina, sindikati su proglasili generalni štrajk do kraja dana. Pridružili su im se i radnici Trsta.

Obje novine prenose i izjave novog premijera Andreottija vezane uz njegov ekonomski plan, a *Vjesnik* znatno opširnije piše o sjednici vlade i glasanju u parlamentu. Palavršić prenosi da je po brzom postupku izglasana nova četvrta vlada Giulija Andreottija s podrškom od 545 glasova, uključujući DS, KPI, socijaliste, socijaldemokrate i republikance. Predsjednici spomenutih stranaka izjavili su da se demokracija mora biti obranjena i da ih otmica Mora neće uplašiti ni zaustaviti. *Borba* je taj dio objavila u sljedećem broju.¹¹

Članak specifičan za *Borbu* "Žaljenje u Bonu" prenosi izjave zapadnonjemačkih političara kancelara Helmuta Schmitta i predsjednika Kršćansko - demokratske unije Helmuta Kohla. Prvi je izrazio žaljenje, dok je drugi uputio brzojav talijanskom kolegi glavnom tajniku DS u kojem je napisao *"Ovaj strašni slučaj ponovno ukazuje koliko je neophodna zajednička odlučna suradnja svih europskih demokrata u borbi protiv terorizma"*.¹²

S druge strane, u *Vjesniku*, Joško Palavršić donosi u članku "Jedna žena među teroristima" svoja osobna iskustva iz Rima i dotada dostupne podatke istrage. Izuzev već poznatih informacija iz

¹⁰ Joško Palavršić, "Otet Aldo Moro", *Vjesnik*, 17. ožujka 1978, 1 i "Zahtjev otmičara", *Borba*, 17. ožujka 1978, 4

¹¹ Joško Palavršić, "Povjerenje novoj vladi", *Vjesnik*, 17. ožujka 1978, 3 i Tanjug, "Programska deklaracija Andreottijeve vlade", 17. ožujka 1978, 4

¹² Tanjug, "Žaljenje u Bonu", *Borba*, 17. ožujka 1978. 4

uvodnog članka, saznajemo da je u otmici sudjelovalo dvanaest terorista, od kojih je jedna bila žena, te da su raspolagali s tri automobila. Teroristi koji nisu sudjelovali u sudaru skrivali su se u obližnjem baru koji je već dugo bio zatvoren. Cijeli grad je bio opkoljen i nadlijetali su ga helikopteri. Navodno su deseci tisuća ljudi sudjelovali u patrolama, premetačinama i na cestovnim blokadama. Palavršić ističe da je vjerojatno cilj terorista bio spriječiti ostvarenje sporazuma između DS i KPI. Također ističe preciznost i vrhunsku pripremu terorista, koji su se pobrinuli da njihova akcija proteče bez problema do u najsitnije detalje.¹³

3. TKO SU CRVENE BRIGADE?

Crvene brigade službeno su osnovali 20. listopada 1970. godine Renato Curcio i njegova djevojka Margherita "Mara" Cagol koji su se upoznali tijekom studiranja na Sveučilištu u Trentu te njihov prijatelj, aktivist, Albert Franceschini.¹⁴ Renato Curcio rođen je 1941. u blizini Rima tijekom kratke afere između Yolande Curcio i bogatog, ali oženjenog Renata Zampa. Majka ga je ubrzo odvela u grad u Pijemontu, gdje se zbližio sa svojim ujakom Armandom koji je tijekom Drugog svjetskog rata sudjelovao u Pokretu otpora i poginuo u borbi s fašistima. Curcio je idealizirao svojeg ujaka i postao je opčinjen Pokretom otpora i borbom protiv fašizma. Odlaskom na studij u Trent sve više se radikalizirao i često je vrijeme provodio proučavajući djela Marxa, Lenjina i Mao-a.¹⁵ Tijekom 1967. i 1968. na fakultetu je bilo nekoliko studentskih prosvjeda tijekom kojih su studenti i nekoliko puta okupirali zgradu fakulteta. Curcio i Cagol nametnuli su se kao vođe studentskog pokreta. Tada je Curcio na temelju svojih proučavanja napisao manifest o "negativnom sveučilištu", kao instrumentu klasne dominacije buržoazije. Pozivali su studente na osnivanje revolucionarnog studentskog pokreta. Curcio i grupa koja se okupila oko njega počinju pisati u časopisu *Politički rad* koji je bio "marksističko - lenjinistički organ orijentiran na izučavanje kineske kulturne proleterske revolucije."¹⁶ Preferencija kineske i trećesvjetske verzije revolucionarne borbe nad onom koju je propagirala Komunistička partija Italije bila je od presudne važnosti u razvoju lijevih terorista u Italiji. KPI je predstavljala najvažnijeg predstavnika marksizma-lenjinizma na političkoj sceni, ali Curciu i drugima poput njega, KPI nije bila dostojna biti predvodnik revolucionarne borbe jer je partija bila revizionistička. Revizionizam je označen

¹³ Joško Palavršić, "Jedna žena među teroristima", *Vjesnik*, 17. ožujka 1978, 3

¹⁴ Paul Ginsborg, *A History of Contemporary Italy* (London: Penguin books, 1990), 361

¹⁵ Meade, "Red Brigades: The Story", 7

¹⁶ Vjekoslav Cvrle, "Tko su, što su, Brigade Rosse", *Start*, 3-17. svibnja 1978, 55

glavnim neprijateljem marksizma – lenjinizma, štoviše, smatran je kontra-revolucionarnom strategijom buržoazije. Krajem 1968. čitava skupina oko časopisa *Politički rad* priključila se maloj stranci naziva Komunistička partija Italije (marksizam-lenjinizam). Stranka se nedugo zatim raspala zbog unutarnjih previranja, a Curcio i Cagol odlučili su se preseliti u Milano i ondje nastaviti raditi na revolucionarnom programu. U Milanu su upoznali Alberta Franceschinija, propalog studenta iz grada Reggio koji se također radikalizirao tijekom boravka na studiju u Bologni. Do 1968. zaključio je da je talijanska demokracija beskorisna, a KPI slaba i prevarantska stranka.¹⁷ On se, zajedno s nekoliko istomišljenika iz Reggio, priključio Curcio i Cagol u Milano gdje su se u rujnu 1969. priključili Političkom gradskom kolektivu (Collettivo politico metropolitano – CUB) koji je okupljao radnike-studente iz poduzeća *Pirelli*, *Sit-Siemens*, *Alfa Romeo* itd. CUB i studijske grupe koje su djelovale unutar tvornica koristili su za regrutaciju u svoju novu organizaciju, Crvene brigade. Jedan od tih regruta bio je i Mario Moretti, jedan od najvažnijih pripadnika CB. Ime su odabrali zbog poveznice s Pokretom otpora i jer simbolizira ideju grupe – implementaciju revolucionarnog komunizma. Za svoj simbol uzeli su petokraku zvijezdu unutar kruga. Prvu akciju izveli su tijekom ljeta 1970. kada su u tvornici Sit-Siemens ostavili pamflete u kojima govore o problemima u tvornici, vrijeđaju predstavnike tvrtke i iznose listu s imenima i adresama svih službenika i izdajnika među zaposlenicima. U rujnu iste godine "odradili" su novu akciju. Naime, zapalili su auto jednog poslodavca u Sit-Siemensu. Takve akcije ostale su dio *modus operandi* grupe do kraja njenog postojanja uz izuzetak da su prilikom svih sljedećih paleža ostavljali prigodne letke i svoj potpis.¹⁸ Prvu fazu postojanja Crvenih brigada obilježilo je djelovanje u Milanu i Torinu, industrijskim centrima, gdje su unutar tvornica regrutirali nove članove, ali i pronalazili mete. Razočarani u odnos sindikalnih vođa prema radnicima i nesposobnosti vlade da riješi goruće ekonomske i socijalne probleme, mnoge žrtve napada bili su pripadnici "establišmenta" poput sindikalista, političara i poduzetnika.¹⁹ S obzirom na to da je financiranje revolucije skupo, brigadisti su se okrenuli "ekspropriacijama", tj. pljačkama banaka i otmicama s ciljem dobivanja novca od otkupnina. Prva otmica dogodila se u ožujku 1972. godine, a žrtva je bio jedan od direktora poduzeća Sit-Siemens. Žrtva je puštena nakon sat vremena, a u komunikeu Crvenih brigada koji je uslijedio, brigadisti su se pokušali

¹⁷ Meade, "Red Brigades: The Story", 13 i 14

¹⁸ Ibid, 39-42

¹⁹ Victor H. Sundquist, "Political Terrorism: An Historical Case Study of the Italian Red Brigades", *Journal of Strategic Security*, III, br. 3 (jesen 2010): 55

prikazati borcima za oslobođenje. Glavni problem CB bio je korištenje metajezika nejasnog većini običnog naroda kojeg su pokušavali pridobiti na svoju stranu. Sredinom 1972. vlasti su zadale značajan udarac Crvenim brigadama. U nizu akcija otkriveno je nekoliko skrovišta i uhićen značajan broj pripadnika tada još jako male skupine. Ipak, vlasti su propustile zadati konačan udarac organizaciji, Crvene brigade su se pregrupirale i službeno su prešle u ilegalnost 2. svibnja 1972. godine. Samo nekoliko mjeseci kasnije, nastavile su s terorističkim akcijama. Tijekom 1973. izveli su nekoliko uspješnih otmica. Otmica Ettore Ameria, šefa osoblja FIAT-a, svakako je bila najpoznatija. Amerio je proveo osam dana u "narodnom" zatvoru Crvenih brigada, a prvi put je upotrijebljena i procedura slanja fotografije žrtve ispred zastave CB i komunikea novinarima. Nakon osam dana ispitivanja, Ettore Amerio je pušten na slobodu, a u posljednjem komunikeu Crvene brigade napale su "povijesni kompromis"²⁰ koji je nekoliko mjeseci ranije predložio glavni tajnik KPI, Enrico Berlinguer.²¹ Njihov stav je da "kompromis" nije rješenje za izlazak iz ekonomske krize i krize vlasti. U komunikeu su napisali: *'Ili povijesni kompromis ili oružana proleterska vlast'*.²² Nakon uspješne otmice Ettore Ameria, Crvene brigade započele su drugu fazu u povijesti svoje organizacije. Ona je podrazumijevala odmicanje od tvornica kao centara borbe i poduzetnika, koje smatraju fašistima, kao glavnim metama. U drugoj fazi CB sve više se bave političkim smjerom kojim se kreće država. Na prvom mjestu zanima ih "povijesni kompromis", država i njezini predstavnici te Demokršćanska stranka. Kako bi ostvarili svoje ciljeve oružanim otporom morat će biti znatno nasilniji i nemilosrdni. Nove okolnosti zahtijevaju direktan udar na strukturu države. Prva žrtva nove strategije bio je zamjenik tužitelja u Genovi, Mario Sossi, koji je otet 18. travnja 1974. godine.²³ Nakon višemjesečne akcije koju je vodio Carlo Alberto Dalla Chiesa, general karabinjera i zapovjednik prve karabinjerske brigade u Torinu, 8. rujna 1975. uhićeni su Renato Curcio i Alberto Franceschini.²⁴ Gotovo istovremeno Crvene brigade provele su veliku centralizaciju i formalizaciju struktura organizacije. Osnovana je Strateška uprava koja

²⁰ Koncept "povijesnog kompromisa" stvorio je predsjednik Komunističke partije Italije, Enrico Berlinguer u nizu članaka koji su objavljeni tijekom listopada 1973. u novinama *Rinascita*. Koncept je nastao kao reakcija na vojni udar u Čileu, u kojem je s vlasti maknut demokratski izabran socijalist Salvador Allende. Svjestan kako postoji više nego legitiman razlog za strah od ponavljanja takvih događaja u Italiji kada bi kojim slučajem ljevica dobila 51% ili više na izborima, Berlinguer je predložio osnivanje novog, velikog saveza između Demokršćanske stranke, socijalista i Komunističke partije. Prema: Ginsborg 1990, 355. Više i u Lekić 2011, 110-111.

²¹ Meade, *Red Brigades: The Story*, 43-46

²² Vjekoslav Cvrle, "Tko su, što su, Brigate Rosse", *Start*, 17-31. svibnja, 38

²³ Meade, *Red Brigades: The Story*, 52

²⁴ Meade, *Red Brigades: The Story*, 55 i 60

je bila odgovorna za uspostavljanje organizacijske strukture Crvenih brigada. Oni su osnovali Izvršni komitet, gradska i regionalna odjeljenja nazvana "kolone" i "frontove". Struktura je nalikovala vojnoj organizaciji. Strateška uprava razvila je pravila i protokole koje su morali slijediti svi ostali. S druge strane Izvršni komitet je bio zadužen da ništa ne nedostaje za normalno svakodnevno funkcioniranje. Jedinice na terenu bile su podijeljene na urbane i regionalne, s točno određenim područjem djelovanja. Unutar svakog područja postojali su dodatni "frontovi". Oni su bili zaduženi za točno određene dužnosti poput propagande, logistike ili regrutacije. Svaki "front" odgovarao je zapovjedništvu svoje terenske jedinice i tako je zapovjedni lanac išao vertikalno do Strateške uprave. Ovakav ustroj omogućavao je visoku razinu tajnosti između zapovjedništva i agenata na terenu, a pritom nije bilo problema u prenošenju zapovijedi.²⁵ Do kraja 1974. Crvene brigade imale su kolone u Milanu, Torinu i Venetu, a nedugo zatim i u Rimu i Genovi. U veljači 1975. Margherita Cagol izbacila je svog supruga Renata Curcia iz zatvora,²⁶ a u travnju su Crvene brigade objavile teoretski dokument pod nazivom *Rezolucija strateškog rukovođenja*. U njemu su izložili ekonomske i socijalne aspekte krize režima i predstavili, uskoro, poznatu tezu o imperijalističkoj državi multinacionalnih kompanija. Također su kritizirali politički plan demokracija, čijem vodstvu zamjeraju kretanje prema neo-degolizmu.²⁷ Za novi cilj Crvenih brigada određen je koncentrirani napad na "srce Države".²⁸ Nakon otmice jednog bogatog vinara 4. lipnja 1975., policija je uhvatila jednog od brigadista i već sutradan otkrila lokaciju na kojoj je bila zatočena žrtva. Prilikom pretrage kuće došlo je do sukoba između četvero karabinjera i jednog brigadista i Margherite Cagol, koja je stradala od posljedica ranjavanja. Renato Curcio bio je teško pogođen tom vijешću i pao je u depresiju, ali nije napustio svoje Crvene brigade. Nakon serije novih uhićenja i otkrića skrovišta brigadista, u siječnju 1976., u Milanu, ponovno je uhićen Curcio.²⁹ Upraznjeno mjesto vođe CB popunio je Mario Moretti i u kratkom je roku uspio obnoviti gotovo uništenu organizaciju. Tijekom 1977. Italiju je pogodio novi val masovnih studentskih prosvjeda i nereda koji su dali novi život Crvenim brigadama. Regrutacija novih članova prešla je s radničke srednje klase na studentske hodnike. Tijekom 1977. CB su izvele dva organizirana

²⁵ Victor H. Sundquist, "Political Terrorism: An Historical Case Study of the Italian Red Brigades", *Journal of Strategic Security*, III, br. 3 (jesen 2010): 57

²⁶ Meade, "Red Brigades: The Story", 64

²⁷ Vjekoslav Cvrlije, "Tko su, što su, Brigade Rosse", *Start*, 17-31. svibnja, 39

²⁸ Meade, "Red Brigades: The Story", 64

²⁹ Ibid, 66-68.

atentata, brojna propucavanja koljena koji su postali jedan od simbola CB i bombaške napade.³⁰ Također, početkom godine iz zatvora je pobjegao jedan od vođa CB, Prospero Gallinari, koji je nedugo zatim preuzeo zapovjedništvo nad rimskom kolonom koju je Morreti organizirao u godinu dana, do kraja 1976. godine. Novopronađena snaga ohrabrila ih je da isplaniraju napad na sam vrh Države. Nakon što su razmotrili potencijalne žrtve Andreottija, Fanfanija i Mora, odlučili su se za posljednjeg, upravo zbog njegove pozicije u stranci, ali i činjenice da je doveo do pomirenja između KPI i DS.³¹ Nakon otmice i ubojstva Alda Mora, Crvene brigade su imale još jednu, veliku akciju. Naime, 17. prosinca 1981. godine iz njegovog stana u Veroni, oteli su zamjenika načelnika stožera NATO-a, generala Jamesa Doziera. Njega je nakon 42 dana u zatočeništvu oslobodila talijanska policija, a Crvene brigade nakon toga više nisu imale dovoljno snage ni ljudstva za nastavak djelovanja i organizacija je polako nestala.³²

4. "ZAŠTO BAŠ MORO"

Naslovnicom *Vjesnika* 18. ožujka dominira slika policajaca koji pretresaju vozača na jednom od punktova na izlazu iz Rima,³³ dok su se u *Borbi* odlučili za sliku mase ljudi, simpatizera stranaka KPI i DS, na demonstraciji protiv terora u Rimu.³⁴ Prošao je dan od otmice, a novih saznanja o potencijalnoj lokaciji Alda Mora nema. Talijanska policija objavila je fotografije dvadeset potencijalnih otmičara u nadi da će ih netko prepoznati i prijaviti. *Borba* prenosi da je jedan od njih tijekom jutra ubijen nakon što se odbio zaustaviti na kontrolnoj točki u Milanu. Rim je i dalje opkoljen. Središte policijske istrage još uvijek je u susjedstvu u kojem se dogodila otmica. Glavni razlog tome je pronalazak drugog automobila otmičara u neposrednoj blizini mjesta događaja. Zašto nije pronađen ranije? Navodno je bio spremljen u garaži tijekom noći i parkiran na ulicu ujutro.³⁵ U članku "Zašto baš Moro?" Palavršić spekulira o razlozima otmice, ali i strani koja njome najviše profitira. Ona naime ide u prilog i ekstremnoj desnici i ekstremnoj ljevici. Prvi žele pod svaku cijenu spriječiti sudjelovanje KPI u vlasti, a drugi, smatra Palavršić *"shematski, bez veze sa stvarnošću koja djeluje u razvijenim kapitalističkim zemljama, određuju svoju*

³⁰ Meade, "Red Brigades: The Story", 96-97

³¹ Ibid, 106-108

³² Victor H. Sundquist, "Political Terrorism: An Historical Case Study of the Italian Red Brigades", *Journal of Strategic Security*, III, br. 3 (jesen 2010): 60,61

³³ Telefoto UPI, *Vjesnik*, 18.ožujka 1978, 1

³⁴ *Borba*, 18. ožujka 1978, 1

³⁵ Joško Palavršić, "Aldo Moro još u Rimu?", *Vjesnik*, 18. ožujka 1978, 1 i Tanjug, "Potraga za teroristima", *Borba*, 18.ožujka 1978, 1

politiku". Plan o otmici Mora, trebao je poremetiti sporazum i izazvati strah, podjelu nacije i prepuštanje politike onima koji se razumiju. Palavršić smatra da je takav plan mogao doći i s jednog i s drugog kraja političkog spektra, iako ih je ponekad teško i razlikovati s obzirom na to da su ciljevi obje strane izazivanje konfuzije, odvajanje ljudi od institucija i pasiviziranje hrabrih. U tome, smatra Palavršić, barem prema prvim reakcijama, nisu uspjeli. Narod je izašao na ulice i podržao institucije, a stranke su zanemarile standardne procedure kako bi dale novoj vladi punu podršku. Članak završava razmišljanjem o pitanju iz naslova "Zašto baš Moro?" Odgovor se čini očit. *"Prvo, bilo je važno da se udari čovjek nacionalnih dimenzija – kako bi operacija dobila jači efekt, drugo trebalo je da bude demokršćanin – kako bi se lakše pasivizirala radnička klasa, treće, morao se upozoriti svaki budući političar da se linijom Alda Mora, koji je – kako se zna – najviše u Demokršćanskoj stranci u stanju da je dovede na liniju sporazuma s komunistima, ne smije ići bez rizika od kazne."*³⁶ Na posljednjoj stranici novina nalazi se mali članak "Uhapšen jedan otmičar Alda Mora". France Press prenosi da su 17. navečer policajci uhitili 32-godišnjeg Gianfranca Morena pod optužbom da je sudjelovao u otmici.³⁷ S obzirom na važnost informacije zanimljivo je da joj je posvećen mali prostor na posljednjoj stranici. U odnosu na *Vjesnik, Borba* je izvijestila o pisanju talijanskih novina, prenijela kratak izvještaj agencije AFP s nastavka suđenja u Torinu iz kojeg valja istaknuti da državni tužitelj ne namjerava udovoljiti zahtjevima CB i na kraju, u malom članku "Ultimatum crvenih brigada" ponovno prenose vijesti agencije AFP o novom anonimnom telefonskom pozivu upućenom agenciji ANSA u Torinu u kojem se prijete egzekucijom Alda Mora ako se zahtjev za puštanjem zatvorenih pripadnika CB i dviju manjih terorističkih organizacija ne ostvari. U članku "Bonska vlada obećala punu podršku Italiji" dopisnik TANJUG-a se osvrće na izjave zapadnonjemačkih političara koje su neodređene.³⁸ Obje novine su u ovom broju prenijele i brzojav jugoslavenskog predsjednika Tita, talijanskom predsjedniku Leoneu. Zanimljivo je da ga je *Borba* stavila na naslovnicu, a *Vjesnik* na zadnju stranicu. Naime, na naslovnici je prenesena Titova izjava povodom izraelske agresije na Libanon. Iz Titovog brzojava Leoneu osim izjave solidarnosti i osude terorističkog čina valja izdvojiti Titovo mišljenje o Aldo Moru koje glasi: *"Istaknuti državnik i političar susjedne i prijateljske Italije, gospodin Aldo Moro je visoko cijenjen u Jugoslaviji i u svijetu zbog svog neumornog*

³⁶ Joško Palavršić, "Zašto baš Moro?", *Vjesnik*, 18. ožujka 1978, 3

³⁷ "Uhapšen jedan otmičar Alda Mora", *Vjesnik*, 18. ožujka 1978, 47

³⁸ AFP, "Ultimatum crvenih brigada", *Borba*, 18. ožujka 1978, 4 i *Borba*, "Suđenje u Torinu se nastavlja", 18. ožujka 1978, 4

zalaganja za široku miroljubivu međunarodnu suradnju, zasnovanu na prijateljstvu, jednakosti i razumijevanju među svim narodima. Inspirisan ovakvom vizijom međunarodnih odnosa, gospodin Aldo Moro je u svojstvu predsjednika vlade i ministra inostranih poslova Republike Italije, dao izvanredno značajan lični doprinos unapređenju prijateljskih odnosa i svestrane jugoslavensko-talijanske saradnje."³⁹

Otmica Alda Mora i 19.ožujka nalazi se na naslovnica obiju novina. Prijetnje o likvidaciji ako se ne ispune zahtjevi za puštanjem zatvorenih članova CB bile su isprazne. Naime, otmičari su listu *Il Messaggero* poslali fotografiju živog Alda Mora. Uz fotografiju, na kojoj se vidi Aldo Moro u košulji dok sjedi na stolcu s glavom blago nagnuto na desno, dok je iza njega simbol CB-a, dostavljen je i komunike na pet stranica. Policija nije objavila što piše u komunikeu, ali naglasila je da nema novih uvjeta za Morovo oslobađanje. Iznenadujuće s obzirom da su do tada inzistirali na puštanju zatvorenih kolega iz Torina. Pretraga i premetačine u sjeverozapadnom dijelu Rima su nastavljene i rezultirale su privođenjem desetak sumnjivih osoba. Oglasila se i supruga Alda Mora koja se zalaže za primjenu čvrste ruke u pregovorima s teroristima, ne želi da njezin muž "bude subjekt popustljivih nagodbi".⁴⁰ U *Borbi* članak "Istraga zasad bez rezultata" preuzet je od TANJUG-a i završava teoretiziranjem o potencijalnim "naručiteljima" otmice, pritom autor ističe "međunarodne centre i centrale subverzivne aktivnosti." I nastavlja: "Poznata je strategija destabilizacije zemalja Zapadne Evrope, u kojima jača raspoloženje za demokratskim promjenama, kao što je Italija." Smatra da organizatori otmice namjerno drže narod u napetosti, nadajući se daljnjoj dramtizaciji. Na naslovnici *Borbe* je još i mali članak "Novinari osuđuju otmicu", naime jugoslavenski novinari koji su sudjelovali na savjetovanju o informiranju o vanjskoj politici osudili su otmicu Alda Mora koja po njihovom mišljenju: "ima za cilj da zada udarac demokratskim tekovinama i demokratskim procesima koji se odvijaju u prijateljskoj susjednoj Italiji."⁴¹ Na trećoj strani *Borbe* poveći je članak o terorizmu u Italiji naslovljen "Tko su teroristi u Italiji". Autor nije potpisan, ali početak članka gotovo u cijelosti prenosi podatke o Crvenim brigadama iz članaka od 17.ožujka. U ostatku se članka nepoznati autor bavi razvojem terorizma u Italiji i pokušava dokazati svoju tezu da iza raznih terorističkih skupina, među kojima

³⁹ Tanjug, "Brzjav predsjednika Tita Leoneu", *Borba i Vjesnik*, 18.ožujka 1978, 1 i 47

⁴⁰ Joško Palavršić, "Morova supruga protiv nagodbe s otmičarima", *Vjesnik*, 19.ožujka 1978, 1 i Tanjug, "Istraga zasad bez rezultata", *Borba*, 19. ožujka 1978, 1

⁴¹ Tanjug, "Istraga zasad bez rezultata" *Borba*, 19. ožujak 1978, 1

najčešće djeluju CB, zapravo stoji podzemna strategija neofašističkih grupa. Dokazi koje stavlja pred čitatelja su podatak da je vođa i osnivač CB Renato Curcio bio predsjednik neofašističkih Crnih odreda te lažno terećenje anarhista za bombaški napad na Poljoprivrednu banku u Milanu 1969. godine u kojoj je poginulo 16 civila i više od 80 ljudi ranjeno.⁴² Na kraju se ispostavilo da su napad izveli dvojica vođa neofašističkih subverzivnih grupa kojima se za taj zločin sudi u Catanzaru, što je pak dovelo do ključnog dokaza ili bolje rečeno svjedoka. U pitanju je neofašistički novinar Guido Gianettini za kojega je optužnica tvrdila da je bio kontakt između neofašističkih subverzivnih grupa i nacionalne obavještajne službe. To je navelo autora članka da zaključi kako se politički terorizam i "strategija zategnutosti"⁴³ organizirala uz: "*šurovanje, ako ne i odobravanje nacionalne obavještajne službe, koja bi trebalo da brani i republiku, a ne da je potkopava.*" Šef nacionalne obavještajne službe general Vito Miceli zbog svega je smijenjen 1974. godine. Kasnije je izabran u parlament na listi neofašističke stranke.⁴⁴ U *Vjesniku* nekoliko kratkih izvještaja, između ostalog dan je i kratki pregled komunikea koji je očito objavljen između pisanja naslovnog i ovog članka. Ukratko CB su najavile kako će Moru suditi kao "*simbolu sistema*" koji "*tlači Italiju*". U ostalim člancima: "Berlinguer: Napad na demokraciju", predsjednik KPI Berlinguer u intervjuu za partijske novine *Unita* izjavljuje da se njegova stranka nalazi na strani demokratskog sistema i Ustava Republike te da svima treba biti prvi zadatak izoliranje subverzije, "Identificirana otmičarka" AFP prenosi da je torinska policija identificirala Brunhildu Pertramer kao jednu od sudionica otmice Alda Mora na temelju usporedbe foto-robotu i slike s potjernice.⁴⁵ Na sedmoj stranici *Vjesnika*, veliki je članak "Aldo Moro, drukčiji čovjek" kojeg potpisuje Krešimir Fijačko. U prvom dijelu članka autor stvara karakterni opis Alda Mora koristeći izjave njegovih dugogodišnjih političkih kolega i prijatelja. Tako je primjerice književnik Indro Montanelli opisao Mora na sljedeći način: "*Moro ne ostavlja dojam borca. Nema eksplozivne snage, prodorne vitalnosti, naskok i sprint... Ali upravo toj svojoj prividnoj bezvoljnosti i nezainteresiranosti Moro zahvaljuje karijeru.*" Fijačko nastavlja kratkim pregledom Morovog

⁴² Podatci se blago razlikuju od onih dostupnih u korištenoj literaturi citiranoj u bilješci broj 2.

⁴³ Cilj "strategije tenzija" bio je stvaranje atmosfere ugroženosti i nesposobnosti demokratskih institucija kako bi se izvanrednim metodama "branila država" i došlo do autoritarnih solucija, u krajnjoj liniji, i do državnog udara. Prvenstveno su desne političke snage i međunarodne tajne službe optuživane da rade na takvom scenariju, ali nije pomagalo ni djelovanje lijevih terorista, koji su ponekad djelovali kako bi uzvratili desnima, a ponekad u svrhu ostvarivanja vlastitih ciljeva. Prema Lekić 2011, 105

⁴⁴ "Tko su teroristi u Italiji", *Borba*, 19. ožujka 1978, 3

⁴⁵ Tanjug, "Objavljeno saopćenje otmičara", i "Berlinguer: Napad na demokraciju" i AFP, "Identificirana otmičarka", *Vjesnik*, 19. ožujka 1978, 2

života i školovanja. Između ostalog saznajemo da je Moro rođen 23. rujna 1916. godine u mjestu Maglie, u provinciji Lecce. Završio je pravni fakultet u Bariju i sa samo 24 godine postao je najmlađim profesorom u Italiji zaposlivši se na "svojem" Sveučilištu u Bariju. Politički se aktivirao 1946. godine kada je izabran za zastupnika DS-a. Već 1954. postao je predsjednik parlamentarne grupe DS-a, a dvije godine kasnije i ministar pravosuđa. Na mjestu glavnog tajnika DS-a naslijedio je Fanfania 1959. godine, a prvi je puta postao premijer 1963. i to na čelu do tada nezamislive koalicije sa socijalistima. Na mjestu premijera ostao je sljedeće četiri i pol godine, doduše predvodio je tri vlade u tom razdoblju. Od 1968. do 1974. godine bio je ministar vanjskih poslova, da bi u jesen 1974. ponovno postao premijer. Moro je od sredine pedesetih bio član struje unutar DS koja se zalagala za aktivniju socijalnu orijentaciju. Na stranačkom kongresu 1959. bio je među najglasnijim zagovarateljima "pomicanja" stranke ulijevo. Tri godine kasnije na kongresu u Napulju zahvaljujući između ostaloga i njegovom osmosatnom govoru, stranka je prihvatila pozicioniranje na "lijevom centru". Moro je iznimno važan i za Jugoslaviju. On je inicirao rješavanje graničnog sukoba između dvije države. Bio je prvi talijanski premijer koji je posjetio Jugoslaviju, ali pokazao je i interes za ekonomske probleme "Trećeg svijeta" i surađivao je s Arapima. Palmiro Togliatti za Mora je rekao: *"To je jedan od rijetkih profesora koje bih želio vidjeti u svojoj partiji. Jednoga dana zahvaljujući njemu, uspjeh će dijalog s kršćanskom demokracijom, i to će onda biti sasvim druga stvar."* Fijačko završava članak o Moru podacima o njegovoj obitelji i prenosi glasinu da je Moro možda želio postati glavni tajnik UN-a 1970. godine, kada je DS odustala od njegove ideje o suradnji s ljevicom. Ipak, došlo je do obrata i ponovno je postao premijer 1974. godine.⁴⁶

Ponedjeljak 20. ožujka, izvještaji *Borbe i Vjesnika* o događajima u Italiji ponovno se u mnogočemu podudaraju. Na naslovnici *Vjesnika* članak "Najavljeno novo višestruko ubojstvo" prenosi vijesti agencije AFP o nepoznatoj osobi koja je u ime Crvenih brigada obavijestila redakciju novina *Unita* kako planiraju izvršiti novo višestruko ubojstvo u Rimu. U ostatku članka prenose vijest iz istog izvora o ubojstvu dvojice lijevo orijentiranih mladića u Milanu i mogućim motivima iza njihovog ubojstva. *Borba* na trećoj stranici prenosi iste vijesti u člancima "Nove prijetnje terorista" i "Demonstracije ekstremnih ljevičara u Milanu". U potonjem, za razliku od *Vjesnika*, fokusiraju se na velike nasilne demonstracije ekstremne ljevice kao odgovor na ubojstvo njihovih

⁴⁶ Krešimir Fijačko, "Aldo Moro, drukčiji čovjek", *Vjesnik*, 19. ožujka 1978, 7

istomišljenika. Zajedničko objema novinama su i vijesti o suradnji između talijanske i zapadnonjemačke policije. Potonja je poslala 32 člana službe sigurnosti koji su eksperti u borbi protiv terorizma.⁴⁷ Glavne su teme najvećeg članka na trećoj strani *Borbe*, pod nazivom "I vojska u potrazi za teroristima", nastavak pretraživanja Rima, sada i uz pomoć manjeg broja vojnih jedinica, izjave talijanskih intelektualaca koji pozivaju Talijane da se "angažiraju u borbi protiv terorizma" jer se "iza maske terorizma kriju neprijatelji Italije" koji nastoje "da bace zemlju u kaos i strah, kako bi se stvorili uvjeti za pribjegavanje revolucionarnim zaokretima". U sličnom tonu i predsjednik KPI Berlinguer upozorava da: "mračne snage, uperene protiv daljnjeg demokratskog razvoja Italije, nastoje uplašiti narod, baciti ga u bespomoćnosti i očajanje, žele se onemogućiti demokratske institucije i tako pripremiti teren za nove diktature." Analiza sadržaja komunikea CB navela je istražitelje na zaključak da je isti napisan znatno prije nego je dostavljen s fotografijom Mora. Naime, u komunikeu CB govore o sporazumu između šest ustavnih stranaka iako vladinu većinu u parlamentu čini pet stranaka, šesta, Liberalna stranka, odustala je od ulaska u parlamentarnu većinu desetak dana ranije.⁴⁸ U *Vjesniku*, trećom stranicom dominira članak "Zašto je zatajila zaštita?" u kojem se Palavršić osvrnuo na tri teme. Prva se bavi potencijalnom militarizacijom talijanskog društva kao odgovor na napeto stanje, a korištenje vojske u potrazi ide u prilog tome. Ministar pravde Bonifacio negira da je to cilj vlade. Ljevica, a u sličnom tonu i DS, daju izjave kako je cilj subverzije ograničiti demokratska prava i pribjegavanje izvanrednim mjerama bi značilo ispuniti želju teroristima. U središtu druge teme je detaljna analiza otmice od strane neimenovanog časnika sigurnosne službe i tri pitanja koja po njemu logički proizlaze iz iste: 1) zašto je bio mali razmak između automobila u kojemu je bio Aldo Moro i automobila terorista, 2) zašto suvozač iz Morovog automobila nije izašao iz njega i izvidio situaciju i 3) zašto je automobil s pratnjom vozio tako blizu. Časnik, pomalo morbidno, opisuje događaj kao, "biser savršenstva". Preciznost izvedbe akcije upućuje ga na zaključak da su otmičari bili uvježbani u inozemstvu. Posljednja tema nadovezuje se na tu teoriju. *Unita* smatra da su CB preuzeli neki novi ljudi, "profesionalci zločina". Kao i više puta do sada ponovno se postavlja pitanje: "za čiji račun?".⁴⁹

⁴⁷ AFP, "Najavljeno novo višestruko ubojstvo", *Vjesnik*, 20. ožujka 1978, 1 i AFP, "Nove prijetnje terorista" i "Demonstracije ekstremnih ljevičara u Milanu", *Borba*, 20. ožujka 1978, 3

⁴⁸ Tanjug, "I vojska u potrazi za teroristima", *Borba*, 20. ožujka 1978, 1 i 3

⁴⁹ Joško Palavršić, "Zašto je zatajila zaštita", *Vjesnik*, 20. ožujka 1978, 3

Višednevna, opsežna potraga na području sjeverozapadnog Rima nastavlja se i dalje unatoč neuspjehu u pronalaženju Alda Mora ili barem konkretnijih tragova koji bi upućivali na lokaciju gdje je zatvoren. Ipak, nije sve tako crno. U istoj ulici u kojoj je pronađen prvi, a zatim i drugi automobil kojim su se koristili otmičari, sada je pronađen i posljednji, treći. Absurdnost situacije komentirao je i Palavršić koji smatra da je ovo novo otkriće ili dokaz trajavosti istrage ili netko može neometano prolaziti pored brojnih policijskih blokada. Čudnim i zbunjujućim podacima tu nije kraj. Naime, Ingrid Pertramer⁵⁰, za koju se sumnja da je povezana s otmicom, u trenutku iste nalazila se na drugom kraju zemlje i ima čvrst alibi. Također jedini uhićeni sumnjivac Giancarlo Moreno pušten je iz pritvora zbog nedostatka dokaza. Palavršić još ističe da su objavljena tri nova foto-roboti koji se ne podudaraju ni s jednom osobom s fotografija koje su objavljene tri dana ranije. Zatim se pojavljuje i informacija da Talijani surađuju sa službama iz zemalja članica NATO-a, Izraela i Zapadnom Njemačkom čiji dolazak je spomenut u prethodnom broju. Posljednji podatak je kratak izvještaj sa suđenja članovima CB u Torinu.⁵¹ Od ostalih članaka u *Vjesniku*, "Slijedi li kompromitacija" i "Zajedničko suzbijanje političkog kriminala", preneseni su iz TANJUG-a. Prvi predstavlja kako izgleda proces suđenja koje provode CB nad svojim zatvorenicima na temelju izjava dvojice prethodno otetih istaknutih osoba, dok drugi obavještava o sastanku između generalnih tajnika tri sindikalne centrale i zapovjedništva talijanskih karabinjera. Cilj sastanka bio je uspostavljanje zajedničkih ciljeva za suzbijanje političkog kriminala i osiguravanje klime demokratskog zajedničkog života i razvoja u Italiji. "Efikasna tajna mreža" članak je AFP-a iz kojeg saznajemo da je u Torinu, u tvornici *Fiat*, pronađeno osam primjeraka komunikea CB koji je predan rimskim listovima par dana ranije. Očito je da je mreža CB raširena po čitavoj Italiji i nema poteškoća s međusobnim kontaktom.⁵² *Borba* po prvi put nije najavila članak o događajima u Italiji na naslovnici. Kao i do sada, većina informacija poklapa se s onima iz *Vjesnika*. Možemo istaknuti da je malo više pažnje posvećeno suđenju u Torinu. Ingrid Pertramer se u *Borbi* navodi kao Brunhilda Bertramer tako da sada postoje tri verzije imena. Ako i talijanska policija ima slične probleme s njezinim imenom nije teško shvatiti zašto istraga sporo napreduje. U *Borbi* nema informacija predstavljenih u *Vjesniku* u člancima "Slijedi li

⁵⁰ U *Vjesniku* objavljenom 19.3. Ingrid Pertramer se naziva Brunhilda Pertramer, u jednom malom članku 20.3. nazivaju je Brunilda Petramer

⁵¹ Joško Palavršić, "Zbunjujući podaci", *Vjesnik*, 21. ožujka 1978, 1 i 3

⁵² Tanjug, "Slijedi li kompromitacija" i "Zajedničko suzbijanje političkog kriminala", *Vjesnik*, 21. ožujka 1978, 3 i AFP, "Efikasna tajna mreža", *Vjesnik*, 21. ožujka 1978, 3

kompromitacija", "Zajedničko suzbijanje političkog kriminala" i "Efikasna tajna mreža", ali ima jedan, za *Borbu* specifičan članak, pod nazivom "Saopćenje otmičara prevedeno na talijanski". Kao što sam naslov govori, nakon analize profesora i lingvиста Tullio de Maura, zaključeno je da su CB napisale komunique prvo na francuskom jeziku, nakon čega su ga prevele na talijanski.⁵³

Pet dana⁵⁴ nakon otmice glavna vijest je kako skrovište u kojem otmičari drže Alda Mora, možda ipak nije u Rimu. Obje novine prenose informacije koje je objavio AFP tako da su članci identični. Jedina je razlika što *Vjesnik* nastavlja objavljivati novosti o otmici na naslovnici dok je članak u *Borbi* ovaj put na drugoj stranici. Iz članka možemo saznati da istražna policija sve više vjeruje kako su CB u akciji koristile šest automobila. Neposredno nakon uspješno obavljene otmice, brigadisti su promijenili nekoliko automobila da bi na kraju Rim napustili u posebno pripremljenom i kamufliranom teretnom automobilu rimske kompanije za električnu energiju ACEA. Dakle, nova teorija istražitelja je da su otmičari uspjeli napustiti Rim zajedno sa svojom žrtvom prije nego je zatvoren obroč oko grada. U skladu s time pretraga je proširena na znatno šire područje. Uvedene su stroge kontrole u Firenci, Livornu i drugim gradovima. Novinari su još došli i do podatka da su očevici potvrdili kako su dva sudionika u otmici "*jedan muškarac i jedna žena*" poslije akcije, pješice nestali u obližnjim ulicama.⁵⁵ *Vjesnik* je na posljednjoj stranici prenio još tri manja članka od kojih valja izdvojiti posljednji pod nazivom "Paket mjera protiv političkog terora". Mjere su donesene s ciljem pooštavanja borbe protiv terora i uključuju doživotnu kaznu za otmičare u slučaju da žrtva izgubi život. U ostalim slučajevima predviđena je kazna do 30 godina zatvora.⁵⁶

S obzirom na to da nema nekih velikih otkrića u istrazi, a prošla su i tri dana od zadnjeg javljanja Crvenih brigada, obje novine prenose informacije preuzete od TANJUG-a. Kao i prethodna dva dana *Vjesnik* i dalje drži članak o krizi u Italiji na naslovnici dok je u *Borbi* na drugoj stranici. Četvrtak je, 23. ožujka, potraga za otmičarima traje već sedam dana, a policija, karabinjeri i vojska detaljno pretražuju sve od Rima prema Livornu. Nastavno na članak "Paket mjera protiv političkog

⁵³ Tanjug, "Saopćenje otmičara prevedeno na talijanski?" i "Sudbina Alda Mora i dalje neizvjesna", *Borba*, 21. ožujka 1978, 4

⁵⁴ U *Borbi* počinju brojati dane trajanja otmice od 17. ožujka, članak je napisan 21. ožujka

⁵⁵ AFP, "Skrovište ipak nije u Rimu", *Vjesnik* i "Potraga proširena i na druge gradove", *Borba*, 22. ožujka, 1978. 1 i 12, 2

⁵⁶ Tanjug, "Paket mjera protiv političkog terora", *Vjesnik*, 22. ožujka 1978, 12

terora" iz prethodnog broja *Vjesnika*, znatno detaljnije objašnjavaju se novodonesene mjere. Osim toga još su prenesene informacije AFP-a o nova dva atentata. Naime, u noći s utorka na srijedu, eksploziv je bačen na tvornicu plastičnih materijala u Milanu, nakon čega je nastao požar. Odgovornost za čin je preuzela do tad nepoznata organizacija "Gerilski pokret proletera". U Torinu je istovremeno izgorio automobil upravitelja tvornice lima. Nedaleko od mjesta požara pronađen je letak grupacije "Jezgro proletera-komunista" u kojem optužuju upravu tvornice da namjerava otpustiti radnike.⁵⁷

U izdanju *Borbe* od 24. ožujka po prvi put se iz Rima javlja njihov dopisnik Dragan Vukobratović. U članku "Rasprava o uzrocima i korijenima terorizma" Vukobratović piše da se situacija u Italiji i Rimu normalizira. Veći dio članka posvetio je novim zakonima i izvanrednim mjerama donesenima uz suglasnost svih stranaka koje podržavaju vladu, s ciljem efikasnije zaštite ustavnog poretka i društva od terorizma. On smatra da je: "*najnoviji razvoj događaja u Italiji ubrzao proces mobilizacije demokratske javnosti, radničke klase i demokratskih masa uopće u borbi protiv terorizma koji je po općoj ocjeni, u službi najreakcionarnijih snaga u Italiji i izvan njenih granica*". Uz Vukobratovićev članak još su dva manja članka: "Identificiran jedan otmičar" i "Demanti *Pravde*". Prvi je Reuterov članak prema kojem je identificiran jedan od otmičara Alda Mora, dok je Brunhilda Petramer uhićena zbog sumnje da je počinila ubojstvo jednog policajca i sudjelovala u otmici Alda Mora. Drugi članak je zapravo demanti. Naime, netko je proširio glasine, koje su očito našle put do SSSR-a, prema kojima je sovjetska obavještajna služba umiješana u otmicu. *Pravda* optužbu naziva "crnom propagandom ultrareakcionarnih snaga".⁵⁸ *Vjesnik* donosi navodno nove informacije o otmici. Pod naslovom "Moro odveden – policijskim autobusom" koji je potpisan kao redakcijski izvještaj, donosi se nepotvrđena informacija kako je Aldo Moro iz Rima odvezen ukradenim policijskim mini busom, što objašnjava, prema mišljenju redakcije, lagan bijeg otmičara iz Rima. U članku se dalje, kao i u *Borbi*, donose informacije o uhićenju Brunhilde Petramer, a identificirani sumnjivac čije ime nije dano u *Borbi*, zove se Prospero Gallinari i jedan je od vođa Crvenih brigada. *Vjesnik* također prenosi demanti *Pravde*. Specifično za *Vjesnik* je članak "Iste metode, isti ciljevi" u kojem se prenosi izjava člana vodstva KPI Giorgija Amendole

⁵⁷ Tanjug, "Paket mjera i novi atentati", *Vjesnik* i "Istraga i dalje bez rezultata" i AFP, "Novi atentati u talijanskim gradovima", *Borba*, 23. ožujka 1978

⁵⁸ Dragan Vukobratović, "Rasprava o uzrocima i korijenima terorizma" i Reuter, "Identificiran jedan otmičar" i TASS, "Demanti *Pravde*", *Borba* 24. ožujak 1978, 3

koji je izjavio da krajnje lijevi ekstremizam ima iste metode djelovanja kao i fašizam, jednaku bazu podrške – sitnu buržoaziju i zajednički cilj, a to je rušenje republikanske države. On smatra da su lijevi i desni ekstremisti operativno povezani te da: *"postoje i financijske i tehničke intervencije unutrašnjih i vanjskih obavještajnih službi"*.⁵⁹

Subota, 25. ožujka, i dalje traje zatišje, a policija ne donosi nikakva nova saznanja. Unatoč tome, neki novinari misle da novosti ipak ima. Osim što se *Borba i Vjesnik* ne mogu dogovoriti koji je dan od početka otmice, prvi pišu da je osmi, a drugi deveti dan, zanimljivo je i da *Borbin* članak potpisuje njihov dopisnik Vukobratović, dok *Vjesnik* prenosi informacije od TANJUG-a.⁶⁰ A kao što smo rekli, novih informacija nema. Iz *Vjesnika* možemo izdvojiti da TANJUG sa simpatijama piše o KPI dok je hladniji prema DS.⁶¹ Vukobratović u članku "Nove mjere protiv terora" nastavlja pisati o vladinim mjerama i reakcijama na iste.⁶²

5. "SUĐENJE ALDU MORU"

Crvene brigade šutjele su tjedan dana, a onda u subotu popodne, 25. ožujka, po već ustanovljenoj šablona, nepoznati muškarac dojavljuje redakciji agencije ANSA u Torinu i redakciji lista *Gazzetta del Popolo* gdje će pronaći komunique broj dva vezan uz otmicu Alda Mora. Kopije komunikea nešto kasnije pojavile su se i u Rimu, Milanu i Genovi. Joško Palavršić izvještava za *Vjesnik* iz Rima i donosi sve dostupne informacije o ovom komunikeu u članku "Poruka otmičara: Počelo suđenje Aldu Moru" na naslovnici broja od 26. ožujka 1978. godine. Podugački dokument koji su otmičari naslovili "Suđenje Aldu Moru", Palavršić dijeli na tri cjeline: *"prvo, daje se negativna ocjena političkoj aktivnosti što ju je vodio Aldo Moro, drugo, govori se o međunarodnoj situaciji koja se ocjenjuje kao povoljna za poraz imperijalizma, i treće, utvrđuje se da je u toku suđenje Aldu Moru."* Otmičari i dalje ne postavljaju nove zahtjeve što može, ali i ne mora značiti, spekulira Palavršić, da su teroristi: *"odlučili da provedu svoj plan bez obzira na mogućnost protu usluge protivnika."* Rim se i dalje pretražuje istim intenzitetom, unatoč vjerskim praznicima, a područje od interesa se proširilo van susjedstva u kojem je došlo do otmice. Na kraju članka

⁵⁹ Redakcijski izvještaj, "Moro odveden – policijskim autobusom" i "Iste metode, isti ciljevi", *Vjesnik*, 24. ožujak 1978, 1 i 16

⁶⁰ Tanjug "U očekivanju drugog čina", *Vjesnik*, i Dragan Vukobratović, "Nove mjere protiv terora", *Borba*, 25. ožujka 1978

⁶¹ Tanjug "U očekivanju drugog čina", *Vjesnik* 25. ožujka 1978, 3

⁶² Dragan Vukobratović, "Nove mjere protiv terora", *Borba*, 25. ožujka 1978, 2

Palavršić navodi da je policija došla do tridesetak svjedoka s važnim informacijama na temelju kojih se rade izvidi.⁶³ U *Borbi* nastavljaju s kašnjenjem za *Vjesnikom*. Sve je započelo od dana kada je njihov dopisnik Dragan Vukobratović preuzeo izvještavanje o situaciji u Italiji. Moguće da svoje članke šalje s danom kašnjenja ili ih uredništvo objavljuje sa zakašnjenjem. U svakom slučaju, Vukobratović u članku "Nova žrtva terorista" izvještava o novom atentatu Crvenih brigada koji se dogodio 24. ožujka u Torinu. Tamo su pripadnici CB teško ranili bivšeg gradonačelnika i člana DS, Giovannija Picca. Smatra se da je atentat povezan sa suđenjem članovima CB koje već neko vrijeme traje u tom gradu.⁶⁴

U *Borbi* sljedećeg dana, Vukobratović prenosi reakcije na drugi komunike i znatno detaljniji sadržaj istog (u odnosu na Palavršića). Osim osnovnih informacija koje je dan prije prenio Palavršić, možemo saznati kako je *Unita* reagirala oštro, pozivajući na, što brže zaustavljanje "*bande kriminalnih luđaka*", dok je MUP Italije izrazio zabrinutost zbog do tada "*najlukavijeg političkog sadržaja poruke*". U prvom dijelu komunikea, teroristi tvrde da "spektakl" koji se odvija od otmice osvjetljava ulogu koju imaju talijanske stranke ustavnog poretka u međunarodnoj "*imperijalističkoj strategiji*". Nazivaju KPI i sindikate režimskim špijunima i doušnicima. Smatraju da je Aldo Moro trebao postati novi šef te da bi on "*prigrabio sve važne pozicije vlasti jer upravo on najadekvatnije predstavlja interese imperijalističke buržoazije*". U drugom dijelu napadaju NATO-pakt i Europsku ekonomsku zajednicu. Prve zbog toga što "*rukovode oružanom kontrarevolucijom u Zapadnoj Evropi*", dok drugi stvaraju "*policijsku organizaciju*" koja je "*pravi međunarodni centar terorizma*" i koji masakriraju Palestince, IRA, RAS⁶⁵ i gerilce komuniste iz Latinske Amerike. Kao odgovor, pozivaju europski proletarijat na zajedničku i konkretnu borbu i akciju. Vukobratović komentira kako je zanimljivo da CB kažu za sebe da su zasnovani na: "*solidnim osnovama talijanskog proletarijata*" te da na njima grade "*novu borbenu komunističku partiju*" koja organizira "*oružanu borbu za komunizam*" i koja je "*organizirala hapšenje i suđenje Aldu Moru*". Komunike su završili parolama o pojačanim oružanim napadima na režim i stvaranju jedinstvenog revolucionarnog pokreta oko borbene komunističke partije. Članak završava prepiskom komentara brojnih talijanskih novina koje sve redom upozoravaju da CB nisu neka

⁶³ Joško Palavršić, "Poruka otmičara: Počelo suđenje Aldu Moru", *Vjesnik*, 26. ožujka 1978, 1

⁶⁴ Dragan Vukobratović, "Nova žrtva terorista", *Borba*, 26. ožujka 1978

⁶⁵ IRA – Irska Republikanska Armija, RAS je vjerojatno tiskarska greška i u pitanju je RAF – Rote Armee Fraktion (zapadnonjemačka teroristička skupina)

mala, očajna i slabo organizirana skupina kako se do tada smatralo, te da su njihovi planovi daleko opsežniji i razrađeniji od očekivanog.⁶⁶ U *Vjesniku*, mali članak na naslovnici, u kojem se izvještava o novim policijskim saznanjima. Oni su objavili da raspolažu s imenima pet muškaraca i dvije žene koji su članovi dvadeseteročlane gradske gerile od kojih je 12 sudjelovalo u otmici. Akciju su financirali sa 1,5 milijardi lira koji su im plaćeni za oslobađanje jednog člana brodovlasničke obitelji iz Genove prethodne godine. U nastavku članka na dvanaestoj stranici prenose podatak France Pressa kako je Rim posjetilo 20% manje turista za vrijeme vjerskih praznika kao direktna posljedica otmice Alda Mora. Također, policijske patrole uklonjene su s ulica i sada grad izgleda kao i prije otmice.⁶⁷

Borba nije objavila nijedan članak o Aldu Moru ili situaciji u Italiji 28. ožujka, dok je u središtu *Vjesnikove* naslovnice detaljna analiza drugog komunikea od strane dopisnika Palavršića. Za razliku od Vukobratovića koji rijetko iznosi vlastito mišljenje, Palavršić je u analizi komunikea ponudio nekoliko vlastitih razmišljanja. Najviše upada u oko činjenica da nije pretjerano optimističan u pozitivan ishod razrješavanja otmice, to jest, na temelju optužbi koje CB stavljaju na teret Aldu Moru i DS (koju ionako poistovjećuju s njime), on smatra da samo čudo može spasiti Alda Mora od smrti. S obzirom na trenutak otmice i napade na KPI, Palavršiću je jasno da CB žele pod svaku cijenu spriječiti uspjeh reformističkoga smjera komunizma što i ne čudi ako uzmemo u obzir da oni smatraju da samo radikalizam dovodi do revolucionarne pobjede. KPI se trudi politički mobilizirati radni narod u borbi protiv terorista jer oni smatraju da to nije isključivo posao državnih institucija kao što je *modus operandi* u Zapadnoj Njemačkoj. Palavršić smatra da CB rade sve što bi po njihovom mišljenju rezultiralo preuzimanjem DS od strane one frakcije koja je sklonija autoritarnim i represivnim režimima kako bi uvjerali radnike, studente i narodne mase da im se pridruže u revolucionarnoj borbi. Kao i više puta do sada Palavršić spekulira o mogućoj umiješanosti stranih tajnih službi, koje usmjeravaju situaciju kako im odgovara i smatra da je akcija CB u ulici Fani zamišljena kao zavjera velikog stila. I zaključuje: "*Ako je tako, a sve govori da jest, trebalo bi se dogoditi nešto izvanredno da bi se Aldo Moro vratio na slobodu.*"⁶⁸ Na posljednjoj stranici broja nalazi se mali članak "Skrovište na plaži?", u kojem se prenose

⁶⁶ Dragan Vukobratović, "Opća politička izolacija terorista", *Borba*, 27. ožujka 1978, 1

⁶⁷ UPI, "Poznata imena sedmoro otmičara" i France press, "Strani su se turisti uplašili", *Vjesnik* 27.ožujka 1978, 1 i 12

⁶⁸ Joško Palavršić, "Što piše u drugom biltenu *Crvenih brigada*", *Vjesnik*, 28.ožujka 1978, 1 i 3

informacije iz UPI⁶⁹ koje javljaju da tisuće policajaca pretražuju plaže sjeverno od Rima nakon dojave da dva terorista uključena u otmicu tamo imaju skrovište. Skrovište nije pronađeno, ali stare publikacije CB jesu.⁷⁰

Dopisnici i *Borbe* i *Vjesnika* javili su se u srijedu 29. ožujka s novim podacima o napredovanju istrage. Palavršić se fokusirao na dio policijskog izvještaja o sumnjivcima i njihovim kretanjima dok je Vukobratović više prostora posvetio reakcijama političkih stranaka i talijanskih novina na posljednji komunike, ali i političkoj situaciji u državi općenito.⁷¹ Od Palavršića tako možemo saznati da je sve prisutnije uvjerenje kako su otmičari odvezli Alda Mora iz Rima u bijelom kombiju sa sirenom koja je imitirala sirenu bolničkog vozila. Istraga pretražuje područje pretrage izvan Rima, uzduž magistrale koja vodi do Genove.⁷² Vukobratović, u *Borbi*, donosi drukčiji podatak, on javlja kako policija smatra da je Aldo Moro možda odveden u Perugiu.⁷³ Policija i dalje inzistira da imaju sedam sumnjivaca za koje znaju da su upleteni u otmicu. Jedan od njih je i Prospero Gallinari, a moguća sudionica je i Susanne Ronconi, koja je optužena za pomaganje u bijegu iz zatvora, Renatu Curciu, 1975. godine. Policija još traga za bračnim parom Enrico Bianca i Orijanom Machioni, te Mariom Morettijem. Palavršić ističe da je policija sedam sati ispitala prodavača cvijeća koji nije došao na radno mjesto u ulicu Fani na dan otmice jer mu je netko od terorista probušio gumu na automobilu.⁷⁴ Nakon što je iznio uglavnom iste informacije kao i Palavršić, ostatak članka Vukobratović je posvetio komentarima DS-a, KPI-a i novinskim člancima u *Republici* i *Il Popolu*. Demokršćanska stranka je spremna na sve ishode krize, uključujući smrtnu presudu njihovom predsjedniku Aldu Moru. Komunisti i ljevica u cjelini ostaju pri svojoj ocjeni da kriza može završiti samo na dva načina, ili će pobijediti demokracija, ili će ju zamijeniti autoritarni desni režim. U *Republici* je objavljen intervju s članom vodstva KPI Macalusom koji tvrdi da komunisti rade na educiranju mladih te kako osvajanje vlasti oružjem nije

⁶⁹ University Press Italia

⁷⁰ UPI, "Skrovište na plaži?", *Vjesnik*, 28. ožujak 1978

⁷¹ Dragan Vukobratović, "Nema trećeg puta", *Borba* i Joško Palavršić, "Moro odvezen "bolničkim kombijem"?", *Vjesnik*, 29. ožujka 1978.

⁷² Joško Palavršić, "Moro odvezen "bolničkim kombijem"?", *Vjesnik*, 29. ožujka 1978.

⁷³ Dragan Vukobratović, "Nema trećeg puta", *Borba*, 29. ožujka 1978, 4

⁷⁴ Joško Palavršić, "Moro odvezen "bolničkim kombijem"?", *Vjesnik*, 29. ožujka 1978.

pravi put u ostvarenju revolucije. Demokršćanski *Il Popolo* oštro prigovara novinama s ljevice za koje smatra da ne osuđuju dovoljno jasno terorizam, a neki ga, smatraju, pokušavaju i opravdati.⁷⁵

Novi komunike, treći po redu, ostavljen je 29. ožujka navečer u četiri grada, uključujući Rim. Još važnije, po prvi puta iz zarobljeništva se pismom oglasio i Aldo Moro. Naravno, odmah su se javile sumnje u njegovu autentičnost, no prvi zaključci su bili da je pismo autentično i da rukopis odgovara Morovu. Sve ovo, i skraćeni sadržaj pisma, donosi Palavršić u članku "Aldo Moro se javio iz zarobljeništva" na naslovnici *Vjesnika* 30. ožujka. Morovo pismo od pet stranica upućeno je ministru unutrašnjih poslova Cossigi, a posredno i predsjedniku Leoneu i premijeru Andreottiju. U njemu moli za smirivanjem situacije i sugerira kooperaciju vlade sa otmičarima kako bi došlo do njegovog puštanja, pozivajući se pritom na slične situacije s otmicom berlinskog gradonačelnika i člana Komunističke partije u Čileu, koje su završile puštanjem obojice. Palavršić smatra da time Moro daje naslutiti kako će CB ponovno tražiti razmjenu kao uvjet njegovog puštanja. U ostatku pisma, Moro piše da se nalazi u statusu političkog zatvorenika koji odgovara pred sudom za svoju 30-godišnju političku karijeru te da je on izraz politike koju zastupaju i osobe kojima se obraća. Prve reakcije na pismo su skeptične. Mnogi aludiraju da je pod prisilom i sumnjaju da bi Moro postupio na isti način da je na slobodi.⁷⁶ U *Borbi* prenose TANJUG-ov članak "Teroristi šute" u kojem ističu nedostatak novih otkrića u istrazi, a neki u Italiji sumnjaju i u postojeće dokaze poput autentičnosti Morove fotografije koju su otmičari poslali *Messengeru*. Zbunjujuća je i ponovna šutnja CB nakon drugog komunikea. Glavna tema razgovora u Italiji je, u najmanju ruku neobičan prijedlog, jednog od najvećih listova u Torinu *La Stampa*. Oni su naime predložili da se Aldo Moro imenuje predsjednikom Italije i Europskog vijeća, koje bi zatim održalo sjednicu u Rimu. Uz to još očekuju da predsjednik SAD-a Carter i SSSR-a Brežnjev izraze solidarnost s Italijom, da se svi talijanski sindikati prestanu baviti osjetljivim pitanjima tri mjeseca i formiranje specijalnog odbora sastavljenog od glavnih tajnika pet vladajućih stranaka koji bi svakodnevno s premijerom razmatrali situaciju u zemlji. I DS i njihov službeni list *Il Popolo* podržali su predsjednika Leonea i nazvali prijedlog apsurdnim, a možda i zlonamjernim. I ostale stranke su ga brzo odbacile.⁷⁷

⁷⁵ Dragan Vukobratović, "Nema trećeg puta", *Borba*, 29.ožujka 1978, 4

⁷⁶ Joško Palavršić, "Aldo Moro se javio iz zarobljeništva", *Vjesnik*, 30. ožujka 1978.

⁷⁷ Tanjug, "Teroristi šute", *Borba*, 30. ožujka 1978.

U broju koji je izašao zadnjeg dana ožujka obje novine bave se sadržajem pisma Alda Mora. Borbin Vukobratović ne donosi ništa novo po pitanju sadržaja pisma i komunikea u odnosu na Palavršića dan prije. Vukobratović smatra da je cilj CB: *"politički i moralno diskreditirati predsjednika Demokršćanske partije i prisiliti vladu na pregovore, najvjerojatnije o razmjeni zatvorenika."* Jedina novost je izjava pripadnika CB kojem se sudi u Torinu koji je u ime cijele grupe izjavio: *"Ovdje smo zato da optužujemo, a ne da se branimo"*. Priložen je i faksimil pisma koji je navodno uputio Aldo Moro, ali čitav članak se nalazi na četvrtoj stranici.⁷⁸ *Vjesnik* i dalje posvećuje dio naslovnice drami u Italiji. Palavršić nastavlja sa analizom koju je započeo prethodnog dana. Crvene brigade su ustvrdile u komunikeu kako je Moro svojevrijedno poželio napisati *"tajno pismo"* što mu je dozvoljeno, ali da oni ništa ne skrivaju pred narodom pa su ga zato javno objavili. U talijanskoj javnosti je opće prihvaćeno kako je razuman čovjek poput Mora mogao pretpostaviti da pismo neće ostati tajno. Palavršić smatra da su CB željeli prikazati kako je stil djelovanja političara poput Mora mračan, dok oni javno dijele sve s narodom. U ostatku komunikea, CB tvrde kako Moro na svojem suđenju: *"surađuje i sve više osvjetljava kontrarevolucionarne linije što ih imperijalističke centrale oživotvoruju."* Moro, navodno izjavljuje u pismu, da se nalazi u stanju koje predstavlja: *"rizik da budem pozvan i naveden da govorim na način koji bi mogao biti neugodan (za državu) i opasan u određenim okolnostima"*. U ostatku članka Palavršić iznosi svoje mišljenje o cijeloj situaciji. On smatra da je osnovni cilj otmice: *"moralno i politički obezvrijediti i baciti u blato čovjeka koji je jedan od glavnih protagonista otvaranja ljevici, prema komunističkoj partiji."* Njegovo "surađivanje" s otmičarima i moljkanje za život, za koji je spreman odati brojne tajne, stvara sliku Mora kao slabića i njegova buduća politička uloga bi, čak i ako dođe do njegova puštanja, bila totalno uništena. Naime, postojala je teorija da Moro nije odabran zbog onoga za što je "optužen" već zbog onoga što je u skoroj budućnosti trebao postati, a to je najautoritativniji čovjek najveće stranke nakon što naslijedi Leonea na mjestu predsjednika kada mu istekne mandat u prosincu 1978. godine. Moralno i političko uništenje Alda Mora logično bi naštetilo i ostalim važnim političarima Italije, neovisno o njihovoj stranačkoj pripadnosti. Uostalom, smatra Palavršić: *"Cilj Crvenih brigada je i bio da onemogući ostvarenje strategije KPI, u ime nekog zakašnjelog i neprikladnog shvaćanja revolucionarne borbe, i da radničkoj klasi nametne jedno drugo shvaćanje različito od njena opredjeljenja za svoj specifični put u socijalizam."* Dalje tvrdi da je plan Crvenih brigada to jest:

⁷⁸ Dragan Vukobratović, "Teroristi ucjenjuju", *Borba*, 31. ožujka 1978, 4

"onima koji stoje iza njih, ili se koriste njihovim akcijama" da se stvaranjem napetosti i udarima poput otmice Mora, "potakne konzervativni dio, prije svega u Demokršćanskoj stranci, ne bi li neki oštri kurs, nešto poput opsadnog stanja, nešto što bi prednost dalo represiji – učinilo da se KPI ne samo diskreditira u masama već i odstrani iz sfere vlasti u koju je, zahvaljujući i Moru, nedavno stigla." Demokršćani zasad tome odolijevaju. Na sastanku tajnika provincijskih i regionalnih ogranaka DS-a odlučeno je da stranka nastavi putem predsjednika Mora. Palavršić misli da ipak ne treba otpisati mogući otklon DS-a udesno. Pritom aludira na zahtjeve *La Stampe* koje je detaljno prenio Vukobratović dan ranije. Osim toga konzervativne milanske novine *Giornale Nuovo* oko kojih se okupljaju beskompromisni antikomunisti zazivaju hitno postavljanje Amintore Fanfanija na mjesto vođe stranke, umjesto trenutnog vodstva koje po njima nije sposobno nositi se s krizom. Upravo se vodstvo stranke na čelu s Zaccagninijem zalaže za nastavak suradnje s KPI. Jedan od razloga zašto svi smatraju da je Moro pisao pismo pod pritiskom je njegov zahtjev Cossigu da ne poduzima policijske mjere i postupi kao i druge države: "jer, neprihvatljiva je žrtva nevinih u ime nekog apstraktnog principa zakonitosti, dok je izvan diskusije potreba da budu spašeni." Moro daje prijedlog kako bi situacija mogla biti riješena preventivnim korakom Svete stolice. Vjerojatno nagovještujući skorašnji zahtjev otmičara za razmjenom.⁷⁹

U fokusu *Borbe* i *Vjesnika*, 1. travnja, odgovor je Demokršćanske stranke na pismo Alda Mora i treći komunike. Oni nemaju nikakve namjere pregovarati s teroristima i na prvom mjestu im je obrana Republike.⁸⁰ U *Vjesnikovom* članku koji je preuzet od TANJUG-a uspoređuje se Morovo pismo sa pismom Maria Sossia koji je bio zatočen 34 dana od strane CB 1974. godine. Sossi je o svojem boravku u zatočeništvu izjavio: "Kad zatočenik Crvenih brigada dobije papir i olovku to je znak da je već potpuno izgubio svaku predstavu o vremenu i prostoru. To je užasna izolacija i psihičko stanje koje traži kontakte, pa i pisanje..." Neki smatraju da je Moro između redaka poslao poruku istražiteljima. Jedinu koji, doduše suptilno, podržavaju pregovore i potiču na iste je Vatikan.⁸¹ Vukobratović se fokusirao prvenstveno na reakcije komunističkih novina i organizacija koje smatraju da se pismo Mora ne može shvatiti ozbiljno jer je očito pod prisilom. Također smatraju da nije slučajno došlo do eskalacije terorizma baš u trenutku kada su narodne mase

⁷⁹ Joško Palavršić, "Plan uklanjanja ljevice", *Vjesnik*, 31. ožujka 1978, 1 i 16

⁸⁰ Tanjug, "Nikakvi pregovori i popuštanje", *Vjesnik* i Dragan Vukobratović, "Jedinstveni u obrani demokratskog poretka", *Borba*, 1. travnja 1978

⁸¹ Tanjug, "Nikakvi pregovori i popuštanje", *Vjesnik*, 1. travnja 1978, 4

uspjele ući u srce države. Članak završava izvještajem stručnjaka koji su pregledali pismo. Grafolozi su zaključili da je Morov rukopis autentičan i nije napisano pod fizičkom torturom. Psihoanalitičar s druge strane tvrdi da pismo sigurno nije izraz Morove volje. Vukobratović je također prenio izjavu Sossija o njegovom vremenu u zatočeništvu.⁸² *Vjesnik* preko cijele stranice u članku "Otmica Alda Mora. Zašto? Kome koristi?" prenosi intervju sa istaknutim političarima (članovi KPI) i javnim radnicima. Intervjui ne odstupaju od dotadašnjih poruka ljevičara. Teme su: potreba za očuvanjem demokracije, terorizam je uvijek protiv radnika, trenutak otmice nije slučajan. Jedina osoba koja odstupa od standarda je Guido Martinotti, dekan Fakulteta političkih znanosti u Torinu. On tvrdi da Crvene brigade žele prvenstveno pokazati svoju efikasnost, a njihova priopćenja govore: "*mučnim dogmatskim i staljinističkim jezikom.*"⁸³

U nedjelju, 2. travnja, samo je *Vjesnik* izvještavao o događajima u Italiji. Na naslovnici se nalazi članak "Vatikan će posredovati?" koji je prenesen od TANJUG-a i kao što sam naslov govori bavi se željom Vatikana da sudjeluje kao posrednik u razmjeni. Međutim glavni problem je što CB odbijaju iznijeti svoje zahtjeve. Jaka policijska i vojna potraga još uvijek nije donijela konkretnijeg rezultata, a u rimskoj kvesturi nakon nesporazuma, maknut je sa slučaja pomoćnik tužioca kojeg je zamijenio njegov šef.⁸⁴

Ni sljedeći dan nema mnogo vijesti. I *Borba* i *Vjesnik* prenijeli su isti članak od agencije Reuter koji je zapravo službeni apel Pape Pavla VI, u kojem moli otmičare da puste Alda Mora. Osim toga prenijeli su i vijest iz talijanskih novina koje pišu kako je treća poruka Alda Mora stigla još prošlu srijedu, a primio ju je njegov odvjetnik Nicola Rana.⁸⁵ Nijedne novine nisu dosada izvještavale o postojanju druge poruke, ali *Borba* prenosi France press koji tvrdi da je drugo pismo Moro poslao obitelji, bez daljnjeg objašnjenja.⁸⁶ *Vjesnik* prenosi UPI koja javlja da je rimska policija pronašla tri pisaa stroja kod osoba koje su osumnjičene da su sudjelovale u otmici.⁸⁷

Vjesnik na naslovnici 4. travnja prenosi članak UPI "Pročešljana Genova". Grad je detaljno pretražen, a sudjelovalo je 1000 policajaca, nekoliko helikoptera i patrolnih čamaca. Također, sve

⁸² Dragan Vukobratović, "Jedinstveni u obrani demokratskog poretka", *Borba*, 1. travnja 1978, 3

⁸³ "Otmica Alda Mora. Zašto? Kome koristi?", *Vjesnik*, 1. travnja 1978, 20

⁸⁴ Tanjug, "Vatikan će posredovati", *Vjesnik*, 2. travnja 1978.

⁸⁵ Reuter, "Apel Pape otmičarima", *Vjesnik* i Reuter, "Papin apel teroristima", *Borba*, 3. travnja 1978.

⁸⁶ UPI, *Borba*, 3. travnja 1978.

⁸⁷ UPI, "Pronađeni pisaa strojevi", *Vjesnik*, 3. travnja 1978

ceste iz Genove prema Milanu i Torinu su bile blokirane, a kao rezultat akcije uhićeno je 13 osoba. Potraga se proširila i na Pescaru. Nevezano uz članak, spominje se i vijest da talijanske vlasti razmatraju ponuditi milijardu lira za svaku obavijest koja bi pomogla u hvatanju otmičara. Informacija je nedugo zatim službeno opovrgnuta.⁸⁸ Za *Borbu* se javlja Vukobratović, koji izvještava o sjednici u parlamentu. Vladin čvrst stav o nepregovaranju sa teroristima pod sve većim je upitnikom. Sve više zastupnika smatra da treba napraviti sve da: "*država spasi obraz i Moro ostane živ*". U tom stilu dao je izjavu i bivši predsjednik Saragat koji kaže: "*Odluka Parlamenta kojom bi jedan nevin čovjek (Moro) bio osuđen na smrt, bila bi bezumna.*" Vukobratović javlja da u Rimu vlada uvjerenje kako su neslužbeni kontakti s otmičarima već uspostavljeni.⁸⁹

Srijeda, 5. travnja, novi, četvrti, komunique i još jedno Morovo pismo. *Vjesnik* prenosi TANJUG-ov članak "Moro traži razmjenu" u kojem je sažet sadržaj njegovog pisma. On moli za što brži dogovor o razmjeni s CB jer bi u suprotnom mogao nastradati. Očito je da brigadisti koristeći Mora kao glasnika vrše pritisak na vladu kako bi podigli tenzije i paralizirali sve anti-terorističke akcije parlamenta.⁹⁰ Vukobratović izvještava o akciji rimske policije koja je izvršila premetačinu oko 230 stanova i pritom zadržala 41 osobu, uglavnom mlade ljevičare. Među krajnjom ljevicom, ovo je dokaz početka "lova na vještice", te da Italija s komunistima u parlamentarnoj većini postaje policijska država. Komunistička *Unita* upozorava da su takvi stavovi opasni, ali navodi i da policijska racija izražava tendencije represivnih režima.⁹¹

"Vlada ne pristaje na ucjene", "Pregovori ne dolaze u obzir" članci su sa naslovnica *Vjesnika* i *Borbe* koje potpisuju njihovi dopisnici. Poput naslovnica i sadržaj je iznimno sličan. U fokusu članaka je parlamentarna sjednica koju su, stječe se dojam, obojica pratili uživo, a na kojoj je glavna tema bila otmica Alda Mora. Sjednicu je naglo prekinulo saznanje o novom Morovom pismu, koje je ovog puta uputio tajniku DS Zaccagniniju. Nakon što su zastupnici upoznati sa sadržajem pisma, u kojem Moro poziva DS da praktički kapitulira pred Crvenim brigadama. Premijer Andreotti, podržan od strane predstavnika svih pet stranaka parlamentarne većine, ponovio je stav vlade o nepregovaranju s teroristima, ovaj put riječima: "*Ne može biti nikakvih pregovora s ljudima čije su ruke ogrezle u krvi*". U pismu, za koje nitko ne smatra da je on stvarni

⁸⁸ UPI, AP, ANSA, "Pročešljana Genova", *Vjesnik*, 4. travnja 1978.

⁸⁹ Dragan Vukobratović, "Dileme oko pregovora s otmičarima", *Borba*, 4. travnja 1978.

⁹⁰ Tanjug, "Moro traži razmjenu", *Vjesnik*, 5. travnja 1978.

⁹¹ Dragan Vukobratović, "Opasna igra ekstremne ljevice", *Borba*, 5. travnja 1978.

autor, Moro podsjeća Berlinguera da se njegova otmica odigrala dok je bio na putu u Parlament kako bi glasao za vladu koju podržavaju i komunisti. Nabija grižnju savjesti i kolegi Zaccagniniju jer ga je nagovorio da prihvati poziciju predsjednika stranke zbog čega je sad u teškoj poziciji, umjesto sa svojom obitelji. Snažno poziva i da se što prije započnu pregovori o razmjeni zatvorenika s obje strane kako ne bi bilo prekasno. Palavršić smatra da je to: *"jasan poziv Crvenih brigada da se pristupi razmjeni ljudi – pri čemu je sam Moro upotrijebljen kao ličnost koja to traži."* Pismo završava upozorenjem kako će posljedice po stranku i ljude biti neizbježne ako ga se ne oslobodi i *"započet će drugi ciklus, još strašniji i bez izlaza."*⁹² U ostatku članka prenesene su izjave premijera Andreottija i dijela od 16 predstavnika stranaka i grupa koji su sudjelovali u raspravi. Svi su osudili Crvene brigade, no postojala su mala razilaženja kada se raspravljalo o uzrocima terorizma. Premijer se dotaknuo i potencijalne strane podrške teroristima. Vukobratović ga citira: *"ne postoje elementi na osnovi kojih bi se moglo zaključiti da teroristi uživaju stranu podršku"*, dok je Palavršić samo napisao da je premijer izjavio kako istraga vodi računa o tome da su se Crvene brigade mogle osloniti i na međunarodne veze.⁹³ Vezano uz vanjsku pomoć usred članka u *Vjesniku* prenesen je TANJUG-ov članak koji se poziva na pisanje novina CK KPČ⁹⁴ koji snažno odbacuju bilo kakvu uključenost Čehoslovačke Socijalističke Republike s otmicom Alda Mora.⁹⁵ Palavršić je na kraju komentirao kako je sjednica bila uzbudljiva i pokazala je da postoji jasna svijest o težini situacije. Osim toga kaže i: *"Teško je bilo oteti se dojmu da su u utorak uvečer, nakon Morova pisma, mnogi mislili i na ljudsku dramu koja se odvija u nekom nepoznatom buđaku."*⁹⁶⁹⁷

Sljedeći dan u obje novine nema ništa usko vezano uz Alda Mora, ali obje novine prenose članak Reutera "Pripadnik Crvenih brigada uhapšen u Parizu" u *Borbi* i "Italija traži izručenje Bellavita" u *Vjesniku* o pripadniku CB Antoniu Bellaviti koji od 1975. godine živi i radi u Parizu.⁹⁸ Također prenose i članak AP "Eksplozije u Rimu" koji nam daje dobar uvid u izgled svakodnevnice

⁹² Joško Palavršić, "Vlada ne pristaje na ucjene", *Vjesnik*, 6. travnja 1978, 1

⁹³ Joško Palavršić, "Vlada ne pristaje na ucjene", *Vjesnik* i Dragan Vukobratović, "Pregovori ne dolaze u obzir", *Borba*, 6. travnja 1978.

⁹⁴ CK KPČ je kratica za Centralni komitet Čehoslovačke

⁹⁵ Tanjug, "Veza s otmičarima Mora - izmišljotina", *Vjesnik*, 6. travnja 1978

⁹⁶ Buđak – kut, zaklonjeno mjesto, Pristupljeno 24. 2. 2023. <https://www.xn--rjenik-k2a.com/bud%C5%BEak>

⁹⁷ Joško Palavršić, "Vlada ne pristaje na ucjene", *Vjesnik*, 6. travnja 1978.

⁹⁸ Reuter, "Italija traži izručenje Bellavita", *Vjesnik* i "Pripadnik Crvenih brigada uhapšen u Parizu", *Borba*, 7. travnja 1978.

stanovnika tog grada. Naime, tijekom noći na više mjesta u gradu eksplodiralo je, u sedam različitih napada, sedam automobila i jedan kamion, uz ogromnu štetu i na zgradama, ali i psihičkom stanju stanara.⁹⁹

U subotu, 8. travnja na naslovnici *Vjesnika* Palavršić prenosi u cijelosti kratko i potresno pismo Eleonore Moro, supruge otegot Alda Mora. U pismu se Eleonore obraća direktoru milanskog dnevnika *Il Giorno* u nadi da će njezine riječi stići do njezinog supruga.¹⁰⁰ Pismo je nešto sažetije prenijela i *Borba*. U nastavku članka saznajemo o televizijskom nastupu Zaccagninija, Berlinguera i Craxija koji su, jedan po jedan, dali izjave o stanju u društvu i ponovili stavove vlade o suprotstavljanju terorizmu. Na kraju članka Palavršić piše da nema novosti u istrazi te da je iz zatvora pušteno više osoba za koje se sumnjalo da su uključeni u otmicu.¹⁰¹ Vukobratović također piše o televizijskom sučeljavanju. Također, piše i o događajima na ulicama koje su i dalje nalik na ratnu zonu. U Rimu su eksplodirale dvije bombe ispred sjedišta sekcija DS-a i jedna ispred karabinjerske stanice, a u Genovi su CB teško ranile predsjednika Industrijske komore. S druge strane, policija je u okolici Napulja pronašla skrovište terorističke organizacije Prva linija koji su usko povezani s Crvenim brigadama, pritom zaplijenivši oružje, tri radio-stanice, mašinu za fotokopiranje i mašinu za izradu lažnih registarskih tablica. Racija je rezultirala i uhićenjem četiri osobe.¹⁰²

6. PSIHOLOŠKI RAT SE NASTAVLJA

Oba dopisnika javljaju se u nedjelju, 10. travnja, s glasinama koje kruže Rimom protekla dva dana. U pitanju je novo pismo Alda Mora koje je navodno pronađeno u subotu 8. travnja, navečer. Neke od glasina govore i o postojanju video-kazete s Morovom porukom snimljenom na magnetofonskoj vrpci, a druge idu toliko daleko da tvrde kako će Moro biti oslobođen tijekom dana. U svakom slučaju stavovi parlamentarne većine ostaju isti: "*nikakvih službenih pregovora s teroristima nema.*" Istovremeno, svi stranački vođe ponavljaju da se sve mora napraviti kako bi se Moro vratio živ i zdrav iz zarobljeništva.¹⁰³ U ostatku članka Vukobratović piše o početku

⁹⁹ AP, "Eksplodije u Rimu", *Vjesnik i Borba*, 7. travnja 1978.

¹⁰⁰ Joško Palavršić, "Potresno pismo Morove supruge", *Vjesnik*, 8. travnja 1978.

¹⁰¹ Joško Palavršić, "Križa izazvala eksploziju terorizma", *Vjesnik*, 8. travnja 1978

¹⁰² Dragan Vukobratović, "Kako svladati terorizam", *Borba*, 8. travnja 1978 3

¹⁰³ Joško Palavršić, "Nova poruka iz skrovišta Alda Mora?", *Vjesnik* i Dragan Vukobratović, "Posljednja poruka otmičara", *Borba*, 10. travnja 1978.

unutarnjih nesuglasica u Demokršćanskoj stranci. Naime, jedan od zastupnika DS-a izjavio je u intervjuu kako se *"zalaže za raspisivanje novih izbora i vraćanje komunista u opoziciju"*. Odmah mu je stigao odgovor stranačkog kolege koji njegov intervju smatra *"izrazom teške neodgovornosti i arogancije koja ne daje nikakve alternative našoj partiji. On samo potvrđuje naviku desnice da podmeće klipove i krije svoje pravo lice."* Vukobratović piše i o porukama podrške lidera Europske ekonomske zajednice koji su izrazili spremnost za konkretnom pomoći Italiji u borbi protiv terorizma.¹⁰⁴ Palavršić je malo detaljnije opisao spor između DS-a i Morove obitelji vezano uz odgovor na novo pismo. Eleonora, Aldova supruga, tražila je od Zaccagninija više elastičnosti prema slučaju na što je on odgovorio da se samo čvrstinom može suzbiti terorizam. Palavršić tvrdi da se u Rimu smatra kako CB ciljaju upravo na razliku u stavovima između obitelji i stranke.¹⁰⁵

Idućeg dana Vukobratović nastavlja s analiziranjem glasina i informacija koje dopiru o sadržaju pisma koje je poslao Moro nekoliko dana ranije. Situacija je, čini se, krajnje ozbiljna. Cossiga i Ruffini su otkrili novinarima samo da je sadržaj pisma "težak" i da se može govoriti o *"pravom ultimatumu terorista"*. O mogućem sadržaju ultimatumu nagađa se na široko, ali svi su složni da u Demokršćanskoj stranci imaju vrlo kratak rok da spase Alda Mora. *"Jedino se tako naime, može objasniti činjenica da vlada nije objavila tekst najnovije Morove poruke, i tako dopustila da prava poplava glasina još više uznemiri javnost"*, smatra Vukobratović.¹⁰⁶ Palavršić, s druge strane za *Vjesnik* izvještava o pronađenim kopijama petog pisma i petog komunikea, po već ustaljenoj šablona Crvenih brigada, u Rimu, Genovi, Milanu i Torinu, nakon anonimnog poziva novinarima. Palavršić ukratko piše da CB negiraju postojanje tajnih pregovora, dok u ostatku pisma, Moro predbacuje kolegi Tavianu, senatoru DS, njegovo demantiranje Morovih navoda iz jednog od prošlih pisama u kojima Moro tvrdi kako su se njih dvojica složili da treba pregovarati s teroristima u slučaju otmice suca Sossia. Crvene brigade su to također komentirale, izjavivši da će i Taviani odgovarati za svoju protunarodnu djelatnost. Prve reakcije na novo pismo slične su kao i reakcije na prethodna. Svi misle da je Moro pod velikim psihološkim i fizičkim pritiskom.¹⁰⁷

Na naslovnici *Vjesnika* u srijedu, 12. travnja, odmah upada u oči naslov "Crvene brigade zaprijetile ubojstvom Mora". Naime, francuska televizija objavila je kako su im se otmičari Alda Mora javili

¹⁰⁴ Dragan Vukobratović, "Posljednja poruka otmičara", *Borba*, 10. travnja 1978.

¹⁰⁵ Joško Palavršić, "Nova poruka iz skrovišta Alda Mora?", *Vjesnik*, 10. travnja 1978.

¹⁰⁶ Dragan Vukobratović, "Zagonetna šutnja", *Borba*, 11. travnja 1978.

¹⁰⁷ Joško Palavršić, "Pismo Mora – zapisnik sa suđenja", *Vjesnik*, 11. travnja 1978.

telefonom i zaprijetili su da će ga ubiti u četvrtak ako se ne ispune njihovi zahtjevi. Osim toga, dva muškarca i jedna žena napali su automatskim oružjem u Torinu jednog od čuvara zatočenih vođa CB. Čuvar je ubijen, no ne prije nego je ranio jednog od napadača kojeg su njegovi suučesnici ostavili i koji se nakon svega nalazi u zatvorskoj bolnici.¹⁰⁸ Vukobratović prenosi iste informacije o atentatu kao i *Vjesnik*, ali i o sadržaju Morovog pisma.¹⁰⁹

Sutradan je na naslovnici *Vjesnika* članak o ranjenom atentatoru iz Torina. Njegovo ime je Cristoforo Piancone i smatra se da je već dao prvu izjavu policiji. Strane novine smatraju da će ispričati sve informacije o dotadašnjim akcijama ekstremne ljevice.¹¹⁰ Na trećoj stranici Palavršić iznosi svoju detaljnu analizu komunikea Crvenih brigada. On smatra da, iako je na prvi pogled meta napada Demokršćanska stranka, stvarna meta Crvenih brigada Komunistička partija. Vodstvo KPI, "Berlinguerijanci" kako ih nazivaju brigadisti, stavili su stranku u službu reakcije i zbog toga ih treba napadati i osnovati novu partiju pod nazivom "Borbena komunistička partija". Palavršić tvrdi da: "*Logika cijele ove dramatične situacije navodi na zaključak da je politika koju vodi KPI ono što je izazvalo Crvene brigade na nedavnu otmicu Mora*". Cilj otmice bio je izazivanje reakcije u vladi koja će dovesti do krize i izbacivanja komunista iz vlade. Dalje nastavlja citirajući *Unitu* koja piše kako Crvene brigade ne rade ništa novo svojim komunikeima i pismima koje potpisuje Moro jer talijanski narod je odavno upoznat s načinom na koji DS vodi politiku. Iz tog razloga oni smatraju da cilj Crvenih brigada mora biti nešto drugo i nude dvoslojno objašnjenje. Prvi cilj brigadista je izazivanje demokršćana na suprotstavljanje Komunističkoj partiji napadom na osobu koja je dogovorila koaliciju s njima i koju su kao upozorenje oteli i sada tjeraju na razna priznanja kojima ga diskreditiraju i tako uništavaju politiku koju je vodio prema KPI. Drugi cilj CB je utjecanje na biračko tijelo KPI u nadi da će "otvoriti oči" nezaposlenima, ljutima, odbačenima i besperspektivnima, kako je KPI sudionik politika koje su ih dovele u to stanje, te kako su oni "zdrava snaga" oko koje će se organizirati "borbeni komunistički pokret". Palavršić smatra da se KPI nalazi u teškoj poziciji. S jedne strane ih sve više napadaju reakcionari koji ih žele staviti u opoziciju "gdje im je i mjesto", dok ih s druge strane napada ekstremna ljevica koja, iako osuđuje terorizam, smatra da KPI ne treba braniti buržoasku državu već je napadati.

¹⁰⁸ Joško Palavršić, "Crvene brigade zaprijetile ubojstvom Mora" i "Ubijen zatvorski čuvar", *Vjesnik*, 12. travnja 1978.

¹⁰⁹ Dragan Vukobratović, "Zaoštava se psihološki rat", *Borba*, 12. travnja 1978.

¹¹⁰ Joško Palavršić, "Ranjeni atentator progovorio", *Vjesnik*, 13. travnja 1978.

Komunistička partija Italije je u teškoj poziciji jer, ako se nastavi krizna situacija koja im onemogućava predlaganje i donošenje konkretnih reformi na temelju kojih su dobili ogromnu podršku glasačkog tijela, isto će se logično zapitati trebaju li ponovno glasati za njih. Zato se KPI sve više aktivira po pitanju prijedloga za poboljšanje ekonomije, školstva, zaposlenosti i javnog reda. U konačnici, Palavršić smatra da su: "*Crvene brigade stvorile iznimnu situaciju – bilo da je riječ o autohtonoj snazi s domaćeg tla, koja ima svoje – makar izobličene – poglede na stvari, bilo da je riječ o organizaciji koja ima svoje veze izvan zemlje, ili je pak – znala to ili ne – produžena ruka neke desne zavjere*". U svakom slučaju tko god je iza njih, čini se da mu je cilj napraviti od KPI, "*malu sektašku partiju u opoziciji, koju je uvijek lako tući i držati po strani – kao što je to u prošlosti često i bilo.*"¹¹¹

U petak, 14. travnja, u Vjesniku je objavljen mali članak o bombaškom napadu na sjedište DS-a u Bologni. U *Borbi* nema nijednog članka o Italiji. U subotu, 15. travnja, Dragan Vukobratović objavljuje u *Borbi* analizu političke situacije u Italiji, skoro mjesec dana nakon otmice. Iz njegove perspektive, Talijani su prihvatili da će morati "živjeti s terorizmom". Čak i na ljevici raste svijest kako se "*posljednjih godina podcjenjivalo značenje terorističkih akcija i prelagano se prelazilo preko pojave i eskalacije političkog nasilja.*" Svi rade greške, pitanje je koliku će cijenu Talijani morati platiti za svoje. Pomalo s podsmijehom, Vukobratović komentira kako mjesec dana od otmice istraga nije otkrila ništa od većeg značaja dok Crvene brigade ucjenjuju državu i postavljaju uvjete. Nakon toga osvrnuo se na stvaranje raskola između onih koji su čvrsto protiv pregovora s teroristima i onih kojima je na prvom mjestu spasiti Mora, pa i po cijenu puštanja nekoliko brigadista na slobodu. Vukobratović ističe kako i neki na ekstremnoj ljevici traže pregovore s teroristima. Svatko ima svoje razloge za takve stavove, ali oni na kraju dana "*ruše demokratski i utiru put autoritarnom sistemu.*" Analizu završava osvrtom na uvodnik *Unite* koja po tko zna koji put navodi razloge protiv pregovora s teroristima. Jer njihov cilj nije "*razmjena zatvorenika već kompromitiranje demokratske države.*" Popuštanje teroristima približilo bi državu građanskom ratu i otežalo položaj Alda Mora.¹¹² Nakon par dana bez većih vijesti, u nedjelju, 16. travnja, Palavršić javlja o novom, šestom komunikeu Crvenih brigada. Donesena je presuda, "Aldo Moro osuđen na smrt". Nakon što je komunike pronađen u kanti za otpatke u Genovi, hitno je sazvan sastanak u Ministarstvu unutarnjih poslova. U komunikeu piše da Aldo Moro nije imao novih

¹¹¹ Joško Palavršić, "Na udaru je KP Italije", *Vjesnik*, 13. travnja 1978

¹¹² Dragan Vukobratović, "Kako živjeti s terorizmom", *Borba*, 15. travnja 1978.

informacija za ponuditi te mu je presuđeno da je kriv na temelju kontrarevolucionarnih djela tridesetogodišnjeg režima Demokršćanske stranke. Kazna za sudjelovanje u istima je smrt. Palavršić se pita kako je moguće da su Crvene brigade tako brzo spremne riješiti se tako važnog zarobljenika, je li moguće da je Moro odbio govoriti ili se brigadistima žuri jer im je istraga sve bliže. Pitanje koje postavlja na kraju glasi: "*Je li to posljednja odluka ili nova ucjena?*"¹¹³

U *Borbi* Vukobratović sljedeći dan javlja o smrtnoj presudi. Informacije su iste kao i kod Palavršića, ali Vukobratović kao i kod prijašnjih komunikea donosi nešto detaljniji osvrt talijanskih političara i javnosti. Tako saznajemo da su demokršćani objavili kratku notu u *Il Popolu* u kojoj govore o potrebi hitnog djelovanja i zajedničkoj odgovornosti da se "*pokuša sve za spas našeg predsjednika*". To i dalje ne znači udovoljavanje zahtjevima terorista, izjavili su okupljenim novinarima. KPI smatra da je ovo priznanje CB da nisu postigli nijedan od svojih ciljeva. Sve u svemu, u Rimu se smatra da "Slučaj Moro" nije još gotov.¹¹⁴ Palavršić kao i Vukobratović prenosi izjave DS i KPI. Ističe činjenicu da nema novog pisma sa Morovim "otkrićima". Također podsjeća na slučaj otetog suca Sossia kojeg su Crvene brigade, poput Mora, osudile na smrt, ali su ga na kraju ipak pustile na slobodu.¹¹⁵

Članci o "Slučaju Aldo Moro" nastavljaju zauzimati veliki prostor na naslovnicama *Borbe* i *Vjesnika* s obzirom na veliko iščekivanje koje je obuzelo Rim i Italiju vezano uz komunike broj 6 u kojem je proglašena smrtna kazna Aldu Moru. Izuzev manjih detalja koje ćemo istaknuti kasnije, oba dopisnika prilično su složna u sljedećem: nedovoljno se zna o Crvenim brigadama da bi se moglo sa sigurnošću pretpostaviti što točno predstavlja sadržaj komunikea broj 6. Ipak, tri se pretpostavke izdvajaju kada su u pitanju njihove ambicije. Prva pretpostavka je da su CB naglo prekinuli "narodno suđenje" Aldu Moru jer im dotadašnji komunikei i Morova pisma nisu ostvarila željeni učinak, a to je podrška naroda i razbijanje parlamentarne većine. Presuda Moru možda predstavlja zaokret u planu Crvenih brigada. Druga pretpostavka je da je Moro podlegao psihičkom i fizičkom zlostavljanju u zarobljeništvu, to jest, da je preminuo. Glavni povod ovoj pretpostavci je nedostatak novog Morovog pisma uz posljednji komunike. Autentičnost potpisa na pismima je uvijek bila provjeravana i tako se potvrđivalo da je Moro i dalje živ. Treća je pretpostavka kako su u toku pregovori između CB i obitelji i prijatelja Alda Mora. Dopisnici

¹¹³ Joško Palavršić, "Aldo Moro osuđen na smrt", *Vjesnik*, 16. travnja 1978.

¹¹⁴ Dragan Vukobratović, "Odlučno protiv ustupaka teroristima", *Borba*, 17. travnja 1978.

¹¹⁵ Joško Palavršić, "Spasiti Mora ali i dostojanstvo Republike", *Vjesnik*, 17. travnja 1978.

smatraju da je to jedino objašnjenje izjave DS-a kako se ne smije propustiti ništa što bi moglo spasiti život Moru. Ipak ova pretpostavka se smatra najmanje vjerojatnom zbog stalnog opovrgavanja, ali i odlučnih izjava vladajućih političara protiv bilo kakvih pregovora. Zanimljivo je da je Papa Pavao VI prvi put od otmice propustio spomenuti Alda Mora u svojem blagoslovu vjernicima što se može smatrati znakom da je i Crkva uključena u pregovore.¹¹⁶ Osim ovih informacija koje su zajedničke člancima dvaju dopisnika, Vukobratović je u *Borbi* na početku članka napisao kako je i "lijevi" i "desni" terorizam već deset godina imao isti cilj, a to je: *"sprječavanje procesa daljnje demokratizacije društva i borba protiv većeg uključivanja slojeva radnika, komunista, socijalista i svih koji se iskreno bore za demokratski progres."* Ulazak KPI u parlamentarnu većinu bio je signal reakcionarnim snagama da napadnu u samo srce države, a otmica Alda Mora samo je početak njihove strategije.¹¹⁷ *Vjesnik* je nakon Palavršićevog članka prenio članak Reutera o nastavku suđenja teroristima u Torinu. U jednom trenutku, tijekom suđenja, Renato Curcio je počeo čitati svoju izjavu: *"Smrtna kazna na koju je osuđen Aldo Moro važi i za čitavu vašu klasu i za vas osobno."* Nakon toga je prekinut i izveden iz sudnice.¹¹⁸

Unatoč pomalo komično sličnom odabiru naslova članaka "Ubijen Aldo Moro?" u *Borbi* i "Aldo Moro ubijen?" u *Vjesniku*, tema istih, kao što se može naslutiti, prilično je ozbiljna. Nakon poziva rimskim novinama *Messaggero* od strane pripadnika Crvenih brigada, u jednom javnom košu za otpatke, pronađen je komunike broj sedam. Glavna poruka istog je: *"Danas, 18. aprila, zaključeno je tridesetogodišnje razdoblje demokršćanske diktature. U vezi s tom godišnjicom objavljujemo izvršenje presude nad Aldom Morom samoubojstvom u narodnom zatvoru."* Ostaci Alda Mora navodno su, kako je naznačeno od strane CB, bačeni u malo jezero Duchessa, oko 120 kilometara sjeverno od Rima blizu gradova Rieti i L'Aquila.¹¹⁹ Isprva se vjerovalo da je komunike lažan, s obzirom da se razlikovao u izboru riječi (kojih ima samo 128) i frazeologiji u odnosu na prethodne. Ipak su jake policijske snage upućene na jezero, potpomognute helikopterima. Nešto kasnije je potvrđena autentičnost komunikea od strane predstavnika policije i DS-a. Kod Palavršića je primjetan znatan optimizam po pitanju sudbine Alda Mora. Naime, jezero u kojem se navodno nalaze njegovi ostatci, nalazi se na visini od 1800 metara i do njega vodi mala i strma staza, koja

¹¹⁶ Joško Palavršić, "Mučni sati iščekivanja", *Vjesnik* i Dragan Vukobratović, "Promašen glavni cilj terorista", *Borba*, 18. travnja 1978.

¹¹⁷ Dragan Vukobratović, "Promašen glavni cilj terorista", *Borba*, 18. travnja 1978.

¹¹⁸ Joško Palavršić, "Nastavljeno suđenje teroristima", *Vjesnik*, 18. travnja 1978.

¹¹⁹ Vukobratović je napisao oko 120 kilometara, Palavršić - oko 100 kilometara što je znatno preciznije.

se usto nalazi i pod metrom snijega na kojem nema tragova ljudskog kretanja. Naravno, postoje opcije da je novi snijeg zameo tragove ili da su otmičari držali Mora zatvorenog upravo na toj lokaciji već mjesec dana. To je ipak teško povjerovati jer u okolici jezera ima samo osam malih kućeraka koje ljeti koriste pastiri. Samo jezero je u trenutku pretrage bilo zaleđeno i duboko je samo 2-3 metra pa je u planu razbijanje leda i pretraga dna. Rimski tužitelj De Matteo smatra da, ako se pokaže da je pismo autentično, a sadržaj lažan, postoji mogućnost kako je cijela situacija svjesno odvratanje pažnje policije s dotadašnjeg smjera istrage. Ne isključuje da su Crvene brigade iskoristile strku da negdje na skroz drugom kraju zemlje premjeste Alda Mora na drugu lokaciju.¹²⁰ Vukobratović po tom pitanju piše samo kako u Rimu vlada mišljenje da je sve gotovo i da je Moro ubijen, što potkrepljuje i naslovnicom izvanrednog broja novina *Vita* koje pišu "Moro je ubijen".¹²¹ Razlika u perspektivama dvojice dopisnika vidljiva je i u dijelovima članaka posvećenima velikom koraku naprijed u istrazi. Naime, rimski vatrogasci su nakon dojave o poplavi u stanu na adresi ulica Gradoli broj 94, koja se nalazi na rubu grada, otkrili skrovište Crvenih brigada. U stanu su pronađene velike količine oružja i streljiva, tri pilotska odijela koja su možda korištena tijekom otmice i pisaća mašina kojom su napisane neke od poruka terorista. Palavršić prenosi ove informacije direktno i jako sažeto dok je Vukobratović opsežniji, ali i znatno dramatičniji. Piše kako je skrovište pronađeno: *"na žalost isuviše kasno da bi moglo dati efikasne rezultate"* i nastavlja članak sa: *"Zaključena je tako na najtragičniji način najveća poslijeratna talijanska politička drama..."*. Vukobratović još prenosi i dio komunikea u kojem CB pišu da je samoubojstvo Alda Mora *"samo početak serije sličnih ubojstava"* koja *"ne moraju biti samo privilegija članova grupe Bader-Meinhoff"*. Prijetnju su uputili i ostalim vođama DS-a. Njegov je stav da: *"teroristi nastavljaju svoj privatni rat, ostaju uporni u pokušajima da ga pretvore u građanski rat da po logici "što gore – to bolje" uvedu Italiju u totalan kaos sa djetinjastim uvjerenjem da će tako samo "pridobiti proletarijat i radničku klasu" za oružanu revoluciju"*.¹²² Oba dopisnika pišu i o reakcijama političara. Zanimljivo je da Palavršić samo ukratko piše o Demokršćanima koji pripremaju članstvo za najgore vijesti i izjavama solidarnosti predsjednika ostalih stranaka Zaccagniniju, dok Vukobratović piše o izjavama sa sjednice CK KPI i o posjetu

¹²⁰ Joško Palavršić, "Aldo Moro ubijen?", *Vjesnik*, 19. travnja 1978.

¹²¹ Dragan Vukobratović, "Ubijen Aldo Moro", *Borba*, 19. travnja 1978, 1

¹²² Ibid, 1

Berlinguera Zaccagniniju. Ostale političare ne spominje.¹²³ *Vjesnik* je, osim javljanja Palavršića, prenio i reakcije iz Pariza, Washingtona i Ženeve te Film događaja, to jest, sažeti pregled svih važnih događaja vezanih uz otmicu Alda Mora u proteklih mjesec dana. Također, za potrebe ovog rada posebno je važno istaknuti i članak o razgovoru između Edvarda Kardelja i osmeročlane talijanske delegacije, koju je predvodio predsjednik Odbora za inozemne poslove Republike Italije, koji se u trenutku pojavljivanja vijesti o mogućoj smrti Alda Mora vodio u Ljubljani. Kardelj je primajući goste izrazio zadovoljstvo zbog sve boljih odnosa između dvije države, u nadi da će se nastaviti poboljšavati. Također je izrazio žaljenje zbog sudbine Alda Mora *"koji je u Jugoslaviji od uvijek smatran kao prijatelj"*. Osimski sporazumi prepoznati su s obje strane kao jedan od glavnih razloga poboljšanih odnosa. Kardelj se dotaknuo i teme terorizma istaknuvši kako se radikalizam sada rasplamsava kod mladih intelektualaca dok radnička klasa, za razliku od 19. stoljeća, u terorizmu gotovo više i ne sudjeluje. Jedini način za suzbijanje terorizma, neovisno s koje strane dolazi, *"može se postići samo proučavanjem društvenih uzroka i velikim naporima nacionalnih zajednica i međunarodne suradnje."* Na kraju razgovora Kardelj je naglasio: *"mada je naša zemlja među prvima trpjela od terorizma unesenog izvana – ova pojava je iskorijenjena prije svega dosljednom narodnom samozaštitom"*¹²⁴ Moguće je da je Kardelj ovdje insinuirao kako su Crvene brigade upravljane od neke vanjske sile.

Sljedećeg dana potraga za ostatcima Alda Mora i dalje je glavna vijest u *Vjesniku* i *Borbi*, premda joj je *Borba* posvetila znatno manje mjesta na naslovnici. Palavršić članak započinje izvještajem o potrazi za tijelom koja nije donijela rezultata. Jezero je pretraženo od strane ronioca, a posebna jedinica alpinista zajedno s lokalnim stanovništvom sprema se na pretraživanje snijegom prekrivenog okolnog područja. U prvom planu je sumnja, kako kaže Palavršić: *"Sumnja se u sve: vjerodostojnost dokumenta, u namjere Crvenih brigada (koje bi ovime možda htjele zavesti policiju), sumnja se u istinitost teksta koji govori o egzekuciji Mora. No javlja se i sumnja u sve te sumnje: možda je, znači, sve istina?"* Javlja se svakakve hipoteze o načinu dostavljanja leša Alda Mora na planinu, a jedna od njih je toliko nevjerovatna da uključuje i bacanje tijela iz helikoptera u jezero. Nakon toga Palavršić donosi detaljnije informacije o skrovištu Crvenih brigada koje je pronađeno dan ranije. Uglavnom se podudaraju s podacima koje je prenio Vukobratović, iako

¹²³ Joško Palavršić, "Aldo Moro ubijen?", *Vjesnik* i Dragan Vukobratović, "Ubijen Aldo Moro", *Borba*, 19. travnja 1978, 3 i 1,5

¹²⁴ Tanjug, "Žaljenje zbog sudbine Alda Mora", *Vjesnik*, 19. travnja 1978, 3

Palavršić piše da je pronađena jedna avijatičarska odora, a ne tri. U Rimu među političarima vlada zajedništvo u obrani Republike, a o klimi u državi govori i podatak da su dva intelektualca Moravia i Sciascia osudili Crvena brigade, iako su se u proteklih mjesec dana nekoliko puta oglasili u novinama distancirajući se od cijele situacije s tvrdnjom da država nije vrijedna da ju se brani s obzirom na način na koji je vođena proteklih 30 godina. U Torinu, šef CB Curcio rekao je svom odvjetniku da je komunike u kojem je objavljena smrt Alda Mora – lažan.¹²⁵ Vukobratović je posvetio veliki dio članka stavovima glasila KPI *Unita* i izjavama članova te stranke. Ukratko, žestoko se osuđuje potez Crvenih brigada koje *Unita* naziva i "*sektom fanatika koja po mnogo čemu podsjeća na kulturu i na mitove SS*". Također je smatrao važnim istaknuti promjenu stavova Moravia i Sciascia.¹²⁶

Petak, 21. travnja, Crvene brigade poslale su tijekom proteklog dana *Messaggeru* komunike broj sedam i sliku Alda Mora sa novinama *La Repubblica* od 19. travnja u rukama. Još uvijek nije potvrđena autentičnost fotografije, ali sve upućuje na to da je Aldo Moro živ. Osim dijela komunikea u kojem brigadisti potvrđuju da je navođenje jezera Duchessa kao posljednjeg počivališta Alda Mora bilo "lažno i provokatorsko". Ostatak komunikea dominira zahtjev CB za razmjenom Mora za "zatočene komuniste". Vlastima su dali ultimatum za odgovor od 48 sati, a u suprotnom će smrtna kazna biti izvršena. Dakle, situacija je opet na početku, ponovno se javlja pitanje: "*treba li pregovarati s otmičarima?*". Službeno stajalište!? I dalje isto. Nema popuštanja pred terorizmom. Humanitarna organizacija Amnesty International iz Londona zatražila je u ime Morove obitelji puštanje zatočenika. Iz DS-a nema glasa, a razgovori između premijera Andreottia i njegovih kolega iz drugih stranaka trajali su cijelu noć. Javnost je jasna, u anketi za novine *Espresso* 76,7% ispitanih izjasnilo se protiv pregovora s teroristima. U međuvremenu, potraga na i oko jezera Duchesse se nastavlja. Pronađen je jedan leš, ali ispostavilo se da je u pitanju lokalni pastir. Palavršić završava članak nabrojajući atentate i bombaške napade koje su Crvene brigade izvele u protekla dva dana. Ukupno 2 eksplozije i ubojstvo jednog karabinjera, zatvorskog čuvara.¹²⁷ Vukobratović je prenio iste informacije o komunikeu, političkoj reakciji, anketi i

¹²⁵ Joško Palavršić, "Potraga bez rezultata", *Vjesnik*, 20. travnja 1978, 1 i 3

¹²⁶ Dragan Vukobratović, "Trenutak zahtijeva opće jedinstvo", *Borba*, 20. travnja 1978, 1 i 4

¹²⁷ Joško Palavršić, "Tračak nade za Alda Mora", *Vjesnik*, 21. travnja 1978, 1

terorističkim napadima. Valja izdvojiti da je zahtjev CB za zamjenu Alda Mora za sve zatočene komuniste nazvao "*apsurdnim*".¹²⁸

7. "VISOKA CIJENA ZA MORA"

Vrijeme za odgovor na ultimatum CB sve je bliže, a DS se treba izjasniti, namjerava li "žrtvovati Alda Mora ili Republiku?" - tako je Vukobratović predstavio situaciju.¹²⁹ Svi su se izjasnili osim Demokršćanske stranke. KPI, socijaldemokrati i republikanci bili su protiv razgovora s Crvenim brigadama, "*jer ako se sada popusti, nastat će stanje totalnih političkih ucjena i tada bi država zaista prestala postojati.*"¹³⁰ Socijalisti su dali pomalo dvosmislen odgovor, iako su podržali čvrsto stajalište protiv pregovora, naglasili su da treba napraviti sve da se spasi jedan ljudski život. Palavršić se pita što podrazumijevaju pod "sve".¹³¹ Zanimljivo Vukobratović ima drukčije podatke o stavu socijalista. On ih na temelju njihovog stava da se treba pristupiti pregovorima ukoliko teroristi postave "razumne uvjete", stavlja u kamp onih koji se zalažu, iako indirektno, za pregovore s otmičarima. Socijalisti se također pozivaju i na presedane u Italiji poput pregovora o privremenom puštanju na slobodu članova Crvenih brigada u zamjenu za genovskog suca Sossija 1974. godine ili zapadnonjemačke vlade koja je pregovarala s teroristima. Osim socijalista, Vukobratović navodi i apel novina ekstremne ljevice *Lotta Continua* koji je potpisalo 65 uglednih Talijana, a jedan od njih je i komunistički senator Umberto Terracina. Podijeljenost oko pregovaranja s teroristima predstavlja objektivnu opasnost koja bi mogla imati kobne političke posljedice, što je u suštini i bio cilj terorista, smatra Vukobratović. Oba dopisnika prenose zaključke talijanskih političkih promatrača koji smatraju da Crvene brigade imaju detaljan plan, sastavljen u "jednom centru", u "jednom mozgu" koji odlično poznaje talijanski politički sistem i sve njegove "Ahilove pete". Taj plan imao je dva cilja. Prvi je bio razbijanje tek ostvarenog sporazuma između DS-a i KPI-a, ali i ostalih stranaka parlamentarne većine. S obzirom da je sporazum istodobno i akt afirmacije KPI-a, njegovim razbijanjem, ponovno bi se smanjio utjecaj komunista i Berlinguerova strategija bi bila pred sudom članstva. Drugi cilj je bio dobivanje političke afirmacije tako što će natjerati državu da ih tretira ravnopravnima prihvaćajući pregovore

¹²⁸ Dragan Vukobratović, "Aldo Moro ipak živ?", *Borba*, 21. travnja 1978, 1

¹²⁹ Dragan Vukobratović, "Najteži trenuci", *Borba*, 22. travnja 1978, 1

¹³⁰ Joško Palavršić, "Visoka cijena za Mora", *Vjesnik*, 22. travnja 1978, 2

¹³¹ *Ibid*, 2

o "razmjeni ratnih političkih zatvorenika".¹³² I dok tu završava Vukobratovićev članak, Palavršić donosi i svoj kratki osvrt koji je zapravo ponavljanje stavova koje je iznio tijekom proteklih mjesec dana. Ukratko, nakon što CB nisu uspjele izazvati podjelu među strankama, štoviše potakle su ih na međusobno učvršćivanje i osigurale su im potporu masa, pokušale su sa zastrašivanjem DS-a najavljuvanjem zapisnika s narodnog suđenja Aldu Moru. Osim jednog u kojem je polemizirao sa stranačkim kolegom Tavianijem, ništa drugo nije objavljeno. Pretpostavka je, dakle, da se Moro othrvao psihološkom teroru jer da je postojalo još zapisnika, brigadisti bi ih sigurno objavili i tako diskreditirali Mora i on više ne bi bio relevantan političar, pa bi vjerojatno bio vraćen živ. Palavršić zaključuje kako je očito da Moro nije govorio, barem ne onoliko koliko su otmičari željeli. S obzirom da je moralno neoskrnavljen odlučili su ga iskoristiti kao predmet ucjene. Možda je to jedan od smisla ultimatumu: *"na vagu je stavljen čovjek-mučenik, nasuprot politike jedinstva političkih snaga."*¹³³

Demokršćanska stranka odgovorila je na ultimatum Crvenih brigada znatno prije zadanog roka. Konačna odluka – *"s otmičarima se na političkoj liniji ne razgovara"*. Priopćenje DS-a ipak nudi još jednu ideju koja, smatra Palavršić, pokazuje da se mislilo na život Alda Mora. Otmičarima se daje do znanja da bi trebali započeti pregovore preko humanitarne organizacije Karitas. Demokršćanska stranka je bila pod ogromnim pritiskom od obitelji i prijatelja Alda Mora, ali i sve rastućeg broja članova stranke sklonima pregovorima. Sve je dodatno zakuhalo i pismo Alda Mora upućeno Zaccagniniju koje je u subotu objavio list *Repubblica*, a poslale su im ga Crvene brigade. U podugačkom pismu Moro traži od svojeg kolege da mu spasi život. Također napada liniju koja je protiv bilo kakvog političkog kontakta sa otmičarima. Očit je bio cilj CB sa slanjem ovog pisma, no ni ono nije dovelo do promijene stava DS-a. I Papa Pavao VI. oglasio se o čitavoj situaciji, uputivši apel CB u kojem moli da puste Alda Mora. *"Na koljenima vas molim oslobodite ga bez ikakvih uvjeta. Učinite to u ime čovječnosti."* Među političkim strankama, i općenito u javnosti, nastavljena je polemika, treba li ili ne, popustiti ultimatumu CB. Komunisti su snažno osudili stav socijalista koji su se izjasnili protiv razmjene zatvorenika, ali su dali naslutiti kako nisu protiv neke druge vrste pregovora. KPI je to ocijenio kao: *"razvodnjavanje zauzete linije demokršćanskih*

¹³² Dragan Vukobratović, "Najteži trenuci", *Borba* i Joško Palavršić, "Visoka cijena za Mora", *Vjesnik*, 22. travnja 1978

¹³³ Joško Palavršić, "Visoka cijena za Mora", *Vjesnik*, 22. travnja 1978, 2

snaga i kao takvo štetno za opću antiterorističku frontu."¹³⁴ U *Borbi*, Vukobratović donosi većinom iste informacije, jedino je još dopunio članak sadržajem novina *Unita* koje se obračunavaju s "pregovaračkom partijom" koju sačinjavaju krajnja ljevica, koja "potajno aplaudira crvenim brigadistima", zatim "oni koji koriste situaciju da bi dobili koji katolički glas više, politički kombinatori koji računaju na rascjep u Demokršćanskoj partiji i među partijama nove parlamentarne većine na izolaciju komunista", dok su u trećoj grupi obitelj i prijatelji Mora.¹³⁵

U ponedjeljak, 24. travnja, u *Vjesniku* nema izvještaja od Palavršića, a na naslovnici su četiri manja članka preneseni od raznih agencija. U Rimu su povećane kontrole na izlazima iz grada i na aerodromima i željezničkim stanicama, u Padovi je jedan mladi desničar lakše ranio sveučilišnog profesora, ambasador Paname u Rimu prenio je priopćenje generala Omara Torijosa, kako su spremni surađivati na bilo kojoj osnovi kako bi pomogli jer iznimno cijene Alda Mora. Glavni tajnik UN-a Kurt Waldheim uputio je apel otmičarima da puste Alda Mora.¹³⁶ Na šesnaestoj stranici novina, nalazi se veliki članak TANJUG-a "Zagonetna šutnja". Crvene brigade još uvijek nisu odgovorile na odbijanje njihovog ultimatumu od strane DS-a zbog čega je u Rimu zavladao dramatično iščekivanje. Opći dojam u javnosti je kako su "klečanje na koljenima" Pape Pavla VI. i molba tajnika UN-a zasigurno utjecali na otmičare. Ipak Karitas još nije stupio u kontakt s CB. I dalje se upozorava socijaliste da ne odstupaju od stavova ostalih stranaka parlamentarne većine. Ovog puta upozorenje je stiglo od novina DS-a *Il Popolo*. U međuvremenu, istraga također napreduje. Najavljuje se uhićenje brojnih osoba na koje "nitko ne sumnja". Sve zahvaljujući otkriću stana - skrovišta CB, od prije nekoliko dana gdje su pronađeni brojni papiri sa imenima terorista i njihovih suradnika. U Torinu, odvjetnik CB prenio je izjavu svojih klijenata iz zatvora koji su: "protiv svih tajnih pregovora". Vođa socijalista Bettino Craxi izjavio je: "vlada se pokazala nesposobnom da se bori protiv terorizma i da zaštiti živote svojih građana pa tako ne ispunjava svoju dužnost." Za njega je najvažnija stvar spasiti život Alda Mora.¹³⁷ Vukobratović za *Borbu* piše detaljnije o stavovima različitih novina, u *Republici* naslov uvodnika je "Bog oprašta, ali Cezar kažnjava", a isti završava sa "Ni Cezar, ni Bog ne pregovaraju s grešnicima: prvi ih

¹³⁴ Joško Palavršić, "Dileme i velika neizvjesnost", *Vjesnik*, 23. travnja 1978 1 i 2

¹³⁵ Dragan Vukobratović, "Trka s vremenom", *Borba*, 23. travnja 1978, 1 i 4

¹³⁶ UPI, "Blokirani svi izlazi iz Rima", AFP, "Panama spremna pomoći oslobađanju Mora", AP, "Apel Waldheima", ANSA, "Atentat na profesora filozofije", *Vjesnik*, 24. travnja 1978.

¹³⁷ Tanjug, "Zagonetna šutnja", *Vjesnik*, 24. travnja 1978, 16

kažnjava, a drugi im oprašta i – ako može – spašava ih." Osim toga piše i o raspravama koje se i dalje vode o potencijalnom puštanju na privremenu slobodu određenog broja pripadnika Crvenih brigada u zamjenu za Alda Mora. Berlinguer i KPI su i dalje najčvršći u svojim stavovima u obrani demokratske legalnosti. Ipak, podržao je humanitarnu inicijativu za spašavanje Mora. Vukobratović završava svojim osvrtom: "*Talijanima, poslije svega, ostaje, dakle, samo to da i dalje čekaju. Šta i dokle? Monopol za odgovor na to dramatično pitanje imaju na žalost isključivo teroristi. A njima se ne žuri. Naprotiv. Njima odgovara ovo stanje psihološkog rata koji su objavili državi 16. marta i koji, po svemu sudeći, ne misle tako brzo da prekinu.*" Na takav zaključak ga navodi i činjenica da su prije tri dana ubili u Milanu policajca Francesca di Catalda. Zatim spominje i ranjavanje sveučilišnog profesora Ezija Riondata o kojem je izvijestio i *Vjesnik*. Međutim, Vukobratović piše da je napadnut od strane CB, da je teško ranjen i da je bio demokršćanski lider u Padovi što su sve znatno drukčije informacije od onih u *Vjesniku*.¹³⁸

Napokon su se oglasile Crvene brigade. U osmom komunikeu navode imena trinaest zatvorenika čije puštanje traže u zamjenu za Alda Mora, ali i dalje inzistiraju da se pregovori vode na političkoj razini. Među trinaesticom je, naravno, Renato Curcio, ali i članovi organizacija Naoružani proleterski odredi (Nuclei Armati Proletari, dalje NPO) i 22. listopada, među kojima i osnivač NPO-a. Crvene brigade su odbile odgovor DS-a na ultimatum i traže da se "jasno i definitivno" izjasne žele li razmjeni. U slučaju da odbiju, bit će izvršena smrtna kazna. Spominju čak i slučaj suca Sossija iz 1974. godine, o kojem je bilo riječi u jednom od članaka prije nekoliko dana, pritom napominjući da Moro, za razliku od Sossija, neće biti pušten. Osim toga, u komunikeu odbijaju pregovaranje preko humanitarnih organizacija i inzistiraju da je Moro politički zatvorenik i da prihvaćaju samo razgovor s vladom kao ravnopravni partner. Palavršić još piše o sastanku CIS-a (Odbor za nacionalnu sigurnost) s kojeg nije ništa objavljeno, a stiglo je i novo pismo Alda Mora Zaccagniniju koje je objavio list *Vita*. U pismu Moro traži da se ispune zahtjevi Crvenih brigada, a u slučaju da ga izdaju i ostave da umre, zabranio je dolazak vodećim ljudima DS-a na svoj sprovod. Malo tko pridaje važnost pismima jer je već uvriježeno da ih Moro piše pod pritiskom.¹³⁹ Vukobratović je uz osnovne informacije posvetio malo više prostora pojedinim teroristima čije puštanje traže Crvene brigade. Osim toga spominje i poruku iz Paname, koju je *Vjesnik* prenio dan ranije. Članak završava pitajući se hoće li: "*izdržati front onih koji smatraju da bi svako popuštanje*

¹³⁸ Dragan Vukobratović, "Rat živaca", *Borba*, 24. travnja 1978, 4

¹³⁹ Joško Palavršić, "Trinaesticu za Mora", *Vjesnik*, 25. travnja 1978, 1 i 16

ucjeni bilo ravno potpisivanju smrtne presude demokraciji i republici, a na čijem čelu i dalje stoje komunisti?".¹⁴⁰

U srijedu, 26. travnja, *Vjesnik* posvećuje veliki dio naslovnice Italiji i Aldu Moru dok u *Borbi* nema nijednog članka. Na vrhu naslovnice prenesen je članak AFP i AP "Otkriveni otmičari Mora?". Iz članka saznajemo da je rimski državni tužitelj izdao naloge za uhićenje šest muškaraca i tri žene za koje se smatra da su članovi Crvenih brigada i drugih ekstremno lijevih organizacija. Šestero osumnjičenih za koje se smatra da su članovi Crvenih brigada: Prospero Gallinari, Corrado Alunnija, Enrico Bianco, Patrizio Peccijo, Sussana Ranconi i Oriana Marchioni, navodno su sudjelovali u otmici Alda Mora.¹⁴¹ Odmah ispod ovog članka, nalazi se poveći osvrt Palavršića na posljednje zahtjeve Crvenih brigada, Morovo pismo i moguće posljedice odluke parlamentarne većine. On smatra da je osmi komunike CB zapravo "*tempirana bomba*" jer oni znaju da vladajući neće pristati na direktne pregovore što će dovesti do Morova pogubljenja. Posljedice njegove smrti pojavit će se kod onih koji budu tražili dogovor na dva pitanja: "*zar nije Moro mogao biti spašen? I drugo, ako mu je bilo moguće spasiti život, tko je kriv da se to nije zbilo?*" Palavršić smatra da se takva pitanja mogu očekivati ako Moro postane heroj, mučenik i žrtva i bit će upućena onima koji čvrsto brane stav o nepregovaranju s teroristima. S obzirom da već postoji pritisak onih koji žele spasiti Morov život nauštrb apstraktnog dostojanstva države, može se očekivati da će nakon Morove smrti postati znatno glasniji i agresivniji. Palavršić pripisuje posljednje Morovo pismo Zaccagniniju Crvenim brigadama. Sadržaj pisma cilja na stvaranje razdora unutar DS-a. Primjerice, Moro se obraća Zaccagniniju: "*Nemoj vjerovati da je Demokršćanska stranka riješila svoj problem likvidirajući Mora. Ja ću biti nezamjenjiva točka nesuglasica i alternative kako bi se spriječilo da se od Demokršćanske stranke učini ono što danas od nje rade.*" Također Moro traži: "*Tražim da na mome sprovodu ne bude ni državnih vlasti, ni ljudi (moje) stranke. Tražim da me prate oni malobrojni koji su me voljeli i koji su stoga dostojni da me isprate svojim molitvama i svojom ljubavi.*" U pismo je ubačen i odlomak, piše Palavršić, protiv stanovišta komunista koji su se najviše protivili pregovaranju s teroristima. Moro se pita zašto je to tako i sugerira da je to povezano sa "*snagom komunista, koji su ušli u igru, ali će morati računati sa svim tim problemima, posebno u suočenju s čovječnijom pozicijom socijalista.*" Palavršić se još osvrnuo i na protivnike Morove linije suradnje sa svim demokratskim snagama, a ponajviše komunistima. S obzirom na

¹⁴⁰ Dragan Vukobratović, "Teroristi traže razmjenu zarobljenika", *Borba*, 25. travnja 1978, 3

¹⁴¹ AFP, AP, "Otkriveni otmičari Mora?", *Vjesnik*, 26. travnja 1978, 1

čvrstu podršku naroda stavovima vladajućih oni ne izlaze u javnost sa svojim ciljevima, ali to ne znači da u skoroj budućnosti neće imati priliku da se aktiviraju. Nešto se pita i drugu stranu *"koja se bori protiv podjele u narodu"*. Oni su dan ranije na proslavi Dana Oslobođenja govorili protiv *"pojavlivanja novog fašizma i mogućeg građanskog rata, koji bi bio logična posljedica odustajanja od borbe za očuvanje republike."* Palavršić je završio članak tvrdnjom da bi se trebalo dogoditi nešto nepredvidivo da bi se promijenio stav vlasti i javnosti o pregovaranju s otmičarima, a za takvo nešto trebale bi na scenu stupiti snage koje se ne drže isključivo političkih metoda borbe. Nitko u Italiji ne vjeruje da će do toga doći jer državni udari su specijalitet drugih geografskih i političkih prostora.¹⁴²

Idućeg dana oba dopisnika javljaju o lažnoj telefonskoj dojavi rimskom *Messaggeru* kako je Moro pušten i ostavljen u napuštenoj kući 31 kilometar sjeverno od Rima. Kratkotrajno olakšanje i veselje koje se proširilo Rimom uskoro su prekinuli izvještaji policajaca koji su potvrdili da se na spomenutoj lokaciji ne nalazi – nitko. Osim toga, UN-ov glavni tajnik Waldheim ponovno se obratio Crvenim brigadama, ovaj put nešto službenije te čak neizravno priznajući CB status političkih boraca što je izazvalo salvu kritika u Italiji. Oba dopisnika pišu i o novom atentatu počinjenom od strane CB. Ovog puta lakše je ranjen istaknuti demokršćanin Girolamo Mechelli koji je jedno vrijeme bio predsjednik regionalnog parlamenta pokrajine Lazio.¹⁴³ Palavršić smatra da je to poruka CB da njihovo rimsko krilo nije prestalo postojati nakon što im je pronađeno skrovište u ulici Gradoli. Dalje u svom članku, prenosi pismo Morove djece (3 kćeri i sin) koje su uputili preko milanskog *Il Giorna*. U pismu izražavaju svoju zahvalnost ocu i nadu u njegov povratak koju dijele s ostatkom Italije. Također spominju imenom najstariju kćerku Anu, koja živi u Grosettu, što neki smatraju znakom CB da stupe u kontakt s njom.¹⁴⁴

Tajnik socijalista Craxi ponovno izaziva probleme svojim izjavama i nejasnim stavovima. Palavršić prenosi u članku "Protiv trampe i niskih udaraca", 28. travnja, zahtjeve Craxija kojima bi se trebalo udovoljiti teroristima. Oni uključuju *"puštanje na slobodu troje osuđenih terorista iz humanih razloga i ukidanje strogih mjera vanjske zaštite specijalnih zatvora u kojima se nalaze teroristi, odvojeni od drugih kriminalaca."* Zaccagnini je osobno primio te sugestije i, nakon

¹⁴² Joško Palavršić, "Tjeskobno iščekivanje", *Vjesnik*, 26. travnja 1978, 1 i 16

¹⁴³ Dragan Vukobratović, "Bez potvrde o oslobođenju Mora", *Borba* i Joško Palavršić, "I dalje: nema pregovora", *Vjesnik*, 27. travnja 1978.

¹⁴⁴ Joško Palavršić, "I dalje: nema pregovora", *Vjesnik*, 27. travnja 1978, 3

razmatranja, Demokršćanska stranka ih je odbila, a ostatak parlamentarne većine je oštro istupio u javnosti protiv Craxija. U ostatku članka, Palavršić detaljnije piše o izjavi tajnika UN-a Waldheima koja je dočekan na nož u Italiji zbog dviju fraza koje je upotrijebio u svojoj poruci koje su shvaćene kao pokušaj internacionalizacije akcije Crvenih brigada i davanje istima statusa poput onog kojeg ima Palestinski oslobodilački pokret. Sumnja se i da je netko od Talijana sugerirao Waldheimu kako da se izrazi, o čemu se vodi i istraga. Glavni tajnik je na osude odgovorio kako se: *"u apelu rukovodio jedino osobnim osjećanjem i da ga je pisao u svoje osobno ime."* Palavršić završava članak pitajući se je li istraga, u proteklih šest tjedana od trenutka otmice, uspjela ući u trag bilo čemu što bi moglo uskoro uroditi pozitivnim ishodom. On smatra da talijanska javnost ima samo jednu želju, a to je pozitivan odgovor na to pitanje.¹⁴⁵ U *Borbi* prenose TANJUG-ov članak "Potraga se nastavlja" koji kritizira svjetske agencije, koje u nedostatku informacija, objavljuju svakakve glasine i dezinformacije kako bi iskoristile veliki interes javnosti. U ostatku relativno kratkog članka, pišu, kao i Palavršić, o Craxijevim prijedlozima i reakcijama na iste, pritom ne donoseći nikakve nove informacije.¹⁴⁶

Razdoblje oko Međunarodnog praznika rada predstavlja poteškoće pri analiziranju. Naime, *Vjesnik* je 29. travnja štampao specijalni broj namijenjen za razdoblje od 29. travnja do 2. svibnja. U međuvremenu, *Borba* je objavila broj 29. travnja 1978. godine, a prvi sljedeći dostupan broj, relevantan autoru ovog rada, izdan je 4. svibnja. Uspoređujući dnevnik Joška Palavršića i brojeve *Vjesnika* vidljivo je da su događaji od 29. travnja do 2. svibnja popraćeni u izdanju *Vjesnika* od 3. svibnja, no o tome više uskoro.

U izdanju *Borbe* od 29. travnja, Vukobratović, u nedostatku novih informacija o Morovoj sudbini, prenosi mišljenja javnosti, političkih stranaka i novina *Unita* o Craxijevim prijedlozima. Između redaka mogu se iščitati i neka njegova razmišljanja. S obzirom da smo Craxijeve prijedloge već spomenuli, nećemo se ponavljati. Izdvojit ćemo Vukobratovićev stav: *"U drugim okolnostima o ovim (Craxijevim, opaska I. Š.) prijedlozima moglo bi se, a najvjerojatnije i moralo razgovarati. Ali u ovom trenutku, kada je terorizam u punoj ofenzivi, kada teroristi teško ucjenjuju državu i vladu, čak i životom istaknutog demokršćanskog političara, kada bi, kako danas kaže komunistička Unita "slijepom moralo biti jasno da je otmica Alda Mora samo jedan korak subverzivne i*

¹⁴⁵ Joško Palavršić, "Protiv trampe i niskih udaraca", *Vjesnik*, 28. travnja 1978, 3

¹⁴⁶ Tanjug, "Potraga se nastavlja", *Borba*, 28. travnja 1978, 4

kriminalističke strategije" uperene protiv republike i demokracije, prijedlozi socijalista zvuče samo kao nevjerovatna "zbunjujuća naivnost". Dalje, Vukobratović piše kako u javnosti prevladava mišljenje da su prijedlozi Craxija ohrabрили teroriste. Izjava Renata Curcia pred sudom u Torinu, u kojem je predložio u nekoliko točaka kako reformirati talijanske zatvore, ide u prilog gore spomenutoj teoriji. Glavni problem inicijative socijalista i ono što najviše zabrinjava javnost je "strah od erozije" do koje bi moglo doći među strankama parlamentarne većine.¹⁴⁷

Za specijalno prvomajsko izdanje *Vjesnika*, Palavršić je napisao detaljnu analizu pristupanju otmicama u talijanskom društvu znakovito nazvanu "Surađivati s otmičarima ili policijom". Giovanna Ammati, djevojka od 17 godina, oteta je 12. veljače 1978. godine i njezina obitelj namjeravala je platiti traženu otkupninu kako bi je otmičari pustili na slobodu. Međutim, u koordiniranoj akciji, šezdesetak policajaca u civilu sručilo se na njezinu majku kako bi joj oduzeli poruku koju je upravo izvukla iz prazne kutije cigareta koju je netom podigla iz košare za otpatke. Cijela operacija napravljena je u skladu s novom, strožom politikom rimskih istražnih institucija u sferi, te, za Italiju vrlo karakteristične forme kriminala. Na državnoj razini vodi se rasprava o načinu pristupa otmicama. Zastupnici "meke linije" ne smiju javno izjasniti podršku istoj jer ona podrazumijeva surađivanje s kriminalcima što je naravno protuzakonito. Oni se u suštini zalažu da policija zatvori jedno oko i pusti da se obitelji žrtava nagode s otmičarima. S druge strane, "tvrda linija" se protivi bilo kakvom kontaktu s otmičarima i na svojoj strani imaju i sjajan argument. U dva slučaja otmice kada se rimska policija držala tvrde linije, žrtve su bile oslobođene, dok u trećem slučaju, gdje je obitelj otetog platila otkupninu, žrtva nije oslobođena. U Rimu se otmicama "bave" 4 organizacije, a za ovaj rad je važan "Rimski klan", kojima su se prema nekim glasinama pridružile i Crvene brigade. Izuzev otmice Alda Mora, još jedna nedavna otmica pripisuje se upravo CB, koje se na taj način opskrbljuju financijskim sredstvima potrebnima za organiziranje subverzivnih akcija. Tome u prilog ide i materijal zaplijenjen u skrovištu CB u ulici Gradoli.¹⁴⁸

Kao što smo najavili nešto ranije, u srijedu 3. svibnja, Palavršić piše o seriji pisama koje je Aldo Moro uputio svojim kolegama političarima u proteklih nekoliko dana. Formalno, prošlo je tjedan dana od posljednjeg komunikea CB, međutim to ne znači da njihove poruke i stavovi ne izlaze u javnost. Palavršić smatra da CB koriste Mora kao svojevrsnog glasnogovornika, gurajući ga da se

¹⁴⁷ Dragan Vukobratović, "Sporna inicijativa socijalista", *Borba*, 29. travnja 1978, 3

¹⁴⁸ Joško Palavršić, "Surađivati s otmičarima ili policijom", *Vjesnik*, 29. travnja - 2. svibnja 1978.

pismima bori za svoj život. Od sedam pisama koje je Moro uputio: predsjednicima parlamenta Fanfaniju i Ingrau, predsjedniku vlade Andreottiju, predsjedniku zastupničke grupe demokršćana Piccoliju, zastupniku Misasiju, predsjedniku Republike Leoneu i tajniku Socijalističke partije Craxiju, samo su posljednja dva objavljena javnosti. Palavršić sadržaj objavljenih pisama svodi na dva problema: politički i ljudski. U prvom *"Moro inzistira na tezi da je moguće i potrebno izvršiti razmjenu zatvorenika."*, dok u drugom *"Moro moli i kumi da se učini nešto kako bi se vratio svojoj obitelji."* Zajednička nit ovih dvaju zahtjeva je nužnost pregovaranja s teroristima. Moro zamjera svojim kolegama što odbijaju bilo kakav kontakt s otmičarima. Iz njegove perspektive država se neće kompromitirati ako pristane na razmjenu. Njegovi razlozi potpuno su shvatljivi s ljudske strane, smatra Palavršić, ali *"su neprihvatljivi s političkog, jer je cijena vrlo visoko"*. Po tko zna koji put do sada postavlja se pitanje: *"smije li biti žrtvovan princip da se država ne smije dati ucjenjivati od jedne grupe terorista, pa makar to stajalo života jednog čovjeka?"* Moro dalje piše svojim kolegama kako je *"pri zdravoj svijesti i izvan pritisaka"*, u što malo tko vjeruje, piše Palavršić. Štoviše, smatra se da Moro-političar u pismima nije onaj Moro-političar sa slobode. Čak i ako se promijenio, s obzirom da se bori za život, ne odbacuje se činjenica da pisma ne bi bila poslana da njihov sadržaj ne odgovara Crvenim brigadama. Dalje u članku Palavršić ponavlja teze kako Crvene brigade koriste Mora da bi postigle željeno političko priznanje, ali i stvorile razdor u parlamentarnoj većini i tako naudile položaju KPI. U prilog tome ide Morova podrška Craxiju da nastavi inzistirati na svojim akcijama. To je, naravno, opet izazvalo snažne reakcije protiv Craxija jer očito su njegove izjave i akcije odobravane od strane Crvenih brigada. Palavršić piše i o anonimnom pozivu Morovom stanu, koji se odvio u nedjelju poslijepodne, a nepoznati glas je zaprijetio da se požuri s ispunjenjem njihovih zahtjeva ili će izvršiti smrtnu presudu. Nakon toga Morova obitelj uputila je oštro pismo vodstvu Demokršćanske stranke u kojem zahtijevaju odlučnije djelovanje stranke kako bi se spasio Morov život. Pritisci strane koja se zalaže za pregovore urodili su djelomično plodom. Vode se tajni razgovori među političarima i sazvan je sastanak predsjedništva Demokršćanske stranke kako bi se smislio način za spašavanje Mora. Premda nitko ne zna ili ne želi javno predložiti plan kojim bi to postigli. Na kraju dana, jasno je samo da Crvene brigade žele status ravnopravnog partnera, a to je cijena koju nitko među vladajućima nije spreman platiti. *"Gdje je onda izlaz?"* pita se Palavršić na kraju članka.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Joško Palavršić, "Serija pisama Mora", *Vjesnik*, 3. svibnja 1978, 1 i 16

U središtu Vukobratovićevog članka od 4. svibnja je sve veći raskol unutar vladajuće većine. Štoviše, ide toliko daleko da zaključuje kako: "*jedinstva više nema*". Razloge takvom pesimističnom pogledu možemo vidjeti u citatima koje prenosi iz službenog glasila republikanaca *La Voce Republicanana* koji naziva vođu socijalista Craxija "*političkim avanturistom*" i socijalističkog glasila *Avanti* koji vođu republikanaca naziva "*neodgovornim*". U međuvremenu, socijalisti ne odustaju od predlaganja amnestije zatvorenika, iako tvrde da su i dalje protiv direktnog i indirektnog pregovaranja s teroristima. Pitanje koje se postavlja je, piše Vukobratović, "*da li prijedlog socijalista ima isključivo "humanitarni karakter", ili ovo popuštanje ucjenama terorista, narušava suverenitet republike i krši njene zakone?*" Komunisti i republikanci su čvrsto protiv prijedloga o amnestiji, socijaldemokrati su podijeljeni, demokršćani razmišljaju, a premijer Andreotti je "hladno" rekao – ne. Vukobratović smatra da je "*opravdana zabrinutost da se pukotina u vladajućoj većini ne proširi i opasnije ne ugrozi jedinstvo demokratskih snaga u ovom izuzetno osjetljivom političkom trenutku Italije.*"¹⁵⁰ U *Vjesniku* je prenesena vijest UPI, naime Crvene brigade poslale su prijeteću poruku *Bild Zeitungu*, kako će: "*organizirati krvave akcije u Zapadnoj Njemačkoj ukoliko se njemački policajci ne vrate iz Italije.*"¹⁵¹

Idućeg dana Palavršić javlja kako je vlada pristala na prijedlog DS-a da razmisle o poduzimanju mjera humanitarnog karaktera po pitanju puštanja zatvorenika osuđenih za terorizam u slučaju da Aldo Moro bude pušten na slobodu. Palavršić smatra da je teško vjerovati da će "*takva formula glatko proći.*" Već se šire priče kako je to trgovina ispod pulta.¹⁵²

Šestog svibnja ponovno su se oglasile Crvene brigade. Sadržaj komunikea broj devet nagovještava kraj "Slučaja Moro". Palavršić izvještava za *Vjesnik* o sadržaju komunikea. Autentičnost istog se ne dovodi u pitanje, po svemu se podudara sa dosadašnjih osam komunikea. Deveti je ipak najdramatičniji, barem za Palavršića, jer brigadisti "*daju do znanja da su "akciju Moro" doveli do kraja*". Nisu to definitivno potvrdili s obzirom na to da u završnoj rečenici komunikea koju Palavršić citira u cijelosti, CB pišu: "*Završavamo borbu započetu 16. ožujka, izvršavajući presudu kojom je Aldo Moro osuđen na smrt.*" Komunique je objavljen u 17 sati, dakle nakon sastanka međuministarskog odbora za sigurnost (CIS) koji je objavio kako vlada ne namjerava kontaktirati CB, a sukladno prijedlogu koji je Demokršćanska stranka uputila prethodnog dana. Palavršić

¹⁵⁰ Dragan Vukobratović, "Narušen jedinstveni stav prema teroru", *Borba*, 4. svibnja 1978, 3

¹⁵¹ UPI, "Prijetnje Crvenih brigada", *Vjesnik*, 4. svibnja 1978.

¹⁵² Joško Palavršić, "Trgovina ispod teze", *Vjesnik*, 5. svibnja 1978, 4

smatra da je to bio logičan potez jer bi bilo koja druga odluka dovela do krize u vladinoj koaliciji, što i je cilj CB. Na kraju izvještaja Palavršić špekulira o mogućoj povezanosti između odluke CIS-a i objavljivanja komunikea broj devet s obzirom na mali vremenski okvir između njihova objavljivanja. Nakon toga iznimno sažeto opisuje sadržaj komunikea. Tako možemo saznati da u komunikeu CB rekapituliraju situaciju čitave zavjere, govore o suđenju Moru i o presudi i odbacuju mogućnost da humanitarni razlozi utječu na Morovo spašavanje. Jedino je razmjena za trinaestoricu zatvorenika mogla dovesti do oslobađanja predsjednika Demokršćanske stranke. Na kraju, kao i u ostalim komunikeima, napadaju Berlinguera i najavljuju daljnju borbu protiv Republike.¹⁵³ Na četvrtoj stranici istog broja *Vjesnika* nalazi se velika analiza naslovljena "Tko stoji u mraku "Crvenih brigada"?" koju također potpisuje Joško Palavršić. Kao što sam naslov daje naslutiti, Palavršić pokušava ponuditi svoju teoriju o tome tko najviše profitira akcijama Crvenih brigada i samim time možda i upravlja njima. Prvi dio analize posvećen je predsjedniku KPI Enricu Berlingueru koji je 1. svibnja pozvan na saslušanje u Palaču pravde kod glavnog javnog tužitelja Pascalina koji je preuzeo istragu od rimskog tužioca De Mattea. Točan sadržaj saslušanja nije poznat, no dijelovi su dospjeli u javnost. Tako saznajemo da je glavnog tužitelja zanimalo je li Berlinguer opazio kakve sumnjive kretnje oko svog ureda i stana. Naime, u danima nakon otmice i sam Palavršić je pisao o potencijalnom planu CB da izvrše atentat na Berlinguera. Jedna od teorija koje provjerava glavni tužitelj je postojanje plana Crvenih brigada o izvršavanju mnoštva atentata diljem Italije dan nakon otmice Mora. Ipak, CB su od tog plana odustale kada su vidjele koliko se mnoštvo radnika okupilo na spontanim protestima u obranu Republike. Policija smatra da je veliku ulogu odigrala i njihova brza reakcija i postavljanje barikada i kontrolnih točki. Na kraju krajeva, neposredni cilj otmice Mora bio je sprječavanje potvrđivanja nove vlade, u čemu su podbacili. Drugi dio analize posvećen je mogućim sabotazama istrage. Naime, prošlo je pedeset dana od otmice i sve se češće može čuti pitanje: "*što je, zapravo, dosad istraga utvrdila*". Palavršić piše kako u Italiji prevladava mišljenje da se zemlja ne bori samo s jednom bandom terorista već i njihovim suradnicima takozvanim fiancheggiatori, to jest pomoćnici. To su ljudi koji prave sitne usluge brigadistima poput raznošenja poruka, pozivanja redakcija, pružanja skloništa i drugo. Palavršić se pita je li istraga prodrla među njih, ali mala količina informacija u državi gdje se uspjesi objavljuju na sva zvona, ne ulijeva mu nadu. Dosadašnja policijska otkrića u istrazi mogu se sažeti na nekoliko uhićenih ljevičara koji vrlo vjerojatno nisu povezani s Crvenim brigadama.

¹⁵³ Joško Palavršić, "Akcija Moro završena?", *Vjesnik*, 6. svibnja 1978, 1 i 4

Što navodi javnost na pitanje, ima li netko moćan tko sabotira istragu? Palavršić zatim citira *Unitu* koja se vodi istim pitanjem dva uzastopna dana i njihovo mišljenje je kako nije problem neefikasnost policije ili nedostatak modernih sredstava, već "to što je policija često blokirana, jer se na svom putu susreće s opskurnim i zaštićenim svetinjama." Nastavljaju jednako jasno: "Poslije 16. ožujka, ponajviše nakon onog velikog narodnog odgovora, pokrenule su se snage koje su spremne na svaku avanturu da bi spriječile narodni pokret. Spremne su smrtno udariti na republiku. To je tako." O identitetu tih snaga, Palavršić nastavlja citirajući *Unitu* koja smatra da se Italija nalazi pred "subverzivnim planom možda opasnijim od onog 1969. koji mobilizira raznolike snage: od onih antikomunističkih i lijevih subverzivnih, do starih centara moći u području financija i državnog aparata, koji su dominirali do prije godine dana i koji sada osjećaju opasnost da nestanu, ali svejedno uspijevaju da zadrže vlast ucjenama." Palavršić napominje kako je 1969. započela "neofašistička strategija napetosti". I nastavlja citirati *Unitu*: "ono što rade Crvene brigade sasvim odgovara reakciji. Lica su sada u mraku, ali su ciljevi jasni: razbiti jedinstvo demokratskih partija – kao prvi korak prema razdoblju kaosa usmjerenog tako da utječe na autoritativne zaokrete." Piše i o članku u *Messengeru* koji se bavio sličnom temom. Zanimalo ih je na čijoj su strani državni službenici koji su upleteni u "strategiju napetosti", a ostali su na svojim pozicijama u kvesturama,¹⁵⁴ barakama i u viminalu.¹⁵⁵ S obzirom na sva ta delikatna pitanja na koja trenutačno nema zadovoljavajućih odgovora, "treba li se čuditi što istraga ide sporo?", pita se Palavršić. S ciljem otkrivanja načina na koji su Morova pisma stigla iz zatvora do primatelja, ali i tko je donosio odgovore Crvenim brigadama, novi istražitelj Guasco, pozvao je na saslušanje tri Morova suradnika: Ranu, Guerzonija i Freatu. Njihova imena se već neko vrijeme spominju u kontekstu prethodna dva pitanja. Pretpostavlja se da su zahvaljujući svojim pozicijama i utjecajem mogli izvan kontrole policije djelovati kao posrednici za Crvene brigade. Palavršić završava analizu napadajući desnicu u Italiji koja krivi ministra unutarnjih poslova Cossigu za sporost istrage s obzirom na to da je on jedan od najglasnijih koji žele da se zavjera što prije otkrije. U slučaju da netko zatraži njegovu ostavku, mora se razmotriti radi li se o pokušaju izazivanja krize vlade. Upravo ono što je neposredni cilj Crvenih brigada. Iako ne daje konkretne prijedloge tko bi mogao biti iza svega, Palavršić piše: "Mnogo toga, dakle svjedoči da zavjera Crvenih brigada

¹⁵⁴ *Kvestura* (lat. *quaestura*), pojam koji označuje položaj i čast kvestora, njegov ured, odnosno sjedište; u Italiji, policijska ispostava, kvestor. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 23. 2. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34909>>

¹⁵⁵ Viminal je jedan od sedam rimskih brežuljaka. Na njemu se nalazi Ministarstvo unutarnjih poslova.

*sasvim odgovara onima koji se boje naprednih promjena u zemlji.*¹⁵⁶ U izdanju *Borbe* istog dana, prenose članak TANJUG-a "Teroristi nastavljaju akcije". Glavne teme članka su lokalni izbori koji se održavaju 14. svibnja, za koje se pripremaju sve stranke, a u skladu s talijanskom tradicijom očekuje se zaoštrenija izborna kampanja koja bi mogla nanijeti novu štetu jedinstvu parlamentarne većine. Druga tema je i dalje čvrsti stav KPI protiv bilo kakvih pregovora s teroristima. Oni smatraju da se samo na taj način može suzbiti terorizam i osigurati miran razvoj.¹⁵⁷

Idućeg dana komunike je glavna tema u obje novine i, kao svaki put do sada, razlika u pristupu temi i pridavanju važnosti različitim vijestima vidljiva je u člancima dopisnika. Vukobratović prvo ukratko i sažeto prenosi sadržaj komunikea. Ni on nije propustio naglasiti kako CB pišu u gerundivu. Njegova je teorija da to rade kako bi unijeli novu pomutnju i pojačali neizvjesnost i osjećaj nemoći. Nakon toga, prelazi na reakcije političkih stranaka i njihovih glasila koji, očekivano, svi od komunističkih do liberala najteže osuđuju i zgražavaju se nad posljednjom porukom CB. Najviše prostora, kao i uvijek do sada, posvetio je stavovima *Unite*, koji ističu ekonomske probleme i socijalnu nepravdu kao glavne uzroke pojave terorizma i na čijem rješavanju se mora poraditi kako bi se zaustavilo nasilje, pritom naravno osuđuju bilo kakvo "opraštanje i opravdavanje nasilja". Na kraju piše o stavu vlade u kojoj se svi slažu da je glavni zadatak sačuvati jedinstvo demokratskih snaga. Ministar Cossiga razradio je novu strategiju borbe protiv terorizma u slučaju da CB u skoroj budućnosti počnu ostvarivati svoje prijetnje o povećanju broja oružanih akcija. Nova strategija navodno ne predviđa uvođenje nikakvih specijalnih mjera ni zakona, osim u slučaju da terorističke akcije pređu u "otvoreni gerilski rat". I u zaključku, jedna zanimljiva informacija. Ovog puta riječ je o apelu Jasera Arafata, vođe Palestinskog oslobodilačkog pokreta, Crvenim brigadama da puste Alda Mora na slobodu.¹⁵⁸ Palavršić ponavlja svoj stav od prethodnog dana da, način na koji su se CB odlučile izraziti, ulijeva svima u Italiji nadu da se radi samo o još jednoj njihovoj igri. Nakon toga piše o dolasku predstavnika organizacije Amnesty International u Italiju kako bi provjerili uvjete u specijalnim zatvorima za teroriste o kojima se često govorilo proteklih dana i tjedana. Njihov posjet trebao bi dokazati kako vlada ne postupa nečovječno prema zatvorenicima. Palavršić izvještava i o novoj policijskoj raciji u Rimu i okolici koja je rezultirala uhićenjem dvadeset osoba. Nije poznato hoće li uhićenja dovesti do napredovanja istrage u slučaju

¹⁵⁶ Joško Palavršić, "Tko stoji u mraku Crvenih brigada", *Vjesnik*, 6. svibnja 1978, 4

¹⁵⁷ Tanjug, "Teroristi nastavljaju akcije", *Borba*, 6. svibnja 1978, 4

¹⁵⁸ Dragan Vukobratović, "Potpuna neizvjesnost", *Borba*, 7. svibnja 1978, 4

Moro. Palavršić posebno ističe da je predsjedništvo KPI službeno kritiziralo dosadašnji rad istrage.¹⁵⁹

Osmog svibnja samo je u *Borbi* izašao članak, a posvećen je isključivo pozadini otmice Alda Mora, dakle jako sličan članak onome koji je objavio *Vjesnik*, a napisao Palavršić, od subote 6. svibnja. Ipak, treba priznati Vukobratoviću i razlike koje je napravio u odnosu na Palavršićev članak. Prvo, osim *Unite* i *Messaggera* citira i *Rinascitu* te čak i demokršćanski *Il Popolo*. Upravo u njemu pišu kako su "*glavni elementi otmice Alda Mora još u sjeni*" i kako se oko "Slučaja Moro" "*zaista zbivaju čudne stvari*". Vukobratović se pobrinuo da rasprava ostane nepristrana pa je prenio i mišljenje onih koji komunističko zvonjenje na uzbunu objašnjavaju prije svega "trenutačnim političkim potrebama", s obzirom na sve bliže lokalne izbore. Drugi dio članka Vukobratović je posvetio zaključcima sa sjednice stranačke uprave Komunističke partije. Oni su formulirali tri osnovna zadatka koji se prije svega odnose na vladu i parlamentarnu većinu: "*nikakvo popuštanje u borbi protiv terorizma, intenziviranje i bolja koordinacija istrage o otmici Alda Mora (tu pozivaju i na eliminiranje nesigurnosti i neponavljanje greški i savjetuju vladi da onemogući paralizu državnih institucija) i posljednje je početak provođenja ekonomskih i socijalnih reformi.*" Samo ispunjenjem ta tri uvjeta moguće je sačuvati jedinstvo pet demokratskih stranaka, smatraju komunisti. Kraj članka, Vukobratović je posvetio potencijalnom, kako ga je nazvao "*apsurdnom savezništvu*", između ekstremne ljevice i desne reakcije. Naime, Crveni brigadisti poručili su "*Ne treba se bojati desnog zaokreta, jer bi takvo rješenje samo ubrzalo oružanu proletersku revoluciju.*" S druge strane, neofašist Freda kojem se sudi u Catanzaru zbog "milanskog pokolja" iz 1969. još je tada razvijao "*teoriju*" o privremenoj mogućnosti da neofašisti i lijevi ekstremisti idu usporedo "*svako sa svoje strane rijeke*". Vukobratović zaključuje da su srećom i "*najšire radničke klase uvidjele opasnost takvog savezništva*" i već se na kućama u Milanu i Torinu pojavljuju parole "*crvene brigade su – crne*".¹⁶⁰

U ponedjeljak, 9. svibnja, prisutne su potpuno različite teme u *Vjesniku* i *Borbi*. Vukobratović se posve posvetio lokalnim izborima i činjenici da po prvi put od pobjede nad fašizmom nema "*dobre, stare*" bespoštedne političke kampanje. Glavne demokratske snage pokazale su ujedinjenost i želju da nastave istim smjerom kojim su krenuli 16. ožujka. Do tog zaključka je Vukobratović došao i

¹⁵⁹ Joško Palavršić, "Napeto iščekivanje istine", *Vjesnik*, 7. svibnja 1978, 1

¹⁶⁰ Dragan Vukobratović, "Crvene i - crne brigade", *Borba*, 8. svibnja 1978.

analizom, doduše, sam je naziva površnom, predizbornih govora. I Zaccagnini i Berlinguer u svojim govorima istakli su potrebu za političkom i drugim solidarnostima kako bi se sačuvalo sve što su do tada postigli. Ipak, Vukobratović piše, kako su se mogli čuti i govori onih koji smatraju da treba stvoriti novu parlamentarnu većinu. Od takvih su se brzo ogradili svi istaknuti lideri DS-a. Za kraj, Vukobratović piše kako se od lokalnih izbora ne očekuje značajna promjena snaga. Svi su uvjereni da će stranke manje – više zadržati svoje trenutačne pozicije. To je dokaz da su unatoč svim pritiscima Talijani odlučni u obrani demokratskih vrijednosti.¹⁶¹ *Vjesnik* pak prenosi članak TANJUG-a i AFP-a koji se bavi "oproštajnim pismom" koje je Aldo Moro uputio svojoj supruzi, 8. svibnja ujutro, što je dokaz da je Moro još uvijek živ. U nedostatku konkretnih informacija, ponovno su se pojavile brojne pretpostavke. Ako je Moro živ, to znači da su Crvene brigade, poražene odlučnim stavom cijele zemlje, ponovno odlučile igrati na osjećaje, očekujući rezultate humanitarnih inicijativa. Druga teorija je da otmičari, svjesni svoje izoliranosti, ne žele odreći se živog "aduta iz rukava". Treća teorija polazi od toga da teroristi svojom šutnjom nastavljaju održavati stalnu neizvjesnost kako bi zadali udarac uoči ili na dan održavanja lokalnih izbora. U slučaju da su izvršili smrtnu kaznu, to bi značilo da pokušavaju dobiti na vremenu dok se pripremaju na bijeg. Postoji i opcija da ne žele da se pronađe Morovo tijelo kako bi onemogućili održavanje pogreba.¹⁶²

8. "UBIJEN ALDO MORO"

Čitatelji *Borbe*, a pogotovo *Vjesnika*, koji je na naslovnici stavio prilično potresnu fotografiju na kojoj policija, novinari i svjetina stoje oko automobila u čijem je prtljažniku ljudski leš, zasigurno su ostali zatečeni, ali ne i iznenađeni kada su 10. svibnja uzeli u ruke novine i pročitali veliki naslov "Ubijen Aldo Moro". Prethodnog dana oko 14 sati u ulici Caetani, samom središtu povijesnog Rima, pronađen je njegov leš u prtljažniku crvenog auta marke Renault 4. Ulica Caetani nije odabrana slučajno, ona se nalazi gotovo na pola puta između sjedišta Demokršćanske stranke i Komunističke partije i njezin odabir svjedoči, tvrdi Vukobratović, o "*još jednoj perfidnosti terorista*", o "*još jednom u čitavoj seriji neljudskih i ciničnih poteza*". Do otkrića automobila došlo je nakon dvostruke obavijesti. Prvo je nepoznati muškarac telefonom priopćio Ministarstvu unutarnjih poslova da se u Ulici Caetani nalazi crveni renault s tempiranom bombom.

¹⁶¹ Dragan Vukobratović, "Izbori drugačiji od svih dosadašnjih", *Borba*, 9. svibnja 1978, 4

¹⁶² Tanjug, AFP, "Istraga tvrdi – Moro je živ", *Vjesnik*, 9. svibnja 1978, 3

Gotovo istovremeno, druga osoba je, također telefonom, javila privatnom uredu Alda Mora o njegovom strijeljanju. Policija je čula taj razgovor jer je telefon u uredu Alda Mora bio jedan od mnogih koje su tijekom istrage prisluškivali u nadi da će tako doći do traga o lokaciji skrovišta otmičara. Samo nekoliko minuta nakon poziva, policija je blokirala ulicu i stručnjaci za eksploziv radili su na otvaranju auta. Bomba nije pronađena, no iza stražnjeg sjedala nalazilo se tijelo pokriveno kaputom. Uskoro je potvrđeno da je u pitanju leš Alda Mora.¹⁶³ Palavršić donosi detaljan opis njegovog izgleda: *"Nesretna žrtva davala je izgled izmučena čovjeka. Lice Alda Mora bilo je neobrijano, vjerojatno je brada rasla oko desetak dana. Jedan svećenik iz obližnje crkve zatvorio je mrtvacu poluotvorene oči. No, na licu nije bilo nikakvih rana. One su nađene u predjelu srca, ali je, čini se, pucano s leđa."* Pored tijela, nađeno je pet čahura revolvera kalibra 7,65 mm. Policija je na prvi pregled smatrala da je ubijen na plaži jer je pronađen pijesak u njegovim hlačama, ali uskoro je prevladala druga hipoteza: ubijen je u prtljažniku, a pijesak se našao u autu jer je isto bilo prethodno uz more ili je skrovište bilo tamo.¹⁶⁴ Ostatak zaista velikih članaka i dodataka poput biografije Alda Mora, vremenske lente čitavog "Slučaja Moro" i reakcija svjetskih čelnika analizirati ćemo pojedinačno. Prvo ćemo analizirati način na koji su novine *Vjesnik* obradile ovako zahtjevnu vijest. Osim prvog dijela članka Joška Palavršića, dopisnika iz Rima, na naslovnici se odmah ispod istog nalazi u cijelosti prenesen brzoglasni sućuti predsjednika Jugoslavije Josipa Broza Tita koji je uputio svom talijanskom kolegi predsjedniku Leoneu. Zbog važnosti istog u shvaćanju odnosa između Jugoslavije i Italije prenijet ćemo ga ovdje u cijelosti. *"Duboko nas je potresla vijest o tragičnoj smrti predsjednika Demokršćanske partije Italije Alda Mora. Ovaj teroristički akt nad eminentnim državljaninom i političarem iz susjedne i prijateljske Italije izaziva duboko ogorčenje i najodlučniju osudu jugoslavenske vlade i javnosti. Mi u Jugoslaviji smo visoko cijenili Alda Mora zbog njegovog značajnog doprinosa razvoju prijateljstva i dobrosusjedske saradnje između naše dvije zemlje i neumornog zalaganja za mir, svestranu saradnju i razumijevanje među svim narodima i državama. Ovaj akt terorista protiv njegove ličnosti predstavlja napad na principe i tekovine demokratskog i progresivnog razvoja u Italiji, za koje se on nesebično i istrajno zalagao. Uvjereni smo da će talijanska vlada, demokratske i progresivne snage Italije obezbjediti uslove za dalji napredak i blagostanje talijanskog naroda. Najoštrije osuđujući ovaj gnusni zločin, izražavam Vama gospodine Predsjedniče, vladi i svim demokratskim*

¹⁶³ Joško Palavršić, "Ubijen Moro", *Vjesnik* i Dragan Vukobratović, "Ubijen Aldo Moro", *Borba*, 10. svibnja 1978.

¹⁶⁴ Joško Palavršić, "Ubijen Moro", *Vjesnik*, 10. svibnja 1978, 1,3

snagama naše iskreno i duboko saučešće. Molim Vas da supruzi i članovima porodice Alda Mora prenesete izraze našeg najdubljeg saosjećanja."¹⁶⁵ Već iz prve, uvodne rečenice Joška Palavršića vidljivo je da ga je čitav "Slučaj Moro", emotivno i psihički izmorio. Naime, članak je započeo na sljedeći način: "Novinski izvjestilac je, na žalost, dužan javiti tragediju koja obuhvaća srce i pamet čitave jedne nacije." Nakon što je prenio osnovne informacije o pronalasku leša Alda Mora, koje smo napisali na početku ovog poglavlja, članak nastavlja na trećoj stranici novina u sličnom tonu. Prateći protekla 54 dana jedan događaj, otmicu velikana talijanske politike, višestrukog predsjednika vlade, predsjednika stranke i vrlo vjerojatno budućeg predsjednika Republike, pun uzbuđenja i izazova, teško mu se oteti dojmu kako je bilo mnogo prilika da se izbjegne tragičan kraj. Isto tako, koliko god to bilo nelogično, nada da do zločina neće doći je postojala u cijeloj javnosti. Na kraju dana, svi su se prevarili. Aldo Moro platio je životom svoju važnu ulogu u potpisivanju sporazuma koji je trebao donijeti zemlji stabilnost. Protivnici tog sporazuma htjeli su ga spriječiti pod svaku cijenu, htjeli su, piše Palavršić: "da Demokršćanska stranka pozove u pomoć "aveti", htjeli su da Komunistička partija ode u opoziciju, gdje joj nije mjesto." Crvene brigade naišle su na daleko veći otpor no što su očekivale. Svakako, smatra Palavršić, bilo je nerealno očekivati da će ispunjenje zahtjeva Crvenih brigada dovesti do stabilizacije i prestanka terorističkih aktivnosti. S druge strane, popuštanje pred njihovim zahtjevima dovelo bi do legaliziranja terorizma kao oblika političke borbe, a samim time i do poraza demokracije. To odgovorne političke snage zemlje nisu učinile, piše Palavršić. Reakcije javnosti na vijest o smaknuću Alda Mora bile su gotovo identične reakcijama na vijest o njegovoj otmici. Talijani su ponovno ujedinjeni oko ideje da se u teškim trenucima treba držati zajedno. Radnici su u nizu gradova izašli na ulice i odlazili zajedno na trgove gdje su spontano održavali protestne zborove. Sindikalni vođe proglasili su generalni štrajk, a gradonačelnici Rima i drugih gradova pozvali su građane da svojim prisustvom na trgovima iskažu svoje snažno protivljenje, ne samo metodama, već i suštini terorističke "politike". Kraj izvještaja Palavršić je posvetio reakciji Demokršćanske stranke, ostalih vođa stranki i Morove obitelji. Zaccagnini je bio snažno potresen i izdržao je uputiti samo kratko obraćanje naciji na televiziji. Vođe stranaka su izjavile da je poginuo veliki čovjek i da zločin predstavlja izazov k jačanju nacionalnog jedinstva. Morova obitelj je izjavila da namjerava poštovati njegove želje, te da će biti pokopan privatno, bez govora, službenih osoba i posmrtnih odlikovanja. Poruku javnosti zaključuju sa: "O životu i smrti Alda Mora sudit će

¹⁶⁵ Tanjug, "Titovo saučešće Leoneu", *Vjesnik*, 10. svibnja 1978.

povijest". Palavršić smatra da je taj polemički ton nastavak nesuglasica između Morove obitelji i Demokršćanske stranke, s obzirom da se obitelj zalagala za pregovaranje s teroristima.¹⁶⁶ Druga, gotovo polovica stranice, posvećena je reakcijama svjetskih lidera, predsjednika organizacija i naravno Pape Pavla VI. Čitav svijet primio je vijest sa žaljenjem i rezignacijom. Također, svi oštro osuđuju zločin i pozivaju na odlučniju borbu protiv terorizma. Iz Jugoslavije, predsjednik SIV-a Veselin Đuranović i potpredsjednik SIV-a i ministar vanjskih poslova Miloš Minić uputili su brzojave sućuti svojim kolegama u Italiji. Uz rub stranice od vrha do kraja nalazi se biografija Alda Mora i njegova slika, a to je ista ona biografija, u nešto skraćenom obliku, koja je prvi put objavljena u broju *Vjesnika* od 19. ožujka, a potpisuje je Krešimir Fijačko.¹⁶⁷ Vukobratović je također posvetio prvi dio svojeg članka detaljima pronalaska Alda Mora i inicijalnoj reakciji članova Demokršćanske stranke i naroda. U drugom dijelu vidljiv je Vukobratovićev stav o "Slučaju Moro". On smatra da je od prvog dana otmice bilo očito da: *"teroristi žele zaustaviti proces demokratizacije Talijanskog društva, razbiti tek stvorenu parlamentarnu većinu, vratiti komuniste u opoziciju, stvoriti uvjete za društvene sukobe širih razmjera, za građanski rat"*. Ističe da su to bili politički ciljevi terorističkih organizacija i reakcionarnih snaga u Italiji, ali i van njenih granica, koji po ocjenama talijanskih promatrača, stoje iza subverzivnog plana. Ni 55 dana nije bilo dovoljno teroristima da ostvare svoje ciljeve, štoviše učvrstili su vladajuću većinu i povećali svijest o opasnosti u kojoj se nalaze demokracija i republika. Prijedlog terorista da se Aldo Moro zamjeni za 13 njihovih zatvorenih suboraca odbijen je od svih stranaka parlamentarne većine bez razmišljanja. Vukobratović doduše spominje dio Demokršćanske stranke koja se kolebala (zaboravio je na Craxija i socijaliste), ali na kraju nitko nije ni pomišljao da teroristima preko pregovora omogući politički ravnopravan status. Suočeni s takvim ujedinjenim frontom, potpuno izolirani i bez ikakve podrške, teroristi su hladnokrvno ubili svog taoca.¹⁶⁸ Izuzev javljanja svojeg dopisnika, *Borba* je, kao i *Vjesnik*, objavila biografiju Alda Mora, mali članak posvećen reakcijama u svijetu, u kojem izvještavaju isključivo o reakciji u Zapadnoj Njemačkoj i podugačku izjavu koju potpisuje D. P., naziva *Akt nasilja*. Upravo nam je ona zanimljiva jer osim što autor piše o veličini i važnosti Alda Mora ne samo za talijansku politiku već i šire, također se dotiče i njegove suradnje s Jugoslavenima. D. P. piše kako će Aldo Moro Jugoslavenima: *"ostati u sjećanju kao čovjek koji*

¹⁶⁶ Joško Palavršić, "Tijelo Mora nađeno u središtu Rima", *Vjesnik*, 10. svibnja 1978, 3

¹⁶⁷ Krešimir Fijačko, "Aldo Moro", *Vjesnik*, 10. svibnja 1978, 3

¹⁶⁸ Dragan Vukobratović, "Ubijen Aldo Moro", *Borba*, 10. svibnja 1978, 1 i 5

se dosljedno i ustrajno zauzimao za dobro susjedstvo, prijateljstvo i suradnju dviju jadranskih zemalja, za uklanjanje svih povoda pritiscima i nesporazumima među njima. Iako nije sam sudjelovao u potpisivanju Osimskih sporazuma, jednog od najsvjetlijih primjera evropske suradnje, Moro je bio njihov posredni graditelj."¹⁶⁹

Idućeg dana na naslovnici *Vjesnika*, vijesti o Aldu Moru i dalje zauzimaju većinu naslovnice. U prvom planu su dva iznenađenja. Palavršić izvještava o iznenadnom pokopu Alda Mora u malom selu Torrita Tiberina, 65 kilometara od Rima. Pogrebu su, osim obitelji, prisustvovali najbliži prijatelji i suradnici i stanovništvo sela. Svi prisutni nosili su po jednu bijelu ružu, a pogreb je trajao svega 20 minuta. Službeni ceremonijalni pokop bez lijesa i obitelji pokojnika, održat će se u Bazilici svetog Ivana Lateranskog u Rimu. Drugo iznenađenje o kojem javlja Palavršić je neočekivana ostavka ministra unutarnjih poslova Cossige. U poduljem obrazloženju svoje odluke izrazio je svoju suglasnost s politikom što su je vlada i parlament vodili u borbi protiv terorizma. Također, preuzeo je na sebe svu moralnu i političku odgovornost za rad policije i karabinjera, kojima je odao priznanje za naporan posao s kojim se nose. Njegova ostavka je, smatra Palavršić, odgovor na kritike upućene službama javnog reda koje nisu uspjele ući u trag Crvenim brigadama. Desno krilo DS-a je navodno namjeravalo zatražiti njegovu ostavku što bi samo dovelo do trzavica u stranci tako da je svojim otkazom preduhitrio njihove planove.¹⁷⁰ U drugom članku kojeg također potpisuje Palavršić, autor donosi analizu političkog djelovanja Alda Mora posljednjih nekoliko godina u kojima je ostavio značajan trag. Početak te epohe Palavršić datira u 1976. kada je Moro bio primoran dati ostavku na mjesto predsjednika vlade. Ta ostavka i sve što je uslijedilo do stvaranja parlamentarne većine 1978. *"otkrili su u Aldo Moru značajke velikog političara i državnika."* Crvene brigade nisu u Moru kažnjavale proteklih 30 godina vladavine demokršćana kao što su u više komunikea tvrdili, *"već upravo onog Moru koji je Demokršćansku stranku izvodio na novi put i upravo se to trebalo zavjerom spriječiti."* Politika stvaranja vlada "lijevog centra" s ciljem isključivanja komunista pokazivala se sve teže održivom pogotovo nakon 1975. i značajnih uspjeha KPI na lokalnim izborima. Palavršić dalje nastavlja hvaleći Mora što je prvi prepoznao potrebu za uključivanjem Komunističke partije u vlast. Prisjeća se njegovog govora 1975. u Bariju u kojem je govorio o potrebi dijaloga i suočavanja s komunistima. Ipak, Moru je na prvom mjestu bila želja da sačuva jedinstvo Demokršćanske stranke. Iako je imao priliku povesti veći dio stranke

¹⁶⁹ D.P., "Akt nasilja", *Borba*, 10. svibnja 1978, 5

¹⁷⁰ Joško Palavršić, "Bijele ruže na sprovodu", *Vjesnik*, 11. svibnja 1978, 3

prema svojim idealima, on nikada nije želio dovesti do podjele stranke. Njegov *credo* bio je da stranka može ići dalje jedino ako članstvo vjeruje u njenu politiku. Uvidjevši promjene koje se odvijaju u talijanskom društvu, što se posebice odrazilo na izborima 1976. godine, Moro je započeo rad na uključivanju KPI u vladajuću većinu pritom balansirajući odnose u svojoj stranci. Konačno je, svega 15-ak dana prije nego je otet, uspio dogovoriti osnivanje vlade koju će po prvi put podržati KPI, ali i nakon te pobjede nije želio dotući protivnike te ideje unutar svoje stranke, već ih je u svojem stilu ostavio na listi nove vlade.¹⁷¹ Osim Palavršićevih članaka na naslovnoj stranici objavljen je i brzojav saučešća koji su Predsjedništvo CK SKJ i Predsjedništvo Savezne konferencije SSRNJ¹⁷² uputili vodstvu Demokršćanske stranke. U brzojavi, ubojstvo Mora nazivaju brutalnim i zločinačkim, a njega hvale kao velikog državnika koji je bio jedan od nositelja napretka Italije. Posebno ističu njegovu ulogu u razvijanju suradnje i izgrađivanju prijateljskih odnosa između dviju država. Njegova smrt nije samo gubitak za Talijane, već za sve ljude odane miru, demokraciji, napretku i prijateljstvu među narodima. Pišu i u ime jugoslavenske javnosti, za koju kažu da, osuđuje okrutni zločin terorista i njihove mračne ciljeve. Za kraj, izražavaju *"solidarnost s demokratskim i progresivnim snagama Italije koje jedinstveno ustaju u obranu tekovina u čije su temelje ugrađeni život i djelo Alda Mora"* i upućuju saučešće njegovoj obitelji.¹⁷³ *Borba* prenosi u broju od 11. svibnja brzojave saučešća i predsjednika Tita, predsjedniku Leoneu i brzojav koji je objavio *Vjesnik* i koji smo gore analizirali. Vukobratović u svom članku koji zauzima centralni dio naslovnice, nakon što je u prvom dijelu informirao ukratko čitatelje o nekoliko različitih stvari koje se trenutačno događaju u Rimu, poput primjerice podatka da je talijansko novinstvo posvetilo znatan prostor Titovom brzojavi predsjedniku Italije Leoneu, a najviše su citirane Titove riječi o doprinosu Alda Mora razvoju prijateljskih odnosa te činjenice da je Moro prvi talijanski premijer koji je 1965. posjetio Jugoslaviju. Osim toga saznajemo i da je svih pet stranaka parlamentarne većine izrazilo međusobnu solidarnost i odlučnost da se svim silama spriječe subverzivni planovi terorista u Italiji i onih koji stoje iza njih, izvan Italije. Dalje u članku, Vukobratović ističe izjavu socijalista koji naglašavaju kako su napravili sve kako bi se izbjegla tragedija, ali su svi naponi bili uzaludni. Upozoravaju da ne treba gubiti glavu, ali treba odlučno odbiti svaki pokušaj uvođenja specijalnih mjera i zakona. U ostatku članka Vukobratović

¹⁷¹ Joško Palavršić, "Nije želio nikoga izgubiti", *Vjesnik*, 11. svibanj 1978, 3

¹⁷² Kratice CK SKJ i SSRNJ predstavljaju Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije i Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije

¹⁷³ Tanjug, "Saučešće Demokršćanskoj stranci", *Vjesnik*, 11. svibanj 1978, 1

piše o sjednici vlade na kojoj je odlučeno da će se organizirati državni pogreb i usvojen je zahtjev obitelji Moro da se ne proglašava dan žalosti. Čitava treća stranica *Borbe* ispunjena je člancima vezanim na ovaj ili onaj način uz Alda Mora. Kao i *Vjesnik* prethodnog dana, *Borba* donosi vremensku lentu važnih događaja u "Slučaju Moro" od otmice do njegova ubojstva. Članak "Italija poslije ubojstva Alda Mora" potpisuje D. Petković te je moguće da je upravo on autor članka "*Akt nasilja*" iz *Borbe* od prethodnog dana. U ovom članku Petković oštro osuđuje ubojstvo Alda Mora kojeg smatra "*oličenjem odlučnosti i želje za demokratskim sudjelovanjem masa i svih progresivnih stranaka zemlje u ravnopravnom dijalogu, radi rješavanja sudbonosnih problema Italije.*" Stvaranjem parlamentarne većine od pet stranaka koje imaju podršku 90% naroda, Moro je otvorio nove perspektive i mogućnosti zajedničkom rješavanju glavnih ekonomskih i političkih problema. Međutim, "mračne, podzemne snage" već više godina rovale Italijom u znaku "što gore - to bolje". Atentati, bombe, ucjene i nemiri diljem velikih gradova Italije nisu im pridonijele željenu podršku naroda njihovoj "proleterskoj" i "crvenoj" ideologiji. Otmica i ubojstvo Alda Mora i njegove pratnje, ucjena vlade i Morove obitelji, nisu pokolebale talijanski narod i demokratsku većinu. Teroristi su ubojstvom Mora doživjeli potpuni poraz jer su njegove vizije demokratskog razvoja Italije i dalje žive i jačaju.¹⁷⁴ Pored ovog članka Petkovića, nalazi se u malom okviru članak posvećen odnosu Mora i Jugoslavije. U članku se spominje prvi posjet Alda Mora Jugoslaviji koji je bio prvi posjet nekog talijanskog premijera uopće. Jugoslaviju je posjetio ponovno, četiri godine kasnije zajedno s tadašnjim predsjednikom Saragatom koji se u to vrijeme smatrao povijesnim. Moro se i kasnije na drugim pozicijama u vladi i Demokršćanskoj stranci nastavio zalagati za unapređenje talijansko-jugoslavenskih odnosa i češće bilateralne susrete. Upravo ga je zbog njegove aktivnosti predsjednik Jugoslavije Tito odlikovao 1968. godine Jugoslavenskom zvijezdom s lentom "*za izvanredne zasluge u razvijanju i učvršćivanju miroljubive suradnje i prijateljskih odnosa između Italije i Jugoslavije*". Prilikom primanja odlikovanja, Moro je izrazio uvjerenje kako će se odnosi između dvije države i dalje razvijati u interesu obje zemlje i mira u svijetu.¹⁷⁵ Članak "Vizionar i demokrat" prenesen je od TANJUG-a i svojevrsni je *homage* Morovoj karijeri i njegovom odnosu prema Jugoslaviji. Prvi dio članka opisuje kakav je Moro bio "tih, miran, skroman, odmjeren" čovjek. U privatnom životu posvećen obitelji i crkvi, u službenom "prvo vizionar, pa onda demokrat". Unatoč obvezama nastavio je držati predavanja iz kaznenog

¹⁷⁴ D. Petković, "Italija poslije ubojstva Alda Mora", *Borba*, 11. svibnja 1978, 3

¹⁷⁵ "Moro i Jugoslavija", *Borba*, 11. svibnja 1978, 3

prava na rimskom fakultetu. Rijetko je govorio, ali svi su mu govori bili duboko promišljeni i često po nekoliko sati dugi, uvijek usmjereni na budućnost. U drugom dijelu opisuje se njegov odnos prema Jugoslaviji iz iskustva neimenovanog TANJUG-ovog dopisnika. On tvrdi da je Moro bio veliki prijatelj Jugoslavije u što su se on i drugi jugoslavenski dopisnici više puta uvjerali. Dok je još bio ministar vanjskih poslova, prije 9 godina na jednom prijemu koji je organizirao, razgovarao je s dopisnikom TANJUG-a o potrebi za bržim razvojem odnosa s Jugoslavijom. Tom prilikom je rekao: *"Kad sam putovao u vašu zemlju, neki su ovdje u Italiji mislili da ne treba da prelazim Jadran. Kasnije su naročito naše demokršćanske organizacije u blizini granice tražile, inzistirale da se u odnosima s Jugoslavijom ide brže, dalje... i treba da bude tako. Novinari tome mogu pomoći..."*. Prošle godine, dakle 1977., dao je intervju za Televiziju Titograd o potpisivanju Osimskih sporazuma. *"Sve možemo riješiti ako gledamo naprijed, ništa ne dobivamo ako se stalno osvrćemo natrag. Treba pokušavati da sagledamo budućnost."* U posljednjem dijelu TANJUG-ov dopisnik hvali Mora kao vizionara koji je prvi prepoznao potrebu i pripremio susret demokršćana i socijalista, a u drugoj fazi i sa komunistima, samo dva tjedna prije otmice. Njegovo približavanje komunistima, smatra autor članka, izazvalo je reakcije iz inozemstva odakle su upozoravali da se tako nešto ne poduzima. Ipak, *"Talijanska demokratska većina će po svoj prilici učiniti sve da se Morovim korakom nastavi i to će biti najbolji odgovor ubojicama"*, smatra autor članka.¹⁷⁶ Na petoj stranici prenose se reakcije iz svijeta na ubojstvo Alda Mora i jedan članak TANJUG-a naslovljen "Sahrana u rodnom mjestu Alda Mora". Članak se dotiče pet različitih tema. Od službene ceremonije pogreba u Rimu, privatnog, stvarnog pogreba u mjestu Torrita Tiberina koje nije, kako se u članku navodi u Pugliji, već u Laziu, 65 km od Rima, što je Palavršić točno napisao u svom članku na tu temu. U svakom slučaju, TANJUG-ov članak još se dotiče rezultata autopsije, početka "operacije broj 3" koja je razrađena u Ministarstvu unutarnjih poslova, kako bi se aktivirala u slučaju da Aldo Moro bude ubijen, s ciljem zaustavljanja daljnje eskalacije terorizma dok su posljednja tema članka izjave Curcia i Franceschinia na suđenju u Torinu. Curcio je ubojstvo Mora nazvao *"aktom revolucionarne pravde"* i *"najveći čin humanosti moguć u ovom društvu podijeljenom na klase"*, a Franceschini je dodao da *"nema morala u ljudskom društvu, jer on zavisi od interesa klasne borbe proletarijata"*. Dopisnik TANJUG-a reagirao je na to sljedećim riječima: *"To je naravno, moral ubojica, jer ni Curcio ni Franceschini nisu jučer čuli radničku klasu Italije koja ih je s gnušanjem odbacila kao najgore otpatke društva."* Obojica su zbog svojih izjava

¹⁷⁶ Tanjug, "Vizionar i demokrat", *Borba*, 11. svibnja 1978, 3

izbačeni iz sudnice.¹⁷⁷ Posljednji članak "Osuda ubojstva Alda Mora" je zapravo izvještaj s konferencije za novinare u SSVP¹⁷⁸. Samo je mali dio vezan uz Alda Mora. Mirko Kalezić, predstavnik SSVP-a, rekao je da situaciju u Italiji prate sa velikim zanimanjem, dok su ubojstvo Alda Mora osudili kao bezumni teroristički čin uperen protiv demokracije i napretka.¹⁷⁹

Utorak, 12. svibnja, Vukobratović za *Borbu* javlja o iznenadnoj ostavci koju je podnio ministar unutarnjih poslova Francesco Cossiga. Poput Palavršića dan ranije, i Vukobratović piše kako je njegova ostavka vjerojatno preventivni potez kako bi preduhitrio desno krilo Demokršćanske stranke koje se navodno pripremalo zatražiti od njega da se povuče. Vukobratović dalje piše kako u Rimu, barem zasad: *"nitko ne očekuje krupnije promjene u strukturi vlade i parlamentarne većine još manje otvaranje nove političke krize."* Ipak, neki demokršćanski zastupnici i senatori poput zastupnika Kacora smatraju da: *"Sadašnji sistem nije funkcionirao. Morat ćemo se, izgleda, pripremiti za osnivanje druge republike."* Unita je odmah odgovorila člankom naziva *"Prva republika se ne predaje"*. Osim o ostavci Cossige, Vukobratović piše i o pogrebu Alda Mora i trzavicama između njegove obitelji i članova Demokršćanske stranke. Zaccagnini je "jednostavno i ljudski" zaprimio zahtjev obitelji Moro da nitko od državnika i političara ne prisustvuje sprovodu. Demokršćani su ipak odlučili održati posmrtnu ceremoniju jednom od najvećih talijanskih državnika i političara u velikoj rimskoj katedrali San Giovanni.¹⁸⁰ U *Vjesniku* redakcijski izvještaj o "Nedoumicama nakon ubojstva Mora". Redakcija komentira ostavku Cossige i uvođenje "Operacije broj 3". Pitaju se, kao i mnogi u Italiji, kada će istraga udariti na "tvrđavu" o kojoj se stalno priča, a nitko ne zna o kome se točno pod tim pojmom misli osim što se pod njega trpaju i Crvene brigade kao i razni drugi manipulanti, u Italiji i izvan nje, koji vuku konce njihovih akcija. Dalje nastavljaju s nizom pitanja poput: *"kako je bilo moguće da sama otmica u ulici Mario Fani bude izvedena tako spektakularno točno i precizno, kako je moguće da se gotovo dva mjeseca, između otmičara i pojedinih ličnosti iz vlade (i Morove obitelji) razmjenjivana pisma, kako je moguće da tijelo ubijenog Mora bude neopaženo dovedeno u središte Rima, provokativno blizu sjedišta Komunističke partije i Demokršćanske stranke... a iza tih pitanja kao da odjekuje: "ne postoji li netko tko je "omogućio" sve te "mogućnosti"?"*. Redakcija dalje razglaba o potencijalnom

¹⁷⁷ Tanjug, "Sahrana u rodnom mjestu Alda Mora", *Borba*, 11. svibnja 1978, 5

¹⁷⁸ SSVP je kratica za Savezni sekretarijat vanjskih poslova

¹⁷⁹ M. M. "Osuda ubojstva Alda Mora", *Borba*, 11. svibnja 1978, 5

¹⁸⁰ Dragan Vukobratović, " Ne očekuju se krupnije promjene", *Borba*, 12. svibanj 1978.

početku krize, s obzirom na to da je Cossiga dao ostavku, a na to su se nadovezali i neofašisti iz stranke Movimento Sociale Italiano sa svojim zahtjevom da se aktivira članak 10. postojećeg vojnog zakona koji predviđa da vojska preuzme kontrolu nad uspostavljanjem javnog reda. U redakciji *Vjesnika* postavlja se pitanje o vjerodostojnosti pretpostavke da je od samog početka namjera otmičara bila ubiti Alda Mora, glavnog odgovornog za uvođenje komunista u parlamentarnu većinu, a sve ostalo bilo je samo zavjesa iza koje je provođena strategija stvaranja napetosti i kaosa. Pod tom pretpostavkom smrt Alda Mora nije okončala krizu, već je možda tek njen početak. U tom slučaju, pitaju se, *"je li đembondovski savršeno izvedena otmica Mora i do nevjerojatnih detalja provokativna akcija Crvenih brigada (navođenje istrage na pretraživanje jezera Duchessa, redovna i neuhvatljiva prepiska, ostavljanje Morova tijela u crvenom renaultu-4) djelo samih terorista ili je po srijedi nešto drugo. Odnosno netko drugi"*. Kada se tako postavi slijed događaja, *"jasno je zašto je Moro "morao" biti ubijen – njegovim ubojstvom teroristi su htjeli ukloniti s talijanske političke scene ključnog čovjeka Demokršćanske stranke u ovim, za Italiju teškim vremenima."*¹⁸¹

Izdvojit ćemo još samo jedan članak iz *Vjesnika* koji je izašao 17. svibnja 1978. godine pod naslovom "Dvosmislene izjave, jasni postupci". U drugom dijelu članka prenosi se članak senatora Raniero La Valle koji je napisao za večernji komunistički dnevnik *Paese Sera*. *"Za bolje razumijevanje svega što se dogodilo, od otmica do ubojstva Alda Mora, treba zaboraviti sve suvišne riječi, pa čak i imena kojima se teroristi nazivaju. Treba ih razotkriti kroz akcije koje poduzimaju. Jer, iako su njihove riječi dvosmislene, njihovi postupci više su nego jasni."* Crvene brigade, koje navodno ne zanimaju političke formule jer ih stvara sistem, najavljuju borbu protiv transnacionalnih kompanija, rušenje sistema i napad na državu. Ali na kraju dana, Morov leš su ostavili na pola puta između središnjica Demokršćanske i Komunističke stranke, a ne ispred Predsjedničke palače, Parlamenta ili Ministarstva unutarnjih poslova, kako bi i na taj način pokazali njihove namjere da unište odnose između dviju stranaka i vrate državu tridesetak godina unazad. La Valle zaključuje da im smeta što se Italija usuđuje vjerovati u demokraciju i što želi poštovati izborne rezultate, popraviti odnose između neprijateljskih stranaka, a možda i uputiti izazov *"ustrojstvu cjelokupne međunarodne politike, od Jalte do danas."* Zatim podsjeća na riječi Kissingera iz 1977. godine: *"sudjelovanje komunista u vladi, čak i u samoj jednoj zemlji zapadne*

¹⁸¹ Redakcijski izvještaj, "Nedoumice nakon ubojstva Mora", *Vjesnik*, 12. svibanj 1978, 1 i 3.

Evrope, bilo da je riječ i o komunistima 'nezavisnima od Moskve' narušilo bi ustrojstvo svijeta koje znamo od poslije ratnih dana do danas, a zatim i odnose Amerike sa svojim najvažnijim saveznicima."¹⁸² Autor članka Ilija Mimica pita se na kraju: "Kissingerova "vizija" svakako je bila upućena Bijeloj kući i Jimmyju Carteru, ali možda i još ponekom "krojaču" tog ustrojstva. Leže li tu mnogi odgovori na pitanja koja se ovih dana postavljaju u Italiji?"¹⁸³

9. ZAKLJUČAK

Jugoslavenska, to jest hrvatska javnost, bila je vrlo dobro informirana o čitavom "Slučaju Moro". Tijekom 55 dana, koliko je trajao, *Vjesnik* nije objavio ništa vezano uz isti u samo tri izdanja, dok je kod *Borbe* taj broj nešto veći, osam (ako izuzmemo specijalno prvomajsko izdanje kojem autor ovog rada nije imao pristup). Obje novine su imale svog dopisnika iz Rima. Kod *Vjesnika* je to bio Joško Palavršić, a za *Borbu* se javljao Dragan Vukobratović. Izuzev njihovih članaka, novine su prenosile i članke dopisnika TANJUG-a, ali i stranih novinskih agencija poput France press, Reuter, UPI, ANSA i dr. Nerijetko su novine objavljivale članke identičnog sadržaja kada su u nedostatku izvještaja svojih dopisnika prenosili TANJUG ili neke od stranih novinskih agencija. Neke članke napisali su i drugi novinari poput biografije Alda Mora u *Vjesniku* koju potpisuje Krešimir Fijačko. Osim njega jedan članak, koji je korišten za potrebe ovog rada, napisao je i Ilija Mimica, dok je u *Borbi* dva članka napisao D. Petković. Povremeno su izlazili i redakcijski izvještaji u *Vjesniku*. Članci vezani uz otmicu Alda Mora gotovo uvijek su zauzimali barem dio naslovnice novina. To je posebno vidljivo u *Vjesniku* koji je posvetio dio naslovnice skoro svakog broja nekom članku vezanom uz "Slučaj Moro", dok je kod *Borbe* to ovisilo o važnosti vijesti, primjerice prva četiri dana, članci o otmici Mora bili su barem dijelom na naslovnici, da bi od 21. ožujka bili "degradirani" na 2., 3. ili 4. stranicu, osim ako nije bila u pitanju neka važna vijest poput objave novog komunikea Crvenih brigada ili pisma Alda Mora kao što je to bio slučaj 6. travnja. Sve važne vijesti o "Slučaju Moro" bile su u obje novine popraćene od strane njihovih dopisnika. Iz tog razloga usredotočit ćemo se na njihove stavove, sličnosti i razlike. Joško Palavršić izvještava iz Rima od prvog dana "Slučaja Moro", štoviše protekle tri godine proveo je u tom gradu. Dragan

¹⁸² Više o utjecaju SAD-a na političke događaje u Italiji U: Willan, Philip. *Puppetmasters*. San Jose, New York, Lincoln, Shanghai: Authors Choice Press, 2002.

¹⁸³ Ilija Mimica, "Dvosmislene izjave, jasni postupci", *Vjesnik*, 17. svibanj 1978, 4

Vukobratović iz, autoru ovog rada nepoznatih razloga, prvi put izvještava tek 24. ožujka 1978. godine. Važno je istaknuti kako su članci ova dva dopisnika jako često u raskoraku od jednog dana. Potencijalni uzrok toga mogao bi biti različit rok predaje članaka uredništvu ili kasniji termin odlaska *Vjesnika* u print zbog čega se jako često događa da Palavršić primjerice sažeto izvijesti o sadržaju novog komunikea Crvenih brigada istoga dana kada je objavljen u Italiji, dok u člancima Vukobratovića tog dana nema ni spomena o postojanju istog. Primjerice u *Vjesniku* od 26. ožujka Palavršić izvještava o početku "narodnog suđenja" Aldu Moru, dok Vukobratović tog dana piše o novoj žrtvi Crvenih brigada, a tek idućeg dana, 27. ožujka izvještava o početku "suđenja". Ako stilski usporedimo članke Palavršića i Vukobratovića, možemo zaključiti da su obojica novinara većinu svojih članaka postavili na način da su u uvodu predstavili temu o kojoj će pisati. Zatim u prvom dijelu članka iznose objektivno informacije o temi, a u drugom dijelu prenose stavove talijanskih novina i političara. Posebno se zanimaju i veći prostor posvećuju izjavama članova KPI i člancima iz službenog glasila te stranke, *Unita*. Iz stavova Palavršića i Vukobratovića koje jako rijetko iznose u svojim člancima vidljivo je da su ih formirali s vremenom, kako se razvijao "Slučaj Moro" i da su stvarani pod utjecajem, prvenstveno službenih stavova KPI i *Unite*. To je vidljivo u nekoliko članaka gdje oni otmicu Alda Mora predstavljaju kao dio sukoba između Crvenih brigada i KPI. Primjerice, Palavršić 18. ožujka piše kako je Moro odabran kao meta, između ostalog, kako bi se poslala poruka ostalim demokršćanima da surađivanje s KPI neće proći bez kazne. S vremenom, kod obojice dopisnika može se primijetiti stavljanje veće važnosti na opstanak demokratskih vrijednosti unutar zajedništva stranaka parlamentarne većine. Kako su se s vremenom sve više u talijanskoj javnosti razvijale polemike o tome treba li pregovarati s Crvenim brigadama ili ne, Palavršić se čvrsto svrstava na stranu onih koji su protiv pregovora, ističući u članku od 3. svibnja sljedeće: "*Moro je razvio svoje razloge, koji su potpuno shvatljivi s ljudskog stajališta, ali su neprihvatljivi s političkog, jer je cijena vrlo visoka*". Baš kao što je bio i službeni stav vlade, dopisnici su smatrali kako davanje političkog statusa Crvenim brigadama znači legalizirati terorizam kao vrstu političke borbe, što će dovesti do propasti države i početka građanskog rata. Treba istaknuti i kako se kroz čitav "Slučaj Moro" provlači ideja kako su Crvene brigade pod mogućim utjecajem reakcionarnih elemenata unutar ili izvan Italije. Ta ideja prisutna je i u člancima obojice dopisnika. I Palavršić i Vukobratović iznimno su cijenili Alda Mora, prvenstveno zbog njegove hrabrosti da uvede komuniste u parlamentarnu većinu, ali i zbog njegove konzistentne i duge karijere. Više puta su izražavali nadu da će doći do njegovog puštanja

na slobodu, a nerijetko su propitkivali i rad policije. Ipak, i oni su se često pitali *"smije li biti žrtvovan princip da se država ne smije dati ucjenjivati od jedne grupe terorista, pa makar to stajalo života jednog čovjeka?"*.

"Slučaj Moro" popraćen je s zanimanjem u Jugoslaviji zbog njegove izrazito važne uloge u poboljšanju međudržavnih odnosa i rješenja graničnog pitanja. Naime, Moro je prvi talijanski premijer koji je, 1965. godine, službeno posjetio Jugoslaviju. Prilikom tog posjeta izrazio je želju za radom na poboljšanju odnosa između dviju država. Jugoslaviju je posjetio ponovno, četiri godine kasnije, zajedno s tadašnjim predsjednikom Italije Saragatom, a sam posjet se smatrao povijesnim. Moro se i kasnije na drugim pozicijama u vladi i Demokršćanskoj stranci nastavio zalagati za unapređenje talijansko-jugoslavenskih odnosa i češće bilateralne susrete. Upravo ga je zbog njegove aktivnosti predsjednik Jugoslavije, Josip Broz Tito odlikovao 1968. godine Jugoslavenskom zvijezdom s lentom *"za izvanredne zasluge u razvijanju i učvršćivanju miroljubive suradnje i prijateljskih odnosa između Italije i Jugoslavije"*. Prilikom primanja odlikovanja, Moro je izrazio uvjerenje kako će se odnosi između dvije države i dalje razvijati u interesu obje zemlje i mira u svijetu. Nakon kratkog zahlađenja u odnosima krajem 1970.-ih, Tito je posjetio Italiju u ožujku 1971. godine. Sve češći bilateralni susreti na svim razinama vlasti doveli su u konačnici 1975. godine do potpisivanja Osimskih sporazuma koji su konačno razriješili pitanje razgraničenja između dvije države. U izjavi koju je 1977. dao za Televiziju Titograd vezano uz potpisivanje Osimskih sporazuma, Aldo Moro je rekao: *"Sve možemo riješiti ako gledamo naprijed, ništa ne dobivamo ako se stalno osvrćemo natrag. Treba pokušavati da sagledamo budućnost."* Nakon saznanja o Morovoj smrti, brzojave saučešća poslali su predsjednik SFRJ Tito, Predsjedništvo CK SKJ i Predsjedništvo Savezne konferencije SSRNJ, a u *Vjesniku* i *Borbi* napisani su brojni članci posvećeni njegovom životu i djelu, s posebnim osvrtom na zasluge za poboljšanje odnosa između dviju država. U brzojavu saučešća koji su Predsjedništvo CK SKJ i Predsjedništvo Savezne konferencije SSRNJ uputili vodstvu Demokršćanske stranke, ubojstvo Mora nazivaju brutalnim i zločinačkim što je ujedno i stav jugoslavenske javnosti. Alda Mora nazivaju velikim državnikom koji je predvodio napredak Italije. Posebno ističu njegovu ulogu u razvijanju suradnje i izgrađivanju prijateljskih odnosa između dviju država. Njegova smrt nije samo gubitak za Talijane, već za sve ljude odane miru, demokraciji, napretku i prijateljstvu među narodima. Tito u brzojavu sućuti predsjedniku Leoneu izjavljuje duboko ogorčenje i najodlučniju osudu terorističkog čina nad velikim državnikom prijateljske Italije. Zatim ističe važnost Alda

Mora za razvitak prijateljstva i dobrosusjedskih odnosa između Italije i Jugoslavije. I na kraju, naravno, upućuje izraze sućuti Morovoj obitelji i čitavom talijanskom narodu.

"Slučaj Aldo Moro" jako je kompleksna tema i nudi pregršt prostora za daljnja istraživanja. Ovaj rad samo je mali doprinos pogledu hrvatske i jugoslavenske javnosti na posljednjih 55 dana jednog od najvećih političara susjedne nam Talijanske Republike.

BIBLIOGRAFIJA

IZVORI:

Borba. 17. ožujka – 12. svibnja i 17. svibnja 1978. godine

Start. Broj 242. od 3. – 17. svibnja 1978. i broj 243. od 17.-31. svibnja 1978.

Vjesnik. 17. ožujka – 12. svibnja 1978. godine

LITERATURA:

Ginsborg, Paul. *A History of Contemporary Italy: Society and Politics, 1943 – 1988*. London: Penguin books, 1990.

Meade, C. Robert. *Red Brigades: The Story of Italian Terrorism*, London: Palgrave Macmillan, 1990.

Monzali, Luciano. "Aldo Moro, Italian Ostpolitik and relations with Yugoslavia", U *Italy and Tito's Yugoslavia in the Age of International Detente*, ur. Massimo Bucarelli, Luca Micheletta, Luciano Monzali & Luca Riccardi, 199-216. Brussels: P. I. E. Peter Lang, 2016.

Palavršić, Joško. *Gerila na asfaltu: kronika političkih nasilja u Italiji, svezak prvi*, Zagreb: Centar za informacije i publicitet, 1988.

Sundquist, H. Victor. "Political Terrorism: An Historical Case Study of the Italian Red Brigades", *Journal of Strategic Security*, III, 3 (jesen 2010): 53-68.

INTERNETSKE STRANICE:

Borba. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 6. 2. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8734>

Vjesnik. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 6. 2. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64985>